

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

**“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН БХГ-Т XIX ТАЛБАЙН 2022 ОНЫ БАЙГАЛЬ
ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАНГИЙН АГУУЛГА**

1.	ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	1
1.1.	Төслийн товч танилцуулга	2
1.2.	Төслийн техник технологи	9
1.3.	Орд ашиглалтын олборлолт болоод бүтээн байгуулалт	20
2.	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	21
2.1	Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн тодорхойлолт	21
2.2	Төслийн сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	33
3.	НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	44
3.1	Техникийн нөхөн сэргээлт	44
3.2	Биологийн нөхөн сэргээлт	45
4.	БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	46
4.1	2017-2022 оны БОЯБ-ын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлт	46
4.2	2023-2027 оны БОЯБ-ын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө	50
5.	НҮҮЛГЭН ШҮЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	51
6.	ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	51
7.	ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	52
7.1	Аюултай бодис асгарах	54
7.2	Тос асгарах	55
7.3	Гал түймэр	55
7.4	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	56
7.5	Хүний эрүүл мэнд муудах	56
7.6	Зам тээврийн осол гаргах	56
8.	ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	57
8.1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	57
8.2	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	58
8.3	Үйлдвэрлэлийн шингэн хог хаягдал	59

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

8.4	Өрмийн шингэн хаягдал	59
8.5	Ахуйн шингэн хаягдал	59
8.6	Тосоор бохирдсон хөрс	60
8.7	Химийн хорт болон аюултай бодисын устгал	60
9.	ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ	64
9.1	Хөрсний мониторинг	64
9.2	Усны мониторинг	68
9.3	Агаар орчны мониторинг	70
9.4	Ургамлын мониторинг	74
10.	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	80
10.1	Аж ахуй нэгжийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах	80
10.2	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх	81
10.3	Замын менежментийг сайжруулах	82
10.4	ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилчдыг чадавхижуулах сургалтанд хамруулах	83
10.5	Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчин сургалт зохион байгуулах	83
10.6	Химийн бодисын зарцуулалтын тайлан гаргах	84
10.7	Химийн бодис ашиглах үед гарч болзошгүй ослын төлөвлөгөөг ОБГ-р батлуулах	85
10.8	Шинээр хэрэгжих төсөлд БОНБНУ хийлгэх	85
11.	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	85
11.1	БОМТ болон гүйцэтгэлийг орон нутгийн иргэдэд танилцуулах	85
11.2	БОМТ-ний биелэлтийн тайланг хүлээн авах комисст хүлээлгэн өгөх	86
11.3	Дэлхийн усны өдөрт зориулан БНМТСГЗ-тай хамтран ажил зохион байгуулах	87
12.	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ	95

Зургийн жагсаалт

- Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил
- Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг
- Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай.
- Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны бүдүүвч зураг.
- Зураг № 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн цамхаг
- Зураг № 6. Тэсэлгээ хийх
- Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх
- Зураг № 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц
- Зураг № 9. Тос хадгалах савны бүтэц
- Зураг № 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)
- Зураг № 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил байгууламж
- Зураг № 12. Усны өдөрлөгт зориулан явуулсан тэмцээнд байр эзэлсэн оролцогчид
- Зураг № 13. Ус ашиглах дүгнэлт, зөвшөөрөл, гэрээ
- Зураг № 14. Усны сар бүрийн тоолуурын бичилт хийж буй байдал
- Зураг № 15. Усны мониторингийн худаг
- Зураг № 16. Зам арчлалт хийж буй байдал
- Зураг № 17. Өрмийн шингэн хаягдалын санд байгуулж буй байдал
- Зураг № 18. Жолооч нарт сургалт орж буй байдал
- Зураг № 19. Хөрсний дээж авч буй байдал
- Зураг № 20. Ашиглагдахгүй болсон замыг хаглаж бутлаж сийрүүлж буй байдал
- Зураг № 21. Хээрийн түймэр унтрааж буй байдал
- Зураг № 22. Ариутгал, халдваргүйтгэл, мэрэгчгүйтгэл хийж буй байдал
- Зураг № 23. Техникийн нөхөн сэргээлт хийж буй байдал
- Зураг № 24. Биологийн нөхөн сэргээлт хийж буй байдал
- Зураг № 25. Дүйцүүлэн хамгаалах ажил хийгдэх газрын байршил
- Зураг № 26. ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад аваарын худаг хийсэн байдал
- Зураг № 27. Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын ослын төлөвлөгөө
- Зураг № 28. Гал түймрийн аюулаас сэргийлэх сургалт хийж буй байдал
- Зураг № 29. Гал багаж хэрэгсэл хүлээж авч буй байдал
- Зураг № 30. Зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалт
- Зураг № 31. Хатуу хог хаягдал шийдвэрлэж буй байдал
- Зураг № 32. Аюултай хог хаягдал ачиж буй байдал
- Зураг № 33. Аюултай хог хаягдалыг устгаж буй байдал
- Зураг № 34. Аюултай хог хаягдал ачиж буй байдал
- Зураг № 35. Хөрсний дээж авсан цэгийн байршлын зураг
- Зураг № 36. Усны дээж авсан цэгийн байршлын зураг
- Зураг № 37. Агаарын мониторинг хийсэн цэгийн байршлын зураг
- Зураг № 38. Ургамлын мониторинг хийсэн цэгийн байршлын зураг
- Зураг № 39. Хээрийн түр сууринд мод шилжүүлэн суулгасан байдал
- Зураг № 40. Сургалтын зураг
- Зураг № 41. БОМТ болоод гүйцэтгэлийн тайланг орон нутгийн иргэдэд тайлагнаж буй байдал
- Зураг № 42. БОМТ-г хүлээн авах ажлын хэсэгт тайлагнаж буй байдал
- Зураг № 43. БНМТСГЗ-тай хамтран Дэлхийн усны өдрийг тэмдэглэж буй байдал

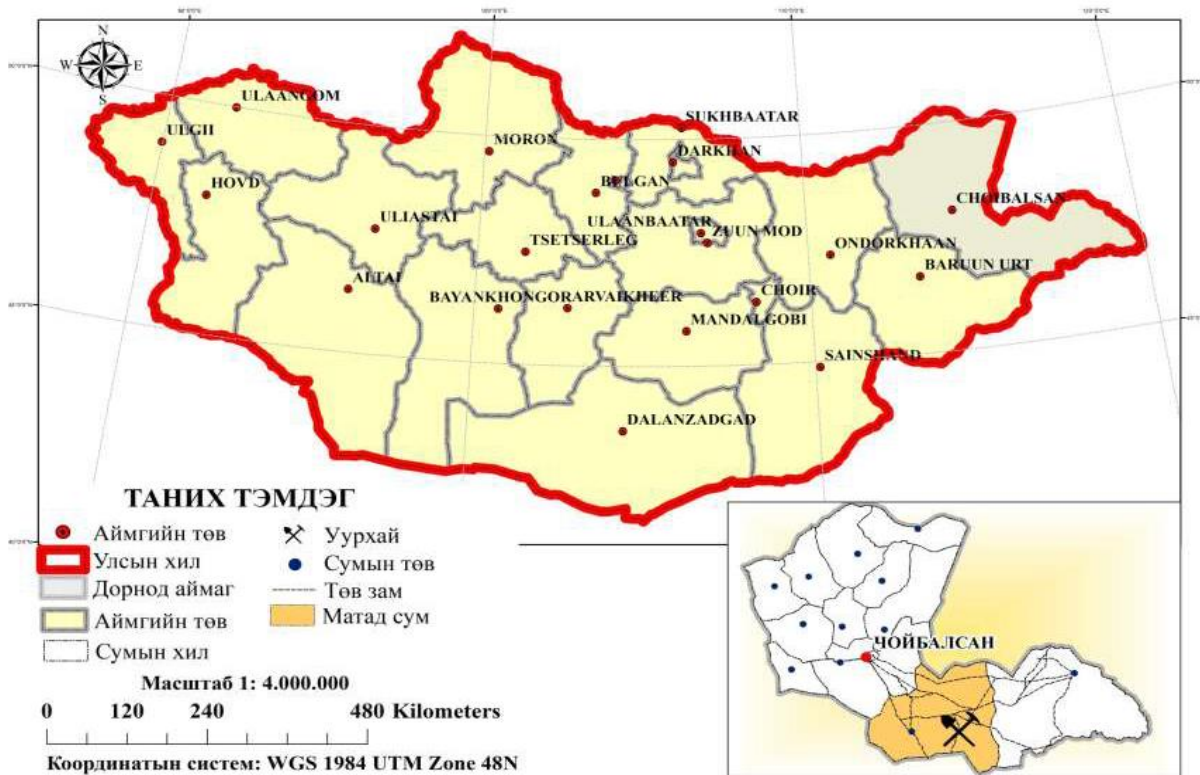
Хүснэгтийн жагсаалт

- Хүснэгт 1. Компани талаарх мэдээлэл
- Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт
- Хүснэгт 3. 2022 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд
- Хүснэгт 4. Тосон-Уул XIX талбайгаас 2022 онд олборлох тосны хэмжээ (тн)
- Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа
- Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ
- Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал
- Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 9. Ахуйн цэвэршүүлэх байгууламжинд буулгасан шингэний хэмжээ
- Хүснэгт 10. Модны тоо
- Хүснэгт 11. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 12. Ахуйн хог хаягдал
- Хүснэгт 13. Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал

НЭГ. ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1. Төсөл хэрэгжүүлж буй газрын засаг захиргааны харьяалал
Төслийн харьяалалын байршил: Петровичайна дачин тамсаг ХХК-ийн БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн нь Дорнод аймгийн Матад сумын 4 болон 6-р багийн нутагт Чойбалсан хотоос 220 км, Матад сумаас 80 км зайд оршдог.

Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил

2. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн аж ахуйн нэгжийн мэдээлэл

Хүснэгт 1. Компанийн талаарх мэдээлэл

Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	Үйл ажиллагааны чиглэл	Компанийн хаяг, байршил
“Петровичайна дачин тамсаг” ХХК	9019006066	Газрын тосны хайгуул хийх, олборлох, боловсруулах, экспорт, импортын үйл ажиллагаа эрхлэх	Баянзүрх дүүрэг, Их тойруу Доржийн гудамж 14-р байр

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

3. Төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт

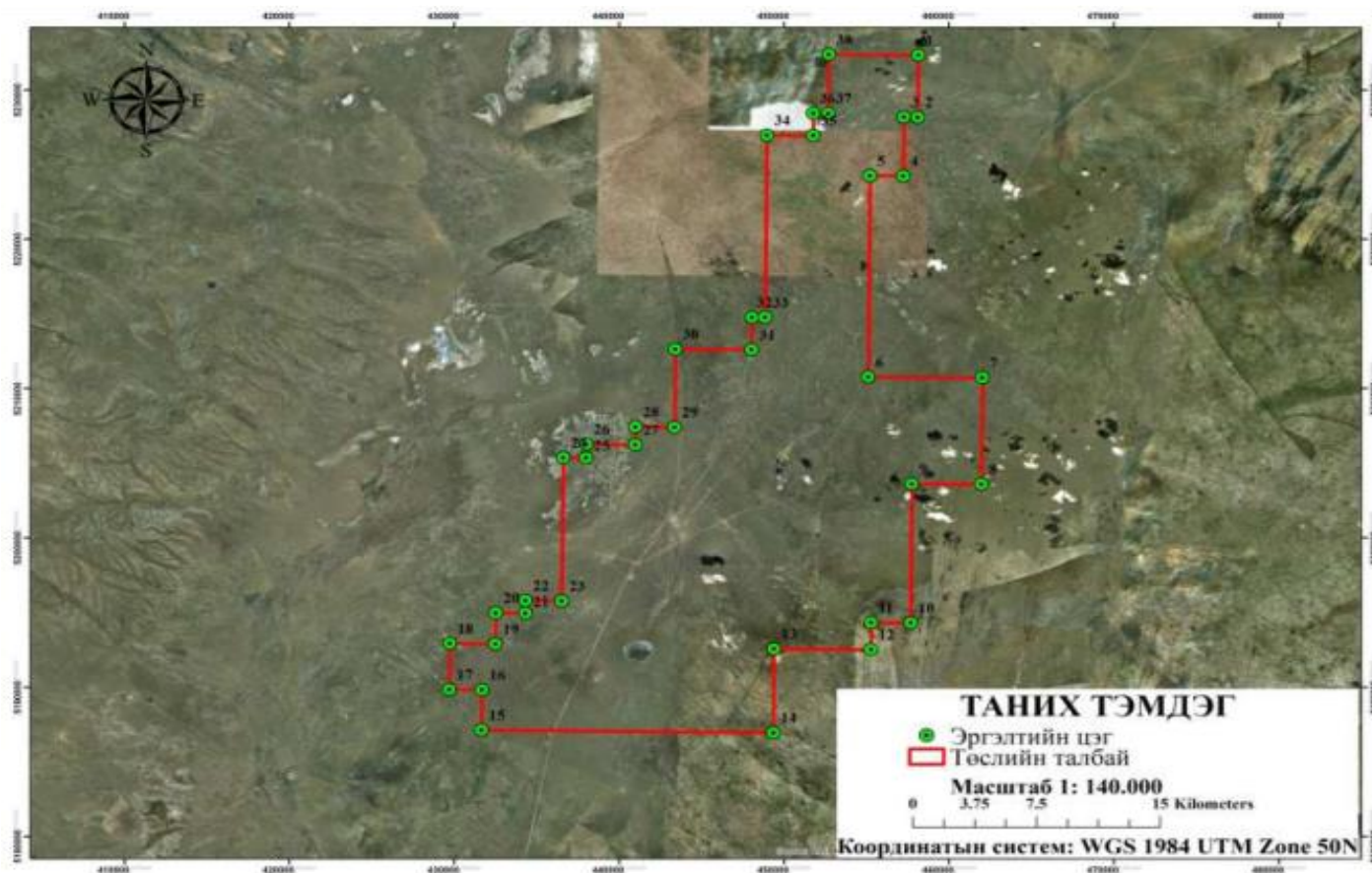
Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт

№	Тусгай зөвшөөрлийн төрөл	Тусгай зөвшөөрлийн дугаар
1	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөл	234
2	Химийн бодис ашиглах тусгай зөвшөөрөл	0001243
3	Дулаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	03/2019
4	Цахилгаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	04/2019

4. ТӨСЛИЙН ТҮҮХЭН ТОВЧООН

“Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани нь 2005 оны 8-р сард Монгол Улсын Засгийн газартай байгуулсан Тамсагийн сав газрын XIX, XXI, XXII гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлт болон экспортын үйл ажиллагаа явуулах БХГ-ний эрх үүргийг Их Британи улсын Лондон хотод төвтэй, Лондонгийн хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”-ийн охин компани “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн охин компани “СОКО Тамсаг Монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч, эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”, “Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани, Монгол Улсын Засгийн газрыг төлөөлж АМГТГХЭГазар гарын үсэг зурснаар өөрийн салбар компани болох “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК-ийг АНУ-ын Делавре болон Монгол Улсад бүртгүүлж байгуулсан. Монгол Улсын ЭБЭХЯ-ны 2009.06.05-ны өдрийн 56 тоот “Тусгай зөвшөөрөл”-өөр Дорнод аймгийн Матад сумын Тамсагийн сав газарт газрын тостой холбогдох үйл ажиллагааг явуулж байна. “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК нь Монгол Улсын Үндэсний Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн 1996 оны 8 тоот зөвлөмж, Монгол Улсын Засгийн газрын 1996.08.09-ний өдрийн 183 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Засгийн Газрын 1996.08.09-ний өдрийн 144 тоот тогтоолоор тус тус батламжилсан БХГэрээний дагуу МУ-ын ЗГ-ын 2012.12.01-ны өдрийн хуралдаанаар батлагдсан №154 тоот БХГ-ХИХ, XXI талбайг “Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа явуулахад зориулан уурхайн эдэлбэрийн зөвшөөрөл олгох тухай” тогтоолуудыг үндэслэн Монгол Улсын Уул Уурхайн Сайдын 2016 оны 05-р сарын 31 ний өдрийн А/61 дугаар тушаалыг үндэслэн олгосон 2016 оны 6 сарын 10 ны өдрийн Аж ахуйн үйл ажиллагааны 234 тоот тусгай зөвшөөрөлтэйгээр Дорнод аймгийн Матад, Халхгол сумын нутаг дэвсгэрт байршилтай БХГ-т XIX, XXI талбайд газрын тостой холбогдох үйл ажиллагаа явуулж байна.

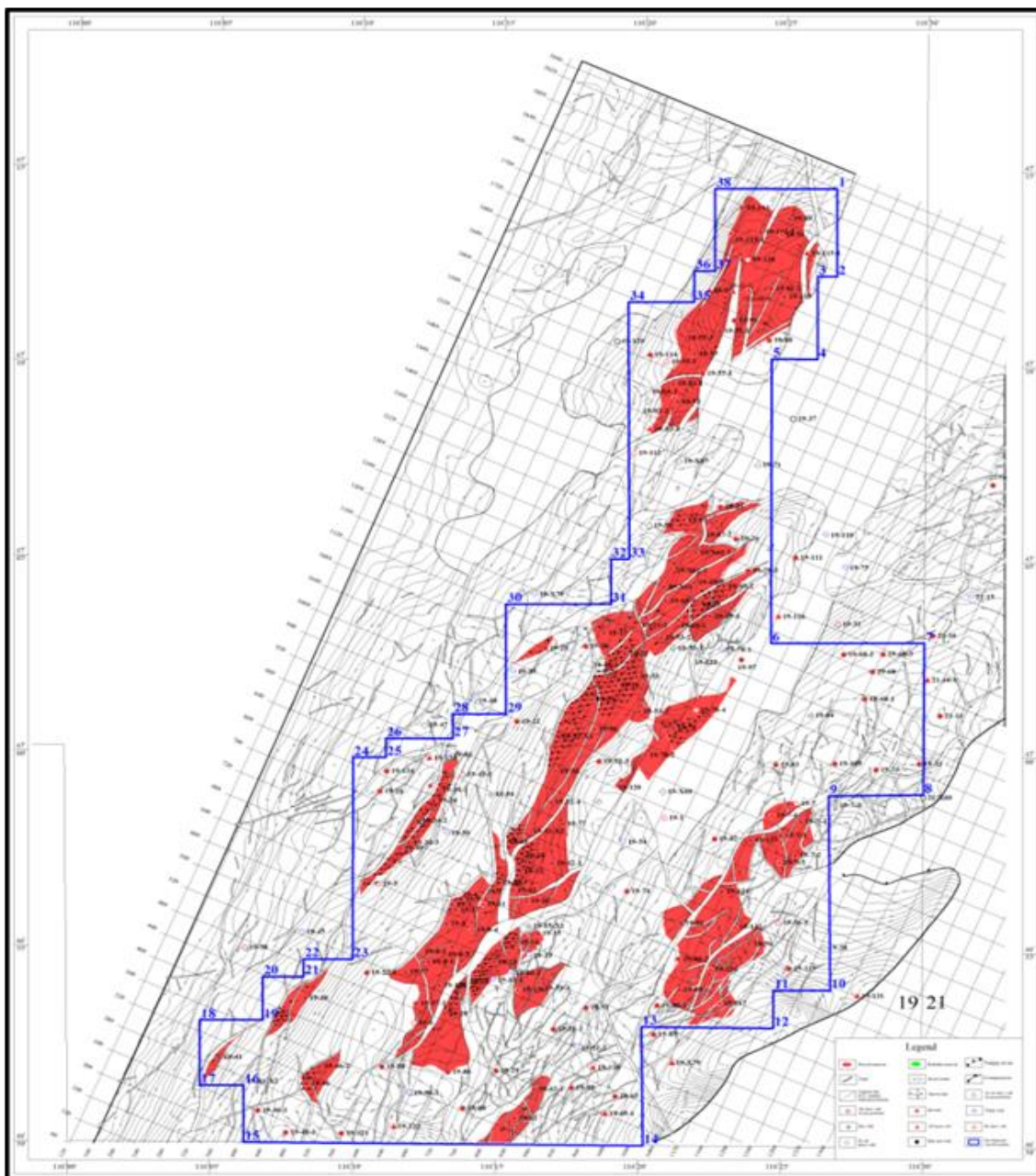
ОРД АШИГЛАЛТЫН ТАЛБАЙН САНСРЫН ЗУРАГЛАЛ

Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг

Тус талбайд геологийн баталгаат нөөцийг 178.85 сая тонн, ашиглалтын баталгаат нөөцийг 20.12 сая тонноор тогтоож, үйлдвэрлэлийн олборлолтод шилжүүлээд байгаа бөгөөд нийт 670 сая ам долларын хөрөнгө оруулалт хийгээд байна. Тус талбайн геологийн баталгаат нөөц нь 179 сая тонн бөгөөд МУ-засгийн газраас баталсан ашиглалтын талбайн нийт хэмжээ 650 км болоод байна.

Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай

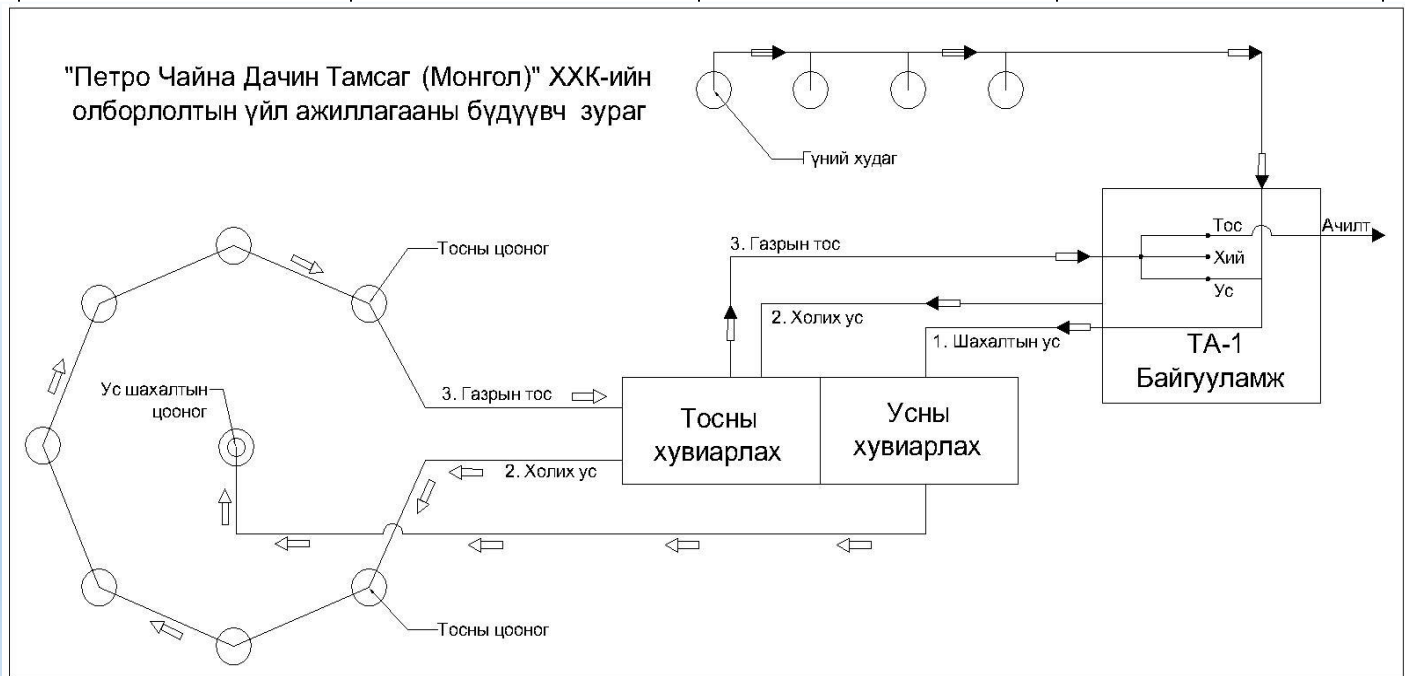

Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай.

Тосон-Уул XIX талбай нь олборлолтын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж ажиллахаас гадна олборлолтыг нэмэгдүүлэхээр өрөмдлөг, цементаци, каротаж, перфораци, шингэн хагалбар, цооног үйлчилгээний дараах хэмжээний ажлуудыг хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

1.2. ОРД АШИГЛАЛТ, ТЕХНИК ТЕХНОЛОГИ

ГАЗРЫН ТОСНЫ ОЛБОРЛОЛТ, ХАДГАЛАЛТ, ТЭЭВЭРЛЭЛТИЙН ЯВЦ			
1. ОЛБОРЛОЛТ	2. ХАДГАЛАЛТ	3. ТЭЭВЭРЛЭЛТ	4. БОРЛУУЛАЛТ
			
Петро Чайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон-Уул XIX талбайд тос олборлолтын 480, ус шахалтын 211 цооног ажиллаж байна.	ТА-1 байгууламжинд 398 цооног холбогдсон 7000 тн-ийн 3 танканд тосоо хадгалдаг бол 82 цооног уламжлалт буюу тос хураагуур бүхий 50 тн-ий танктайгаар олборлолтын үйл	Нэгдсэн байгууламж нь олборлосон газрын тосыг ус, тос, хийгээр ялгадаг. Ялгасан түүхий тосыг зориулалтын тээврийн хэрэгсэлд ачин тээвэрлэлтийг хийдэг.	Тээвэрлэсэн түүхий газрын тосоо Эрээн хотын Аршаантын дамжуулах хоолой хүртэл тээвэрлэн борлуулдаг.

Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны бүдүүвч зураг.

1.5.1. Цооног өрөмдлөгө, каратаж, тест, цементацын ажлууд

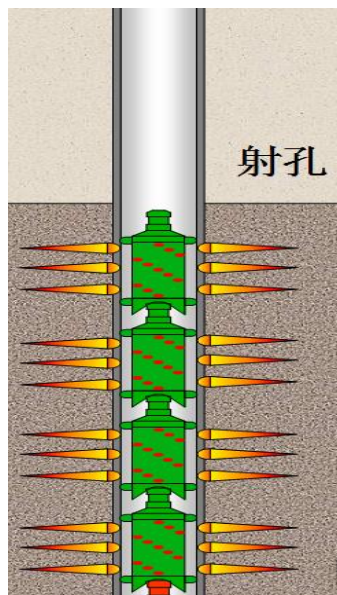
Газрын тос болон байгалийн хий нь газрын давхрага доор хэдэн зуун метрээс хэдэн мянган метрийн гүнд нүх, хагарал болон хад чулууны завсараар оршиж байдгыг хүсүүс хайж олборлохдоо газрын давхаргаас тос хий, орших давхрага хүртэл суваг өрөмдөхийг газрын тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гэнэ. Цооног өрөмдөхийн өмнө эхлээд өрөмдөх цооногийн байршлаа тодорхойлох, өрмийн цамхаг болон өрмөө угсарч босгоно. Цооног өрөмдөх ажил нь цахилгаан өрөм түүний толгойн эргэлтээр газрын давхрага руу хэд хэдэн удаа өрөмдсөнөөр цооногийн нүд гарна. Өрөмдөх цооногийн том багын хэмжээ нь өрмийн хошууны том багаас хамаардаг. Өрмийн толгой нь чулуун давхаргыг өрөмдөх үед өрмийн эх биеийг дагуулан газрын гүнруу өрмийн шингэн (өрмийн шавар) шахна. Ингэснээр өрмийн толгой газрын давхаргыг өрөмдөх явцад бутарсан их хэмжээний шороог өрмийн шингэн эргэлтийн явц дунд газрын гадарга дээр гаргана. Улмаар газрын гадаргын шороо болон бусал геохимийн дүн шинжилгээ хийх ажлыг каротаж хийх гэнэ. Цооног өрөмдөөд тодорхой гүнд хүрсний дараа цооногийн нүхрүү тусгай багаж хийу цооногийн тестийн ажил хийнэ. Цооногийн тестийн зорилго нь цооногийн давхаргийн чулуулгийн шинж болон тос, хий, усны байршилыг тогтооход оршино. (цооногт тест хийх гэнэ.). Тест хийсний дараа өрөмдсөн цооногийн нүдний диаметрээс бага хэмжээтэй ямар ч залгаасгүй ган хоолой суулгана. (үүнийг давхар хоолой гэнэ.). Давхар хоолой болон цооногийн ханын завсраар цемент шахаж давхар хоолойг цооногийн ханатай бэхэлж өгнө. (давхар хоолойг бэхэлж өгөх энэ ажлыг цооногийн цементац гэнэ). Ерөнхийдөө газрын тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гол зорилго нь илрүүлсэн тос хийн давхаргыг хамгаалж чулуулгын дундуур гаргасан хоолойгоор газрын тос болон байгалийн хийг газрын гадарга дээр чөлөөтэй гаргах явдал юм. Цооног өрөмдөх ажил газрын тосны салбар дундаа маш чухал ажлын дараалалд ордог бөгөөд газрын тос, байгалийн хийг хайж олборлоход зайлшгүй

Зураг 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн цамхаг

хийгдэх ажил бөгөөд нэг төрлийн зардал маш өндөртэй, техник технологи нь нарийн төвөгтэй, эрсдэл ихтэй нэгэн цогц систем бүхий ажиллагаа юм.

1.5.2. Тэсэлгээ хийх:

Зураг № 6. Тэсэлгээ хийх

Давхар хоолойг тэсэлж цооногийн өрөмдлөгийн ажлыг дуусгах нь одоогийн байдлаар гадаад дотоодын улс оронд хамгийн түгээмэл ашигладаг арга юм. Үндсэн зарчим нь нэг цооногийг өрөмдөж, цементлэж дууссаны дараа тэслэгч ашиглан тостой давхрагын хэсгийн давхар хоолой, цементэн яндан болон тосны давхрагыг тодорхой гүнд тэслэж цоолосноор цооногийн хана болон газрын давхрага хооронд тос хийн урсах зам болж өгөх юм. Тэсэлгээ хийх нь ихэвчлэн цэвэр ус ашиглах бөгөөд ямар нэгэн нэмэлт бодис ашиглахгүй.

Байнга ашигладаг тэсэлгээний техник технологи:

Нэгдүгээрт: Цахилгаан кабель утсаар тэсэлгээний багажийг давхар хоолой дотор хүргэж буюу зорилтод давхрагын байршилд хүргэснээр тэсэлгээ хийгдэнэ. Үүнд давхар хоолойнд хонгиотой болон хонгиогүй

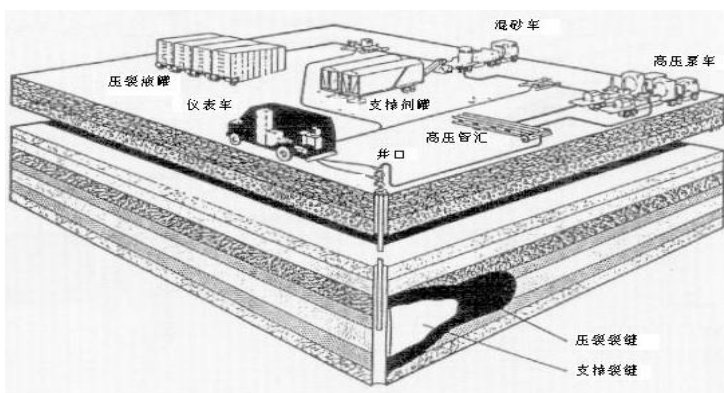
тэсэлгээ хийнэ.

Хоёрдугаарт: Тосны хоолойд тэсэлгээний багаж хүргэгийг ТСП гэж товчлох ба налуу, хэвтээ, өндөр температур өндөр даралт, элсээр хамгаалсан цооног болон бага нэвчилттэй газрын давхрагат тэсэлгээ хийхэд ашиглана.

1.5.3. Хагалгаа хийх. Тосон давхрагад усаар хагалгаа хийх явц нь газрын гадарга дээрх өндөр даралт бүхий насос ашиглаж өндөр зуурамхай шингэн газрын шингээх чадвараас хэд дахин илүү урсацаар цооногт шахахад цооногийн доод хэсэг орчим өндөр даралт хуримтлагдана. Харин насосны даралт цооногийн хана, чулуулгийн таталцалын эсэргүүцлийг давах үед газрын давхрагад хагарал үүснэ. Үргэлжлүүлэн (кварц элс эсвэл керамикийн) нэмэгдэлтэй хагалгааны шингэнийг хагарал руу шахсанаар хагарал нь урагшаа сунаж хагаралын завсараар дүүрэн нэмэгдэл болно. Үүний дараа насосоо зогсооход газрын доод давхаргад хангалттай урт мөн тодорхой өргөн, өндөртэй элсээр дүүрсэн хагарал үүссэн байна. Энэ хагарал томорсноор тос хийн урсац, газрын доод давхаргын шингээлт нэмэгдэж олборлолт, шахалтыг нэмэгдүүлэх нөлөө үзүүлдэг байна. Хагалгааны шингэн нь ихэвчлэн cross-linking agent болон өтгөрүүлэгчээс бүрддэггүй бөгөөд чанараа хадгалж, үзүүлэлтээ өндөрсгөхийн тулд хагалгааны шингэн рүү өөр олон төрлийн нэмэгдэл нэмнэ. Ихэвчлэн ашигладаг нэмэгдэл нь буферлэлт, ариутгагч тогтворжуулагч нунтаглагч цэвэрлэгч шаварлаг тогтворжуулагч болон шүүлтүүр бөглөрхөөс хамгаалагч зэрэг бодис ашигладаг.

1.5.4. Үйлчилгээ хийх

Цооногт үйлчилгээ хийх гэдэг нь цооног болон давхаргад чиглэсэн үйлчилгээ юм. Энэ нь гадарга дээрх тоног төхөөрөмж болон техникээр дамжин багаж хэрэгсэл ашиглан тухайн давхрага, цооногийн бүтэц тест хийсэн материалд тулгуурлан олборлолтын явцад үүссэн давхрага болон цооногийн эвдрэл гэмтэлийг засаж сэлбэж сэргээх явдал

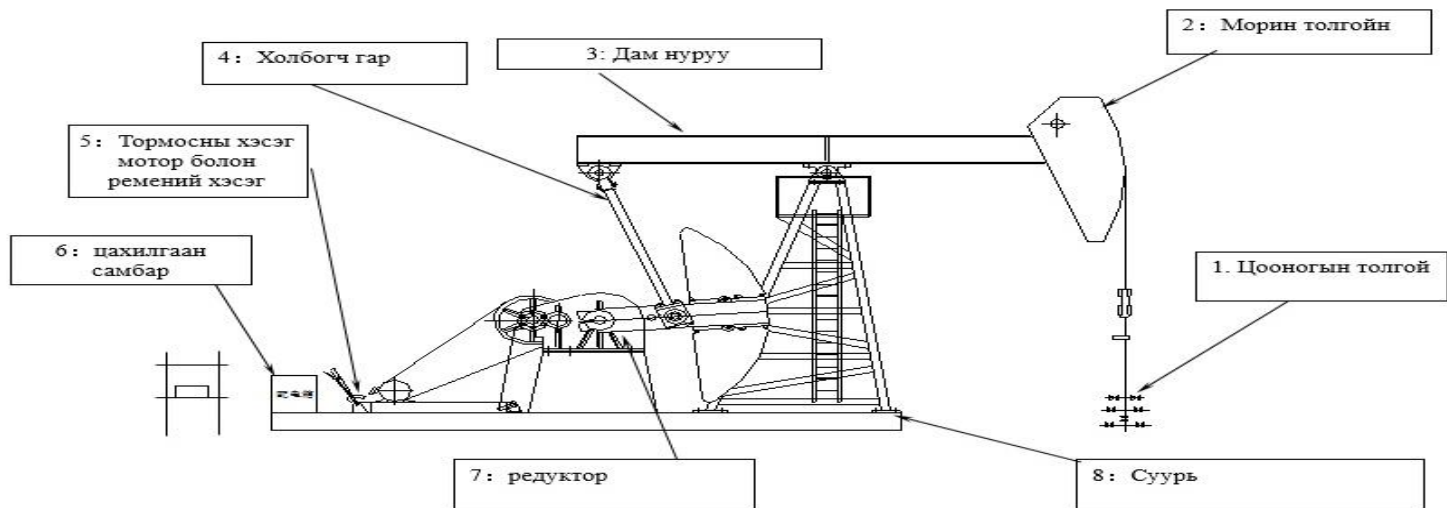

Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх

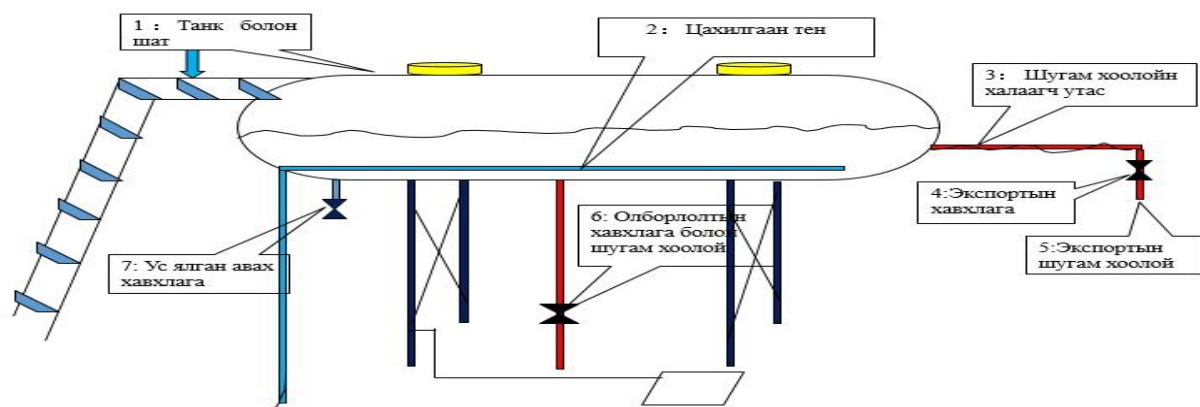
юм. Тухайн давхрагад үүссэн ямар нэгэн эвдрэл гэмтэлийг засаж залруулна. Мөн үнэн бодит бүрэн бүтэн геологийн материал хийх, нээж олборлох арга тодорхойлох хувиараар олборлож хувиараар шахах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлсэнээр үр дүнтэй байх талаар шалгах тос усны цооногийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх мөн тосны орд болон тос усны цооногийн хэвийн аюулгүй ажиллах байдлыг хамгаалах олборлолтын боломжийг гаргах зэргийг хэрэгжүүлэх явдал юм. Цооногт үйлчилгээ хийхэд цооногт тест (formation testing) болон цооног засах гэсэн хоёр том төрөл байдаг.

1. Цооногт тест хийх: тест хийхдээ цооног угаах, даралтын тест хийх тэсэлгээ тос хий урсацыг нэмэгдүүлэх өдөөлт хийх зэрэг нэг цогц технологи ажиллагаа хийж үр дүнд хүрэх бөгөөд зорилга нь : 1) шинэ байршил тогтоох шинэ бүтэц нь технологийн холбогдолтой тосны урсац эсэхийг шалгах: 2) давхрагын тос хийн байдал болон тест хийсэн үр дүн хэр үнэн бодитой эсэхийг шалгах: 3) тос хийн давхраг болон тос хийн нөөцөнд үнэлгээ хийх.
2. Цооног засах: Энэ ажил нь ихэвчлэн тос хий усны цооног ашиглалтанд орсоны дараа хийгддэг. Уг ажлын зорилго нь цооног болон давхаргад оршиж буй олборлолтонд нөлөөлөх гэмтлийг засах юм. Тэр дундаа давхаргын өөрчлөлт давхрага хоорондын холбоог зохицуулах багтана. Цооног засах ажил маш олог төрөл байдаг. Үүн дотор насос шалгах болон ус солих: жижиг завсрын үйлчилгээ жишээ нь хөнгөн задгай олборлох нүх бөглөх давхрага тавих зэрэг аргалах төдий үйлчилгээ хийх бага хэмжээний арга хэмжээ авах жишээ нь цахилгаанаар эргэлдүүлж олборлох насос дээш татах нийлүүлж эсвэл салгаж ус шахалтыг харилцан сольбох зэрэг том хэмжээний арга хэмжээ авах жишээ нь шингэн хагалгаа хийх хүчиллүүлэх элснээс хамгаалах хагалгааг тохируулах. Цооногт үйлчилгээ хийх явцад шингэн хагалгаа хийх хүчилжүүлэх болон бөглөө гаргах үйлчилгээнээс бусад үйлчилгээнд нэмэгдэл бодис ашиглахгүй.

ОЛБОРЛОЛТЫН ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ

Зураг 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц

Зураг 9. Тос хадгалах савны бүтэц

Тосон-Уул XIX талбайд одоогийн байдлаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон 405, холбогдоогүй уламжлалт буюу танктай 85 тосны цооног ажиллаж байна. Эдгээр цооногууд нь бүгд жигд ажилладаггүй бөгөөд эвдрэл гэмтэл, хуваарийн дагуу зогссон гэх мэтээр харилцан адилгүй ажилладаг. ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон цооногууд нь тухайн бүлэг ордын хэмжээнд хувиарлах буюу дахин дамжуулах байгууламжинд холбогддог бөгөөд хувиарлахууд нь цагирагуудаас тогтооно. Жишээ нь цөөн тооны 3-10 орчих цооногууд холбогдон 1 цагираг үүсгэнэ. Нэг хувиарлахад дунджаар 3-6 цагирагтай байдаг. Хувиарлах дэд станц нь цагирагууд руу 60-700С-ийн температуртай халуун холих усыг цагираг руу шахаж улмаар цооногуудаас олборлож буй тосыг тойроогоор цуглуулан буцаан тостой ус хувиарлах дээр ирж улмаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжруу тостой усыг дамжуулна. Ус шахалтын хувиарлах дэд станцууд нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас ирсэн технологийн шаардлага хангасан усыг шахалтын цооногууд руу (жишээ нь 4-5 тосны цооног

дунд буюу ойролцоо байрлалтай байж улмаар эдгээр цооногийн даралтыг нэмэгдүүлэх зорилготой) шахдаг. Шахалтын цооногуудын гүний хэмжээ тосны цооногтой ойролцоо байдаг. Одоогийн байдлаар ус шахалтын 239 цооног байгаагаас өдөрт дунджаар 121 цооногт 6000м³ усыг шахаж байна. Эдгээр шугам хоолойнууд нь (тос дамжуулах хоолой, холих усны хоолой, ус шахалтын шугам хоолой) 2 метр газрын гүнд зэрэгцээ 1 метрийн шуудуунд хийгдсэн болно. Ус шахалтанд ашиглаж буй усыг үйлдвэрлэл болон унд ахуйн зориулалтаар ашиглах 35 гүний худгаас олборлож байна. ТА-1 нэгдсэн байгууламж нь газрын тосонд агуулагдаж байсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашиглаж байгаа бөгөөд энэ нь ус шахалтанд хэрэглэж байгаа усны 30 гаруй хувийг эзлэж байна.

1.5.5. 1-9 тос дамжуулах, ус шахах станцын танилцуулга

1-9 тос дамжуулж, ус шахах станц нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас хойшоо 9.0 км-т, 19-19 цооногийн хэсгийн гол төвд оршдог 2012.08.13 ны өдөр барьж ашиглалтанд оруулсан. Төхөөрөмжийн дээд хязгээр нь 2500t/d шингэн цэвэршүүлэх чадалтай ба шингэн дамжуулах дээд хязгаар нь 39,1м³/цаг, хий ялгах хэмжээ нь 26021,2м²/өдөр. Тухайн станц нь 5 н хувиарлах байгууламж болон 9 цагирагтай 181 цооногийн түүхий тосны усыг ялгаж түүхий тос, байгалийн хийг дамжуулан ажилдаг. Одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа шингэн нь 3054 t/d, гадагш дамжуулж байгаа шингэн нь 41м³/d, ялгаж байгаа байгалийн хий нь 20693м³/d, гадагш дамжуулах насосны шугамын даралтын зөрүү нь 0.2Мра. Өдрийн гадагш дамжуулж байгаа түүхий тосны хэмжээ нь 980t/d, автомашинаар Та1-рүү зөөвөрлөж байгаа шингэний хэмжээ нь 300м³/d, гадагш дамжуулж байгаа байгалийн хий нь 12000м³/d.

Энэ станц нь тос дамжуулах, ус шахах гэсэн 2 том хэсгээс бүрдэнэ. Цахилгаан үүсгүүр нь хос цахилгаан үүсгүүр 10kv-ын шугамтай. Станц дотрох гол гол тоног төхөөрөмж нь ус тос ялгагч 2 ширхэг, ус холих зуух 3 ширхэг, дулааны зуух 2 ширхэг, байгалийн хийг тосноос ялгаж шатаах ком 1 ширхэг, гадагш тос дамжуулах насос 2 ширхэг, ус холих насос 3 ширхэг, дулааны ус дамжуулах насос 3 ширхэг, 3 бүлүүрт насос 7 ширхэг. Одоогийн байдлаар хамгийн өндөр хүчин чадлаар ажиллах чадал нь 2500t/d шингэн, 20477м³/d байгалийн хий. Хамгийн их гадагш дамжуулах шингэний хэмжээ нь 1000t/d.

1.5.6 Гүний ус цэвэршүүлж ус шахах байгууламж нь 2011 оны 10 сарын 29-нд туршилтаар ажиллуулж газрын гүний усыг цэвэршүүлэх хүчин чадал нь 4200м³/d. Анх баригдахдаа 2800м³/d хүчин чадалтайгаар байгуулагдсан. Усны чанар нь “8,3,2” стандарт, одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа ус нь 1754 м³/d, гадагш дамжуулж байгаа хэмжээ нь 1602 м³/d. Усны худгаас ирж байгаа усыг цэвэршүүлж хувиарлах руу дамжуулах үүрэгтэй. Нийтдээ 8 шүүлтүүр танктай, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг, гал унтраагуур даралт нэмэж усаар хангах гэсэн тоног төхөөрөмжтэй. 1000м³-ын ус цэвэршүүлэх усны танк болон 200м³-ын ус буцаах танк тус бүр нэг нэг. Усны худгаас ирсэн ус нь

эхлээд манганы элсэн шүүлтүүрээр дамжин нарийн шүүлтүүрт шүүгдэж стандартад нийцсэний дараа цэвэр усны танк руу орж ус шахалтын байгууламж болон станцын гаднах ус хуваарилах байгууламж руу дамжуулагдана. Ус шахалтын байгууламж нь 2011 оны 11 сарын 2 өдөр Та 1 ус шахах станц нэртэйгээр ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн боловсруулсан хүчин чадал нь $1050\text{м}^3/\text{д}$, газрын гүн рүү шахах ус цэвэршүүлэх болон тостой ус цэвэршүүлэнэ. Насос ашиглахаас өмнө холих технологитой бөгөөд 3 бүлүүрт 8 насостой, одоогоор өдрийн цэвэр ус шахах нь $1220\text{м}^3/\text{д}$, бохир ус нь $500\text{м}^3/\text{д}$.

1.5.7 Ачилт буулгалтын хэсэг

Ачилт буулгалтын хэсэг нь 2015 онд ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн тохиргоогоор хамгийн дээд хүчин чадал нь $330\text{т}/\text{д}$ шингэн буулгах ба одоогийн байдлаар өдөрт $1300\text{ м}^3/\text{д}$ шингэн буулгаж байна. 19-р талбайн танктай цооног, задгай олборлолт, бохир тос буцаан сорох, буулгах, хэмжих зэрэг ажлыг хариуцан ажиллаж байна. Энд ачилтын насос 3, буулгалтын насос 2, ачилтын цорго 10, 50 м³ тос буулгах танк болон 100 м³-ын бохир тос буцаан хүлээн авах танк нэг нэг ширхэг, өдрийн ачих тосны дундаж хэмжээ нь $2300\text{ т}/\text{д}$, өдрийн дундаж ачилтын машины тоо 80 автоцистерн. Буулгалтын нэг насосны урсгалтын хэмжээ нь $60\text{м}^3/\text{х}$ танкнаар зөөж буулгаж байгаа шингэн (300 тн) мөн бохир тос, задгай олборлолт 120 тн), 1-9 дамжуулах станцаас ирж байгаа шингэн тос буулгах танк нь 19-р талбайн танктай цооногийн ирсэн тосыг хүлээн авч буулгах ба өдрийн дундаж буулгалтын машины тоо нь 50 гаруй байна.

1.5.8 Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хэсэг

Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь $4900\text{т}/\text{д}$, тос цэвэршүүлэх нь $1820\text{т}/\text{д}$, байгалийн хий $3,9 \times 10^4\text{м}^3/\text{д}$, тостой ус $2400\text{м}^3/\text{д}$, цэвэр ус $4200\text{м}^3/\text{д}$. Энэ байгууламж нь түүхий тосноос усыг салгах, түүхий тосны дээж үзэх лаборатор, газрын гүний ус цэвэршүүлэх, тостой ус цэвэршүүлэх, ус шахах, ачилтын хэсэг, түүхий тос буцаан сорох, буулгалт, 110 киловаттын дэд станц, хийн генераторын хэсэг болон хагалгааны шингэн цэвэршүүлэх гэсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ. Мөн 1200 kw дезиль хөдөлгүүрийн хэсэг, гал унтраах тоног төхөөрөмжүүдээр тоноглогдсон.

1.5.8.1 Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг

Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг нь 2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Ус ялгах хэсгийн бүрэн хүчин чадал нь $4900\text{т}/\text{д}$: тос цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь $1820\text{т}/\text{д}$, хий цэвэршүүлэх хамгийн өндөр чадал нь $3,9 \times 10^4(\text{sc})\text{м}^3/\text{д}$. Бодит цэвэршүүлэх шингэний хэмжээ нь $4580\text{м}^3/\text{д}$, цэвэршүүлэх тос нь $2300\text{т}/\text{д}$, байгалийн хий $3,75 \times 10^4\text{м}^3/\text{д}$. Тосноос усыг ялгасны дараах тосонд агуулагдах дундаж усны хэмжээ нь 0.15%, ачилтын тосонд агуулагдах усны хэмжээ 0.12%, дундаж ачилт нь $76/\text{д}$. Станц дотор гурван фазын сеператор гурван ширхэг, халаагч зуух найм, 7000м^3 тос хадгалах сав гурав, 1000м^3 бохир ус тунгаах танк нэг ширхэг, 1000м^3 тос буулгах танк нэг ширхэг, төрөл бүрийн насос

28 ширхэг, химийн бодисоор ус ялгах технологи нь 19-р талбайн хувиарлахууд, тос дамжуулах станц, задгай олборлолт, танктай цооногоос ирсэн тос шингэнүүдийг тос, хий, ус гурван төлвөөр ялгаж тос нь 7000м^3 тос хадгалах сав руу орж тостой ус нь тунгаагуур савруу орж хоёрдохоо тунгаагдаж, тунгаасны дараа тос нь хоёр 7000м^3 тос хадгалах сав руу орж хадгалах савнаас машинд ачиж гадагш экспортлогдоно. Багйалийн хий нь тосноос ялгагдаж хатаагчаар дамжсаны дараа шууд станц дотрох халаагч зуух болон шатах хийн генераторт хэрэглэж байна. Ялгаж гарсан тостой усаа тостой усны танканд тунгаасны дараа нэг хэсгийг нь бохир ус цэвэрлэх хэсэгт цэвэрлэж нөгөө хэсгийг нь тосны цооногийн холих усанд ашиглана.

1.5.8.2 Бохир ус цэвэрлэх хэсэг

2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Тостой бохир ус цэвэрлэх байгууламж нь $2400\text{м}^3/\text{д}$ шингэн цэвэршүүлэх хүчин чадалтай бөгөөд одоогийн байдлаар өдрийн дундаж бохир ус цэвэршүүлэлтийн хэмжээ нь $760\text{м}^3/\text{д}$, бохир ус гадагш дамжуулалт нь $496\text{м}^3/\text{д}$, усаа 100% буцааж шахаж ашигладаг. Энэ байгууламж нь тос агуулсан усыг гүн гүнзгий цэвэршүүлж гадагш дамжуулах мөн станц доторх шахалтын хэсэг болон хувиарлах руу дахин шахдаг. Станц дотор тосны зөөлрүүлж тогтворжуулагч танк хоёр, SSF(хөвөгч бохир лаг цэвэрлэгч) төхөөрөмж хоёр, ус цэвэршүүлэгч танк болон лаг нягтруулах танк тус бүр нэг нэг, бодис нэмэх төхөөрөмж 8 ком, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг бий. Бохир усруу бодис нэмсний дараа тос ялгах тунгааруур танк руу дамжуулж тосыг ялгасны дараа төхөөрөмж рүү орж хөвөгч эдийг ялгасны дараа ус цэвэрлэгч танк руу орж дахин гадагш дамжуулах насос руу дамжуулагдах болон хувиарлах байгууламж руу шахна. Гарч ирсэн түүхий тос болон ус нь ус цэвэршүүлэх хэсэг рүү цэвэршүүлэгдэж түүнээс гарсан лаг нь лаг нягтруулах хэсэг рүү явж лагийг нягтруулсныхаа дараа гадагш тээвэрлэгдэнэ.

1.5.9. Хадгалалт

Тосон-Уул XIX талбайд олборлосон түүхий газрын тосыг олборлолтын ил байгууламж болох ТА-1 байгууламжинд 7000 тн-ий 3 танканд хадгалдаг бол нэгдсэн байгууламжинд холбогдоогүй

Зураг 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)

цооногууд нь (Холбогдоогүй 85 цооногтой) хажуудаа 50 тн-ий тос хадгалах сав хураагууртайгаар хадгалалтын үйл ажиллагааг ханган ажилладаг.

Зураг 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил байгууламж

Хадгалах савны 3 хэсэг :

- о 3ш-7000 м3
- о 3ш-1000 м3
- о 2ш-1500 м3
- о 1ш-500 м3 багтаамж бүхий хадгалах савнууд тус тус байна.

Зуухны хэсэг:

- о 6ш -Тос халаах зуух
- о 6ш -Халаах зуух
- о 3 ш тос, ус, хий ялгах төхөөрөмж байна.

Энэхүү байгууламж нь гадаад талдаа нийт 5 тос цуглуулан дамжуулах дэд станц, 6 ш ус хувиарлах станц, 2 хувиарлан шахах байгууламжтай бөгөөд одоогийн байдлаар 405 ширхэг газрын тосны олборлолтын цооног, 196 ширхэг усны цооногуудтай холбогдсон. Тосны олборлолтын цооногуудаас тос цуглуулан дамжуулах нийт шугам хоолойн урт 113.68 км бөгөөд үүнээс тосны цооногоос тос цуглуулах цагираг шугам хоолойн урт 69.395 км, тос цуглуулах байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 19.33 км, ус холих станц байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 24.94 км тус тус байна. Ус шахалтын шугам хоолойн нийт урт 55.8 км бөгөөд үүнээс усны цооногийн шугам хоолой 31.895 км, байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 23.91 км тус тус байна. Тамсагийн олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжинд ус ялгах станц, усны чанар сайжруулах станц, бохир ус цэвэршүүлэх станц, ус шахалтын станц, цахилгааны дэд станц, шатамхай хий ашиглан эрчим хүч түгээх станц, галын хамгааллын байгууламж, тос буулгах цэг, тос ачилтын талбай гэсэн

хэсэгүүд багтдаг. Газрын тосны ус тос хийг ялгах хүчин чадлын дээд хэмжээ хязгаар нь $66.1\text{Ч}104$ т/а.

Олборлолтын цооногуудаас тосыг дан болон давхар хоолойгоор халуун ус холих аргаар цуглуулна. Харин шинээр ашиглалтад орсон цооногуудын олборлолтын эхний үе шатанд түүнчлэн алсмагдмал зарим цооногуудаас олборлосон тосыг автомашинаар тээвэрлэн зөөж байна. Олборлолтын цооногуудыг холбосон шугам хоолойн сүлжээнд тос цуглуулах ба ус хуваарилах 9 дэд станц, ус шахалтын 1 станц ажиллаж байна. Олборлолтын цооногоор олборлосон шингэн ойролцоох тос цуглуулах дэд станцаар дамжин олборлолтын нэгдсэн байгууламж руу шахагдана.

Олборлолтын нэгдсэн байгууламжаас шахагдсан ус нь хуваарилах дэд станцууд болон шахалтын станцаар дамжин шахалтын цооногоор газрын гүний давхарга уруу шахагдана.

Тос цуглуулах ба ус хуваарилах дэд станцууд нь бүгд хоорондоо холбоотой байна. Олборлолтын цооног бүрийн технологийн үзүүлэлтүүдийг автоматаар хянах бололцоотой. Тос цуглуулах ба ус хуваарилах шугам сүлжээний зохион байгуулалт, дэд станцуудын байршлыг тогтоохдоо олборлолтын цооногуудын амсрын (толгойн) даралтыг бүрэн дүүрэн ашиглах, ингэснээрээ эрчим хүч хэмнэх нөхцөл хангагдана.

Ус холих шугам хоолойг тос цуглуулах ба ус шахах хоолойтой нэг сувагт байрлуулснаар газар шорооны ажлыг хамгийн бага хэмжээнд хийж, хөрсний температурыг хадгалах, шугам хоолойн дулааны алдагдлыг багасгах ач холбогдолтой. Мөн дэд станцуудын шугам хоолойг хооронд нь цуваа холбосноор дулааны нөхцөл сайжирч холих усны тоо хэмжээ багасах ба тос цуглуулах ерөнхий системийн радиус багасаж үйл ажиллагааны зардал буурна.

Газрын тосыг ус, хийнээс ялгах ерөнхий технологи:

Усгүйжүүлэх станцаар боловсруулах шингэний хамгийн дээд хэмжээ 4900 т/д байна. Цэвэр тосны гарцын дээд хэмжээ нь 5.28×10^4 (с) м³/д байна.

Түүхий тосыг 2 үе шаттайгаар усгүйжүүлнэ. Үүнд:

- 1 - р шат: 3 фазын сеператор
- 2 - р шат: Саванд тунгаах

Энэ технологи нь үр дүн тогтвортой, эрчим хүч бага хэрэглэдэг, удирдлага хяналт сайтай, энгийн хялбар арга юм. Цооногийн шингэн нам температурын 3 фазын дегидраторт (усгүйжүүлэх төхөөрөмж) орж тос, ус, хий ялгагдана. Ялгасан тосоо 60 минут орчим тунгаагаад дараа нь халаах зууханд 600C температур хүртэл халаана.

Халаасны дараа 2-4 өдөр босоо саванд тунгаагаад автомашинд ачихад бэлэн болно.

Сеператороос гарсан хийг хийн генераторын түлшинд хэрэглэдэг бөгөөд энэ нь байгаль орчны бохирдлоос сэргийлсэн арга хэмжээ юм.

Ус цэвэршүүлэх үйл ажиллагаа:

Ус цэвэршүүлэх процесс нь дараах зарчмаар явагдана. Үүнд:

Усны худаг → усыг хийжүүлэх → марганцтай элсэн шүүр → нарийн цэвэрлэгээний шүүр → цэвэр ус хураах сав → (исэлдэлт идэвхигүйжүүлэх хольц 30мг/л тунгаар тасралтгүй нэмнэ, бактери, ариутгагч хольц 100мг/л тунгаар 6- 8 цагаар 5 өдрийн давтамжтайгаар нэмнэ) → Ус хувиарлах дэд станц

Ус цэвэршүүлэх байгууламж нь 2 үе шаттайгаар баригдсан.

о 1 дүгээр үе шат 2800 м³/хоног

о 2 дугаар үе шат 4200 м³/хоног

Ус шахалтын үйл ажиллагаа:

Тост давхарга руу шахах технологийн хэрэглээний усыг дараах стандартын хэмжээнд хүртэл цэвэрлэсэн байна. Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн шахуургын станцаас шахалтын станц болон ус хуваарилах дэд станцууд руу ус дамжуулах хоолой нь спирал гагнаастай, D 159 х 6 ган яндан байна. Хоолойн усны зарцуулга 31.67 м³/цаг ба тооцооны даралт 1.6 мПа. Шугам хоолойг газрын гүнд 3 метрт суулгасан. Шахалтын станц болон хуваарилах дэд станцуудаас шахалтын цооногууд руу өндөр даралттай ус шахагдана. Шахалтын станцын тооцооны даралт 14 мПа бөгөөд бүтээл нь 760 м³/хоног байна. Үүнээс гадна ус шахалтын үйл ажиллагааны усан хангамжинд 32 усны худаг ашиглагддаг. Ус шахалтын 1 цооногт амсрын даралт 14.1 мПа, бүтээл 24.7-33.6 м³/хоног байхаар тооцоолдог. Шахалтын цооногийн шугам хоолойн сүлжээнд тооцооны даралт 16 мПа байна.

1.5.10 Нэгдсэн байгууламжийн зам талбайн хийц:

Байгууламжийн зам талбай бүгд төмөр бетон, гол зам нь 6 метр өргөнтэй, туслах замууд 4 метрийн өргөн, нийт зорчих урт нь 2200 метр. Байгууламж нийт 5 хаалгатай, төв орох хаалга нь гол замтай холбоотой.

Барилгын хийц

- Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн үйлдвэрийн барилгууд бүгд тоосгон болон бетон хийцтэй.
- 7000 м³, 1000 м³-ийн ган савууд төмөр арматур бүхий бетон хийцтэй.
- Галын хяналтын далан нь төмөр бетон хийцтэй.
- Шингэн хаягдлын сан, ууршуулах далан бүгд ус үл нэвчүүлэх бетон хийцтэй.

Сеператороос ялгарсан усыг ус халаах зууханд 70 С температур хүртэл халааж шахуургаар ус хуваарилах дэд станц руу шахна. Харин тос тунгаах саванд тунасан усыг шахуургаар ус тунгаах сав руу шахах ба энд 1-5 өдөр тунгаагдаад хаягдал ус нь ус боловсруулах хэсэг үрүү шахагдана.

1.5.11 Тээвэрлэлт

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

Тосон-Уул XIX талбайгаас олборлосон тосны экспортын тээвэрлэлтийг туслан гүйцэтгэгч 3 компани Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн замаар хийж гүйцэтгэдэг. Өдөрт дунджаар 30 орчим тээврийн хэрэгсэлээр (20-25 тн-ий даацтай) 750 гаруй тн түүхий тос тээвэрлэж байна.

1.3. ОРД АШИГЛАЛТЫН ОЛБОРЛОЛТ, БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН МЭДЭЭЛЭЛ

Хүснэгт 3. 2022 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд

№	АЖЛЫН ХӨТӨЛБӨР	ТӨЛӨВЛӨГӨӨТ АЖЛЫН ХЭМЖЭЭ	ТӨЛӨВЛӨГӨӨТ АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛ
1.	Өрөмдлөг	7	5
2.	Цементаци	7	5
3.	Каротаж	7	5
4.	Перфораци	1	1
5.	Шингэн хагалбар	0	0
6.	Цооногийн үйлчилгээ	80	80
7.	Шинээр цооног ашиглалтанд оруулах	2	2

Хүснэгт 4. Тосон-Уул XIX талбайгаас 2022 онд олборлох тосны хэмжээ (баррель)

Цооногийн тоо	Ажиллах хоног	Эхлэх огноо	Нийт олборлох тос (тн)	Нийт олборлосон тос (тн) 2022.12.01-ны өдрийн байдлаар
490	0-365	2022.1.1- 2022.12.31	300,000	123154

Тосон-Уул XIX талбайн 490 цооногт олборлолтын тоног төхөөрөмж суурилуулснаас хоногт дунджаар 457 цооногоор 337 тонн газрын тос олборлож түүхий тосыг Дорнод аймгийн Халхгол сумын Баянхошууны боомтоор БНХАУ-д экспортолж байна.

**ХОЁР. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТ**

1. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ

Тосон-Уул XIX талбайн газрын тос олборлох төслийн БОНБНУ-ээр төслийн гол ба болзошгүй нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна.

Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа

Төслийн гол нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Хамрах хүрээ	Сөрөг нөлөөллийн эрчим	Үргэлжлэх хугацаа
Нэг. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад				
Өрөмдлөг	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, ус, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд
Ус шахалт	Гүний ус	Олборлолтын талбай (нөөц хомсдох)	Их	Орд ашиглалтын хугацаанд
Олборлолт	Агаар, хөрс	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Тээвэрлэлт	Агаар, хөрс, хүн, амьтан, ургамал	Тээвэрлэлтийн зам түүний ойр орчим	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Хоёр. Бүтээн байгуулалтын явцад				
Өндөр хүчдэлийн шугам байгуулах	Газрын хөрс, амьтан	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Далд шугам хоолой байгуулах	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд

Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ

Нөлөөллийн ангилал	Гол нөлөөлөл	Нөлөөллийн цар хүрээ	Нөлөөллийн эрчим	Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацаа
1. Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл	<ul style="list-style-type: none"> Технологийн алдаа гарсан тохиодолд цооногийн толгойноос мөн тос дамжуулах шугам хоолой цоорсон тохиолдолд тос алдаж хөрсийг бохирддог. 	<p>1 цооног өрөмдөхөд 10м*20м*3м хэмжээтэй сан байгуулж 600 м3 өрмийн шлам үүсдэг ба 2022 онд 5 цооног өрөмдсөн.</p> <p>1 цооног өрөмдөхөд 0,02 га газар эвдэгддэг.</p> <p>1 цооног өрөмдөхөд өрмийн анги 0,6 га газарт түр байрлан хөрсийг богино хугацаанд доройтуулдаг.</p> <p>Тосон Уул XIX талбайд 490 цооног хуваарийн дагуу ажиллаж байгаа бөгөөд 1 цооногын талбай 35м*35м буюу 0,122 га гэж үзвэл нийтдээ 60,02 га газар үйл</p>	<p>Хөрс бохирдуулах нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.</p> <p>Хөрс эвдэх нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.</p> <p>Хөрс доройтуулах нөлөөллийн эрчим дунд зэрэг эрчимтэй байна.</p>	<p>Орд ашиглалтын хугацаанд</p> <p>Төсөл хэрэгжих хугацаанд</p> <p>Орд ашиглалтын хугацаанд</p>
• Бохирдуулах				
• Эвдэх	<ul style="list-style-type: none"> Газрын хэвлий эвдэх нөлөөлөлд цооног өрөмдөх, өрмийн шаврын сан байгуулах, өндөр хүчдэлийн шугам барих, далд шугам хоолой байгуулах ажлууд хамаарагдаж байна. 			
• Доройтуулах	<ul style="list-style-type: none"> Доройтуулах нөлөөлөлд өрөмдлөг явуулах, газрын тосны олборлолт явуулах, тосны тээвэрлэлтийн ажлууд 			

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

	тус тус хамаарагдаж байна.	ажиллагаанд өртөн доройтсон байна. Тээвэрлэлтийг Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн 140 км болон Тосон Уул-Баянхошуу чиглэлийн 210 км замаар хийж гүйцэтгэдэг.		
2. Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл • Бохирдуулах • Нөөцийг бууруулах	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд гадаргын ус хомс болно. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад гүний усыг бохирдуулах нөлөөлөл байхгүй. Харин олборлолтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор гүний ус болоод цэвэршүүлсэн усыг эргүүлэн газрын гүнд шахаж хэрэглэдэг.	2022.11.09-ны өдрийн байдлаар БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбай нь 1.127.714 м3 усыг газрын гүнээс олборлон усны нөөцийг бууруулсан байна.	Газрын гүний усны нөөцийг бууруулах нөлөөллийн эрчим их байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
3. Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөлөл	БХГэрээт талбайн амьтаны аймагт өрөмдлөг, олборлолт, тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээ барих ашиглах,	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн зөвшөөрөгдсөн уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км ²)	Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөллийн эрчим их	Орд ашиглалтын хугацаанд

<ul style="list-style-type: none"> • Амьдрах орчинг хуваах • Амьдрах орчинг доройтуулах • Амьдрах орчинг хомсдуулах • Нөөцийг бууруулах 	<p>далд шугам хоолой байгуулах, зам барих ажлууд нь тэдгээрийн амьдрах орчныг хуваах, доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна.</p> <p>Ургамлын аймагт өрөмдлөг, тээвэрлэлт, далд шугам байгуулах, зам барих ажлууд нь түүний амьдрах орчинг доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна.</p>		<p>хэмжээтэй байна.</p>	
<p>4. Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бохирдуулах • Тоос 	<p>Өрөмдлөгийн үеийн дуу чимээ, олборлолтын цооногийн илүүдэл хий болон ТА-1 байгууламжаас уурших хий, шатаасан хийн угаар нь агаарыг бохирдуулж түүний чанарыг доройтуулдаг. Тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шон босгох, далд шугам хоолой барих, замын барилгын ажил нь агаарт тоос дэгдээж сөрөг нөлөө үзүүлдэг.</p>	<p>БХГэрээт Тосон-Уул ХИХ талбайн зөвшөөрөгдсөн уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км²)</p>	<p>Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл дунд зэргийн эрчимтэй байна.</p>	<p>Орд ашиглалтын хугацаанд</p>

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

<p>5. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хамгаалах • Нүүлгэн шилжүүлэх 	<p>БХГэрээт Тосон-Уул ХИХ талбайд 2010, 2011 онд Шинжлэх ухааны академийн Архелогийн хүрээлэнгээр 2 удаа архелогийн хайгуул судалгааны ажил хийлгэсэн бөгөөд уг судалгаагаар ашиглалтын талбайд архелогийн олдвор олдоогүй болно.</p>	-	-	-
--	---	---	---	---

Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал

№	Байгаль орчны үзүүлэлт	Шууд	Шууд бус	Өөрөө	Богино хугацаанд	Урт хугацааны	Буцаж нөлөөлөх	Буцалтгүй нөлөөлөх	Сулавтар нөлөөлөх	Дунд зэрэг	Хүчтэй нөлөөлөх
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Байгалийн төрөл зүйн өөрчлөлт											
1	Газрын доорхи урсацын өөрчлөлт										
2	Газрын доорхи усны чанарын өөрчлөлт		-			-		-		-	
3	Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт										
4	Хөрсний элэгдэл, эвдрэл	-				-	-		-		
5	Геологийн тогтоцын өөрчлөлт										
6	Зэрлэг, ан амьтдын орон зайн өөрчлөлт										
7	Уур амьсгалын (бичил) өөрчлөлт										

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

2. Байгалийн нөөцийн ашиглалт										
8	Газрын гадаргын нөөц баялаг	-								
9	Бэлчээр, тэжээлийн байдал	-								
10	Эрдэс түүхий эд, нөөц		-							
11	Эрчим хүчний нөөц		-							
3. Байгаль орчны чанарын өөрчлөлт										
12	Ундны усны чанар өөрчлөгдөх		-	-		-	-			-
13	Ундны усны нөөц хомсдох		-		-			-		-
14	Агаарын бохирдол	-		-	-		-		-	
15	Хөрсний бохирдол	-				-		-		-
16	Хорт бодис усаар дамжин хүн, амьтанд үзүүлэх нөлөөлөл		-			-	-			-
17	Дуу, чимээ шуугианы нөлөөлөл	-		-	-		-		-	
4. Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйл, археологи, палентологийн олдвор										
18	Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх									
19	Ландшафтын хэлбэр, өнгө өөрчлөгдөх		-							
20	Тусгай хамгаалалттай газар, нутагт нөлөөлөх									
21	Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх									
22	Археологи, палентологийн олдворт нөлөөлөх		-							
5. Нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл										
23	Дэд бүтцийн хөгжилд нөлөөлөх	+				+		+		+
24	Үйлчилгээний салбарын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх									
25	Хүн амын орлого нэмэгдэж өөрчлөгдөх	+				+		+		+
26	Хүн амын тоо өөрчлөгдөх									
6. Эдийн засаг, байгаль орчин										

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

27	Хувийн өмчийн болон татварын орлого өөрчлөгдөх	+		+		+		+		+	
28	Орон нутгийн орлого нэмэгдэх	+				+		+			+
29	Ядуурлыг бууруулахад дэмжлэг болох		+			+		+	+		
30	Ажлын байр нэмэгдэх	+				+	+			+	
31	Улирлын чанартай эрэлт хэрэгцээ нэмэгдэх	+			+		+		+		
32	Хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх		-		-		-			-	
7. Бусад нөлөөлөл											
33	Шороон зам харилцаа, машин механизмын хөдөлгөөн шилжилтээс үүдэх хөрсний эвдрэл	-				-	-			-	
34	Ахуйн бохир ус, нефьтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд нэвчиж хөрс ба грунтын усыг бохирдуулах.		-			-	-				-
35	Ахуйн хог, хаягдал, хогийн цэгийн ариутгал муугаас эвгүй үнэр гарах, шавьж үржих		-		-		-		-		
36	Хүчтэй салхи, тоосжилт	-			-				-		
Нөлөөллийн тоо ширхэг		8	11	3	6	7	9	3	5	5	3
		6	1	1	1	6	2	5	2	4	1

Газрын тосны олборлолтын үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрс, ургамал, амьтан, усны нөөц болоод чанарт голлон сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ.

3.1 Агаар орчинд нөлөөлөх нөлөөлөл

3.1.1 Хорт хий Газрын тос олборлолтын байгальд үзүүлэх нөлөөлөл нь газрын тостой хамт олборлогдох нүүрсустөрөгчийн түүхий эдэд агуулагддаг хортой бодис бөгөөд хамгийн түрүүнд агаар орчныг бохирдуулах хорт хаягдлыг бий болгоно. Үүнд: нүүрсустөрөгч түүний уламжлалууд /CmHn/, хүхэрт устөрөгч H₂S, нүүрсхүчлийн хий CO₂, хүхэрт болон азотот нэгдлүүд /SO₂, NO₂/

голлон орно. Химийн урвалж бодисууд, тэсрэх болон цацраг идэвхит бодисын хадгалалт хамгаалалт, ашиглалт зөрчигдөж технологийн алдаа гаргах нь агаарт хортой нөлөөлөл үзүүлнэ.

3.1.2. Гоосжилт

Тоос үүсгэгч эх үүсвэр нь 2 янз байна. Анхдагч үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглах далан, нүх цооног болон далд шугам хоолойн ажил, хөрсний шороон овоолгууд, хайгуул-олборлолтын үеийн ажлын талбай, авто зогсоол, тээвэрлэлтийн гадаад дотоод замын сүлжээ, суурьшил хөдөлгөөн зэрэг газар ашиглалттай холбоотой бий болсон хөрсний элэгдэл, эвдрэл юм.

Хоёрдогч эх үүсвэр нь тээврийн хэрэгслэл, машин механизмын хөдөлгөөн, хөрсөн дээр хийгдэх газар шорооны бүх ажлууд хамрагдаж байна.

3.1.3 Цацраг идэвхи

Каротажийн судалгаанд ашиглах цацраг үүсгүүрийн ашиглалт, хадгалалт болоод агаар мандлын доод давхаргын цацраг идэвхийн гол үүсгүүр болох радон ба түүний задралын бүтээгдэхүүний агаар дахь хэмжээг судлах нь тухайн хот суурин газрын агаарын цацраг идэвхийг эрүүл ахуйн үүднээс үнлэх, мөн цацраг идэвхийн үүсэл гарлын асуудлыг тодруулахад чухал ач тустай.

3.2 Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

3.2.1 Гадаргын ус

Гадаргын усыг (тал хээрийн нутагт нуур тойром, гол горхи, сайр жалгаар урсах түр зуурын урсац, хотос хонхор газарт тогтсон түр зуурын ус г.м) бохирдуулагчийн тоонд газрын тос, түүний бүтээгдэхүүн, зэс, хар тугалганы нэгдэл ордог бол газрын доорхи усыг бохирдуулагчийн тоонд газрын тосны бүтээгдэхүүн, зэс, цайр, хар тугалга, мөнгөн ус, никель, кадми, мышьяк зэрэг хүнд металл, азот, сульфат, хлорын нэгдлүүд орно. Газрын тосны өрөмдлөг - хайгуул, олборлолт, анхан шатны боловсруулалт - хадгалалтын үед ашиглагдаад бохирдсон усыг цэвэрлэн эргүүлж ашиглах, түүгээр цэвэр усыг бохирдуулахгүй байх, усыг технологийн ба ахуйн хэрэгцээнд ариг гамтай тоолуураар тооцоотой ашиглах нь ус хамгаалах ач холбогдолтой юм. Компанийн зүгээс ТА-1 байгууламжаас гарсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигладаг нь усанд хэмнэлттэй ногоон шийдэл болсон технологи юм. 2022 онд газрын гүнээс олборлосон цэвэр усныхаа 30 гаруй хувьтай тэнцэхүйц хэмжээний бохир усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигласан байна. Газрын тос олборлолтын үед усны үндсэн хэрэглэгч нь ашиглалтын ба шахалтын цооногууд, угаалгын уусмал бэлтгэх зангилаа, шахуурганы станц, үйлдвэрлэлийн шугам хоолойнууд, бохир ус цэвэрлэх байгууламжууд болон эрчим хүчний тоног төхөөрөмжүүд байдаг.

3.2.2 Газрын доорхи ус

Технологийн дараах процессууд нь гүний уст давхаргад сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Үүнд:

- a) Уусмал ашиглан өрөмдлөг хийх;
- b) Химийн урвалжуудаас давхаргад нөлөөлөх, давхаргын хүрээнээс гадуур усжих;

- с) Ил задгай, хөрсний болон гүний ус нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудаар бохирдоно.
- д) Өрөмдлөгийн ажил нь хортой нөлөөллийнхөө хувьд янз бүрийн шинж чанартай химийн урвалжууд болон материалуудыг ашиглах, усыг янз бүрийн хэмжээгээр хэрэглэх, харилцан адилгүй хэмжээтэй технологийн хаягдал гаргахтай холбоотой байдаг. Төслийн хэрэгжилтийн үед хайгуул, олборлолтын цооног өрөмдөх, нефтийн уурын урсгалыг хөргөх, тоног төхөөрөмжийн хөдөлгөөнт хэсгийг хөргөх болон угаах, төрөл бүрийн химийн реагент уусмалыг бэлтгэхэд усыг хэрэглэнэ.
- е) Усан орчинд нөлөөлдөг эх үүсвэрүүдэд өрөмдлөгийн үед үүссэн бохир ус, ашиглагдсан угаалгын уусмал, өрөмдлөгийн шаарны шингэн хольц (Эдгээр хаягдлууд нь өөртөө органик болон органик бус бохирдуулагч бодисууд агуулж байдаг) зэрэг нь хамаарагддаг тул шингэн үл нэвчүүлэх геомембран хальсыг өрмийн шаврын хаягдлын санд дэвсэж ашигладаг болно.
- ф) Өрөмдлөгийн ажлын технологийг барьж ажиллаагүй, өрмийн шугам хоолой цоорох, ханын бэхэлгээ, хамгаалалт муу хийгдэх зэргээс газрын доорхи ус бохирдох эрсдэлтэй байдаг. Иймд өрөмдлөгийн ажлын технологи үйл ажиллагааг чанд мөрдөн ажиллах шаардлагатай байдаг.
- г) Харин олборлолтын үед тостой хамт гарч байгаа бохир усны экологид нөлөөлөх нөлөөлөл нь давхаргын өгөлтийг сайжруулах зорилгоор ус хэрэглэсний улмаас түүнд агуулагдан гарч ирж байгаа нефтийн нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудын хэмжээнээс хамаардаг.
- h) Тосыг уснаас цэвэрлэх дамжлагын технологи ажиллагаа, гарч буй усны чанарт тавих мониторингийн хяналт байхгүй буюу муу ажилласанаас, усыг эргүүлэн бүрэн хэмжээгээр ашигладаггүй асгах зэргээс бохирдол бий болох эрсдэлтэй.
- Мөн хөрсөн дээр асгарсан газрын тосны бохирдол аажимдаа урт удаан хугацааны явцад үер, бороо хурын усаар талбайн хэмжээнд нил угаагдал явах үед газрын гадаргад ил гарсан ус агуулагч чулуулгаар дамжин газар доорхи усыг бохирдуулах магадлалтай тул ил задгай асгарсан тосны бохирдолыг цэвэрлэн саармагжуулж байх шаардлагатай байдаг.

3.3 Хөрсөн бүрхэвч, ургамалын нөмрөгийн нөлөөлөл

3.3.1 Хөрсөн бүрхэвчийн нөлөөлөл Газрын тосны олборлолтын үед хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсгэх гол хүчин зүйл нь өрөмдлөг, олборлолтын технологи, үйл ажиллагаа болоод тээвэрлэлт бол бусад хүчин зүйлд олборлолтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх түүний хэвийн үйл ажиллагааг хангахад чиглэгдсэн дэд бүтцийн төслүүд нь (Өндөр хүчдэлийн шугам татах, далд шугам хоолойгоор цооногуудыг холбох, тээвэрлэлтийн дотоод болоод гадаад замын ажил) бүтээн байгуулалтын ажлын явцдаа хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсгэдэг болно.

Харин хөрсийг бохирдуулагч гол эх үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглагдах химийн реагентүүд тэдгээрийн ашиглалт, олборлолт- хадгалалт - ачилт, эргэлтийн ус, даланд хуримтлагдах технологийн шингэн хаягдал, газрын тосны хайгуул олборлолтын техник тоног төхөөрөмжүүдийн хөдөлгүүрүүдийг түлшээр цэнэглэх, химийн бодис материал ба түлшний хадгалалт, төслийн үйл

ажиллагааны технологийн журам заавар зөрчигдөх тэдгээртэй холбогдсон технологи ажиллагааны доголдол, болзошгүй осол аваар зэрэг болно.

Ургамлын бүрхэвчийн нөлөөлөл: Ургамлан бүрхэвч нь тэжээвэр ба зэрлэг амьтны тэжээл төдийгүй хөрсний дээд давхаргын дулаан ба чийгийг зохицуулагч, хөрс бэхжүүлэгч байгалийн үнэлж баршгүй бүтээгдэхүүн юм. Газрын тосны бохирдол нь хөрсний биологийн үржил шим, ургамлын газрын доорхи (ургамлын үндэс цөөрч үгүй болох хүртэл давхаргын зузаан хамрагдана) фитомассыг багасгах хортой нөлөөлөлтэй. Газрын тосны хор хөнөөл удаан хугацаанд илэрдэг. Газрын тосоор бохирдсон хөрсөнд исэлдэн ангижрах ферментийн үйлчлэлээр явагдах урвалын хурд огцом удааширч, хөрсний хүчилтөрөгчийн горим өөрчлөгддөг. Эрс тэс уур амьсгалтай манай орны хувьд газрын тосны хортой үйлчлэл нь илүү хүнд үр дагавартай байдаг. БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд хийгдэх өрөмдлөг, олборлолтын үеийн ажлын талбайн ашиглалт, далд шугам хоолойн угсралт, экспортын зам болоод олборлолтын талбайн дотоод замын сүлжээний шигүүрэл зэрэг олон сөрөг нөлөөллүүдээс шалтгаалж ургамлан нөмрөгийн тусгагийн бүрхэц өөрчлөгдөн, халцгай талбайн хэмжээ ихсэх нь хөрс суларч элсжих, хотос хонхоруудад хуримтлагдах зэргээр цөлжих процессыг нэмэгдүүлнэ.

3.4 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

XIX талбайн зүүн өмнө хэсэг буюу суурингийн өрөмдлөгөийн орчимд дуу чимээ, суурьшил хөдөлгөөн, шөнөөр асах гэрэл гэгээ зэрэг төслийн үйл ажиллагаа, суурингийн ахуйн хэрэгцээтэй холбогдож томоохон хөхтөн амьтад дайждаг. Тамсагийн газрын тосны хайгуул олборлолтын технологи үйл ажиллагаа болоод дэд бүтэцтэй уялдаж төслийн хэрэгжилтийн хугацаанд амьтны аймаг ялангуяа хөхтөн амьтад (цагаан зээр г.м), шувуудын байршил, тархац, тоо толгойд шууд болон шууд бус хэлбэрээр сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна.

3.4.1 Шууд нөлөө: Үржил шимт хөрсөн дээр шинээр чулуу шороон үе бий болох үед тэнд байгаа дарагдсан амьтад (шавьж г.м) орчноо бүрдүүлж амжилгүй устаж үгүй болж төрөл зүйлийн тоо буурч өөрчлөлт орно. Өрөмдлөг, олборлолтын үеийн газрын тосны үнэр, түр суурьшил, хөл хөдөлгөөн, дуу чимээнээс хөдөлгөөн хурдан амьтад (том хөхтөн, шувууд) дайжиж зайлж амьдрах орчиноо сэлгэхэд нөлөөлөн сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Ялангуяа хэвлээр явагч амьтан ба хөрсний амьтдад илүү их нөлөөлөлтэй. Хүн, машин техникийн хөл хөдөлгөөн, дуу чимээ, гэрэл зэрэг нь орчин тойрны 2-3 км хүртэлхи зайд байгаа зарим том хөхтөн (цагаан зээр, үнэг, хярс, саарал чоно, бор гөрөөс) амьтадын гол байршил нутаг, нүүдэллэх замыг алдагдуулж, улмаар тоо толгойг бууруулахад хүргэж болох магадлалтай.

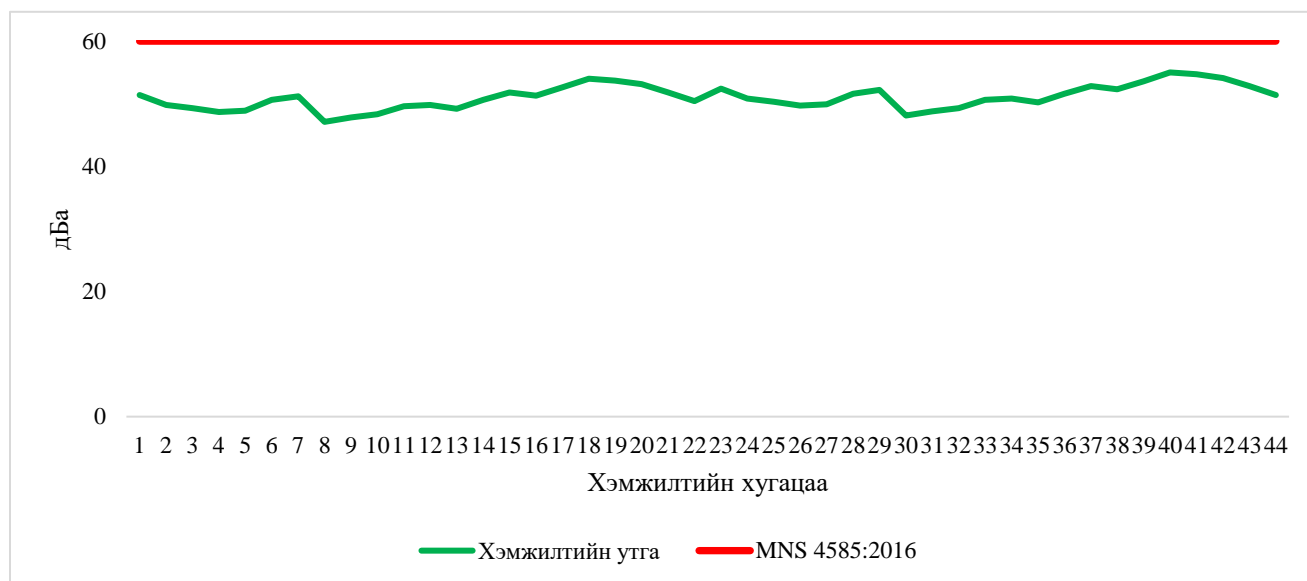
3.4.2 Дам нөлөө: Амьтан устах дайжих, орчин тохигүйтэх зэрэг сөрөг өөрчлөлт нөлөөллөөс үүдэн амьтны аймагт дам нөлөө ямар нэг хэмжээгээр зайлшгүй гардаг. Жижиг мэрэгчдээр хооллодог хөхтөн, шувууд тэжээлээ дагаж үйл ажиллагаа явуулж буй нутгаас холдох, том туруутан амьтад

дайжин холдсоныг дагаж саарал чоно байршлаа өөрчлөх гэх мэт сөрөг нөлөөтэй. Дээрх болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулахын тулд төслийн хэрэгжилтийн үеийн технологи мөрдөлт, тэнд ажиллаж байгаа хувь хүний хариуцлагын асуудлыг хамгийн өндөрт түвшинд тавих шаардлагатай бөгөөд бага гэхгүй технологи алдаа нь байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд хийгээд нийгэмд ихээхэн хэмжээтэй хохирлыг бий болгох магадлалтай тул заавар, зааварчилгаа, дүрэм, журмуудыг тодорхой болгон ажиллах шаардлагатай болдог. Мөн жил бүрийн байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр хийгдэх ажлууд болоод түүнд шаардагдах зардлыг нарийн тодорхой тусгасан хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулан баримталж ажиллах нь чухал юм.

3.5 Дуу чимээнээс үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

Дуу секундэд 16-20 мянган хэлбэлзэл хийдэг механик хэлбэлзэл бөгөөд хүний сонсголын системд ямар нэгэн муу нөлөөгүй. Харин шуугиан гэж өндөр давтамжтай ультра, инфра дууг хэлнэ. Энэ нь сонсголын системийг цочроож, мэдрэлийн системд таагүй нөлөө үзүүлдэг. Улмаар хүн нойргүйтэх, стрессэд орох, ямархан ядрах, хөдөлмөрийн бүтээмж алдах, аймхай болох зэрэг сөрөг нөлөөнд автдаг. Шуугиан зөвхөн хүн төдийгүй бусад амьд организмд сөргөөр нөлөөлдөг. Шуугианыг ДБ (децибалл) гэсэн нэгжээр илэрхийлэх бөгөөд энэ нь логарифм хамаарлаар өсдөг.

Өөрөөр хэлбэл, шуугиан 0-10ДБ болж нэмэгдэхэд эрчим нь 10 дахин, 10-20ДБ болоход 100 дахин чанга болно гэсэн үг юм. Шуугианы хүнд нөлөөлөх хамгийн доод хэмжээ 120ДБ байдаг, шуугианы хэмжээ эх үүсвэр болон зайнаас хамаарна. Тухайлбал, энгийн замын хөдөлгөөнийн шуугиан 40-50ДБ, харин замын хажууд зогсож буй хүний хувьд 40-45ДБ байдаг бол зам дээр машины хөдөлгөөнд оролцож буй хүний хувьд ойролцоогоор 70ДБ байдаг. Энэ хэмжээний шуугианд хүн унтаж, тайван байж чаддаггүйг эрдэмтэд баталсан байна. Эх үүсвэрийн зайнаас гадна агаарын урсгал хөдөлгөөн нөлөөлдөг. Өөрөөр хэлбэл, хөдөлгөөн ихтэй бол шуугиан амархан сарнидаг. Дуу шуугианы түвшин 90ДБ хүрсэн байранд 8 цагаас илүү хугацаагаар байхад хүний эрүүл мэндэд

сөргөөр нөлөөлөх ба 120дБ хүрсэн дуу чимээ 0.6 минутаас илүү үргэлжлэхэд тэнд байгаа хүний сонсголын эрхтэн нь гэмтэх аюул учирна. Гадаадын зарим оронд дуу чимээний зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг мэдрэмтгий бүс (сургууль, цэцэрлэг, цэцэрлэгт хүрээлэн г.м)-д 45дБА, суурин газарт 50дБА, холимог бүсэд 60дБА, үйлчилгээний бүсэд 70дБА, үйлдвэрийн бүсэд 75 дБА байхаар тогтоожээ. Дээрх зургаас харахад 47 дБа-с 54 дБа –ын хооронд хэлбэлзэж байгаа нь стандартаас доогуур үзүүлэлт бөгөөд тухайн орчны дуу шуугианы богино хугацааны суурь утгыг илэрхийлж байгаа юм. Төслийн талбайн шуугианы эх үүсвэр нь ерөнхийдөө техникийн дуу чимээ, авто машины дуу чимээ болон төслийн үндсэн үйл ажиллагаа зэрэг байна.

3.6 Түүх соёлын биетэд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

“Петрочайна Дачин Тамсаг (Монгол)” ХХК нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт XIX, XXI талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн байна. Тухайн ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд: ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнгийн захирлын Соёлын өвийн асуудал хариуцсан зөвлөх, доктор профессор Б.Гүнчинсүрэн, Археологийн авран хамгаалах судалгааны секторын эрхлэгч, доктор, дэд профессор Ч.Амартүвшин, доктор Ч.Ерөөлт-Эрдэнэ, доктор Г.Рэгзэн нараар удирдуулсан 2 ажлын хэсэг 2 удаа ажиллажээ.

Матад, Халхгол сумдын нутаг, БХГ талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Үүнд: Чулуун зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох уу суурин, түүвэр олдвор, хүрэл ба төмөр зэвсгийн түрүү үе, Хүннү, Түрэгийн үеийн булш оршуулгын байгууламж, дундад зууны үеийн түүхэнд холбогдох хүн чулуу хөшөө, XVIII-XIX зууны үеийн түүхэнд холбогдох бурхны шашны холбогдолтой сүм хийдийн туурь, бурхны хөрөг зэрэг Монголын түүхийн олон үеийн дурсгал багтана. Эдгээрээс Монголын чулуун зэвсгийн үеийн нэгэн гол төлөөлөл болох Тамсагбулагийн шинэ чулуун зэвсгийн бууц, суурин, Матад сумын нутагт орших хүрэл ба төмөр зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох 158 булш бүхий Бүрдийн оршуулгын дурсгалт газар, Шонх тавантолгойд байх XIII зууны Монгол язгууртны чулуун хөрөг зэрэг чухал дурсгалуудыг онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Тухайн нутаг дэвсгэр нь манай орны хамгийн намдор газар бөгөөд далайн түвшнээс 650м-т оршдог бөгөөд хөрсөн бүрхэвчийн хувьд дунд палеозой, юра, цэрдийн галавын чулуулаг болон дөрөвдөгч неогены хурдас ихээр тархсан байдаг.

Халхгол сумын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд Халхын То вангийн хошуундаа барьж байгуулсан уран барилгын дурсгалууд дотроос хамгийн гайхамшигтай нь Халхголын үзэсгэлэнт дэнжийг дэрлүүлэн байгалийн чулуугаар товойлгон 2 га илүү талбай эзлүүлэн урласан Найман аюулаас аврагч, өрөвч, нигүүлсэнгүй Жигважиджав Жанрайсиг бурхан юм. Мөн энэ нутагт 1939 онд Халх голын дайн болсон түүхэн дурсгалт газар юм. Үүнтэй холбоотой олон арван дурсгалт газрууд, Халхголын

ялалтын 90 м зэс хөшөө, Ялалтын музей, Жуковын командын байр, Монгол дайчдын хөшөө, 90 баатрын хөшөө зэргүүд бий.

2. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Манай компани дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтын ажлыг эрчимжүүлж, байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг өндөр хувиар бууруулах зорилт тавин ажилласан ба 2022 онд байгаль орчныг хамгаалах ажлуудын тендерийг нээлттэй зарлаж Монгол улсын бүртгэлтэй аж ахуй нэгжүүдийг сонгон ажилласан. Тосон-Уул XIX талбайн удирдлагын зүгээс аливаа барилгын ажил, цооног үйлчилгээний ажил эхлэх үед туслан гүйцэтгэгч, гэрээт компаниуд, тэдгээрийн анги нэгжүүдэд байгаль орчин, аюулгүй ажиллагааны шаардлага зөвлөмжүүдийг өгч, үйл ажиллагааны явц, ажлын гүйцэтгэлд тогтмол хяналт тавьж ажилласан. Эдгээр ажилд АМГТГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүд болоод орон нутгийн засаг захиргаа, хууль хяналтын байгууллагатай хамтран аюулгүй тогтвортой олборлолтын үйл ажиллагааг явуулж байна.

Үйл ажиллагааны явцад хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөнд нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас дээж авах, үйлдвэрлэлийн баазын объектуудад ариутгал, халдваргүйтгэл хийх, шинээр өрөмдөх цооногийн өрмийн шаврын хаягдлын санг шаардлагын дагуу байгуулах, автозамын менежментийг сайжруулах, хааж тэмдэгжүүлэх, технологийн шаардлагагүй болсон замуудыг хагалж сийрүүлэх ажлыг тусгасан бөгөөд дээрхи ажлуудын гүйцэтгэлийг тус тус үзүүлэв.

Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөгч	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэрэгжилт
1	Усан орчин	Орон нутгийн ард иргэдэд	2022.03.22-нд Дэлхийн усны өдрийг тохиодуулан Дорнод аймагт сургууль, цэцэрлэгийн хүүхдэд видео болоод гар зургийн уралдаан зохион байгуулсан.
2		Усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хангах	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.
		Ахуйн бохир цэвэршүүлэх	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжинд бохир буулгах тухай

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

3		байгууламжинд хяналт тавих	бүрт зөвшөөрлийн хуудсыг бөглүүлэн бүртгэл хөтлөн ажилласан.
4		Олборлолтын талбайн технологийн зам эвдрэх	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.
5	Газрын хэвлий	Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	2022 онд 7 цооног өрөмдөхөөс 5 цооног өрөмдөж өрмийн шаврын хаягдлын сан байгуулан үржил шимт хөрсийг тусад нь овоолон пайз тавьж ажилласан.
6		Жолооч нарт маршрутын бус замаар явахгүй байх талаар сургалт хийх	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.
7		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	2022 оны БОМТ-нд тусгагдсаны дагуу 30 нөхөн саргээлт хийсэн цооногын талбайгаас хөрсний дээж авч БОТЛ болоод Геологийн төв лабораторид шинжлүүлэх ажлыг “Байгаль тандалт” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийж гүйцэтгүүлж ажилласан.
8		Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх	2022 оны БОМТ-нд 100 га газрыг хаглаж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн замын 30-64,5 км зам дагуу өмнө ашиглагдаж байсан эвдэрсэн дунджаар 22 метрийн өргөнтэй 34,5 зам буюу 100 га талбайд Дорнийн уудам тал ХХК-тай гэрээ байгуулан хаглаж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.

9	Ургамал, амьтан	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх	бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 10 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна.
10		Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг зохион байгуулах	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдлэе” ХХК-тай гэрээ байгуулан 17970 модыг гэрээлэгч ангиудад тараан суулгуулсан бол Дорнод аймгийн Матад суманд Чацарганы суулгац 20000ш, Нарс модны суулгац 5000 ширхэгийг тус тус хүлээлгэн өгөөд байна.
11		Ариутгал, халдваргүйтгэл хийх	БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2022 оны 07-р сарын 02–04 өдрүүдэд, 2022 оны 09-р сарын 26-27-ны өдрүүдэд 2 удаагийн давтамжтай хийж гүйцэтгэсэн.

2.2.1. Буйр нуур мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Дэлхийн усны өдрийг угтан Хэрлэн голын сав газрын захиргаа, Боловсрол шинжлэх ухааны газартай хамтран дараах тэмцээн арга хэмжээг зохион байгууллаа. Үүнд: Дорнод аймгийн Хэрлэн суманд үйл ажиллагаа явуулж байгаа улсын болон хувийн цэцэрлэгийн ахлах, бэлтгэл бүлгийн хүүхэд багачууд багш нарын дунд

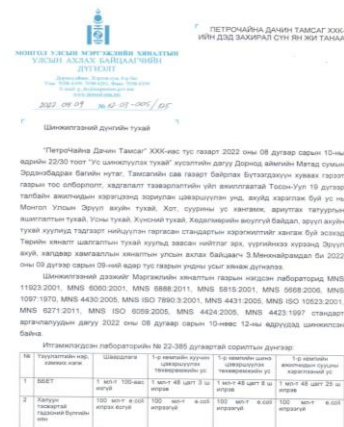
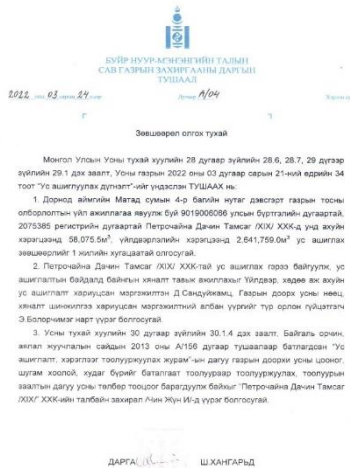
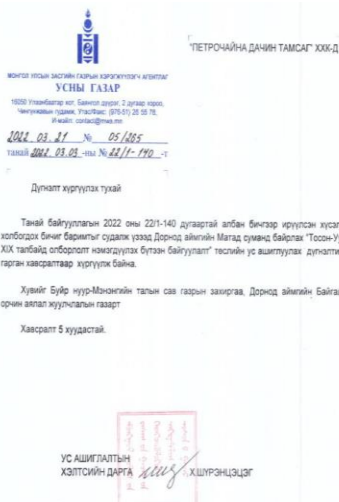
уур амьсгалын өөрчлөлт, хог хаягдлын хор уршгын талаар WALL-E хүүхэддэйн киноны гол утга санааг илэрхийлсэн богино хэмжээний видео бичлгийн уралдаан, ЕБС-ын сургуулийн 1-12-р ангийн сурагчидад 3 насны ангилалаар “Нүхэн жорлон ба Усны бохирдол” сэдэвт гар зургийн уралдаан сав газрын пейж хуудасны дагагч нарын дунд “Хоггүй орчинд амьдрах таны шийдэл” нийтлэл /comment/ уралдаан, Дорнод аймаг болон Сүхбаатар аймгийн гэрэл зураг сонирхогчын группт “Байгалийн үзэсгэлэн” гэрэл зургийн уралдаан амжилттай зохион байгуулсан.

Зураг № 12. Усны өдөрлөгт зориулан явуулсан тэмцээнд байр эзэлсэн оролцогчид

2.2.2. Усны хэрэглээний хяналт

Газрын тос олборлолтын явцад шахалтанд хэрэглэгдэх усны хэрэгцээ тодорхой хэмжээнд хэлбэлзэж байдаг. 2022.11 сарын байдлаар $1.127.714 \text{ м}^3$ усыг 35 худагаас тоолууртай олборлон ашигласан бол ТА1 байгууламж 410660 м^3 усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ус шахалтанд ашигласан байна. Газрын гүнээс олборлож буй усны нөөц болоод чанарт нөлөөлөх нөлөөллийг хянах үүднээс дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн байна. Үйлдвэрлэлийн болон унд ахуйн хэрэглээний усыг ашиглахдаа баталгаажсан тоолуур ашигладаг. Энэ онд баталгаат хугацаа нь дууссан 13 тоолуур, тоолуурын эвдрэл гэмтэл, гацалт гарсан 7 худгийн тоолуурыг орон нутгийн байцаагчийг байлцуулан сольж тавьсан. Мөн 2021 онд шинээр өрөмдөж гаргасан 5 худгийг ашиглалтанд оруулж “Ус ашиглах нэмэлт гэрээ”-г Буйр нуур мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай байгуулан ажиллаж байна.

Зураг № 13. Ус ашиглах дүгнэлт, зөвшөөрөл, гэрээ

Манай компани унд ахуйн ус цэвэршүүлэх байгууламж, ундны ус, ахуйн хэрэглээний уснаас улирал бүр, ТА-1 олборлолтын ил байгууламжийн ялгасан ус болон ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжаас 2 улиралд нэг удаа тус тус дээж авч Дорнод аймгийн Мэргэжлийн хяналтын газрын итгэмжлэгдсэн лабораторит шинжлүүлэн ажилласан.

Зураг № 14. Усны сар бүрийн тоолуурын бичилт хийж буй байдал

Гүний усны мониторингийн цооног өрөмдөж тоноглох: Үйлдвэрлэлийн олборлолт ашиглалтын үед газар доорх усны түвшинг хэмжиж, байнгын ажиглалт буюу мониторингийн хяналт хийх, газрын доорх усны мэдээллийн сан үүсгэх зорилгоор 5 байршилд 8 цооногийг зохих арга аргачлал, технологийн дагуу 300-500 м гүнтэй өрөмдөж, 13 мониторингийн тоног төхөөрөмж суурилуулж, хяналт шинжилгээг хийж байна. Мониторингийн худгийн хэмжилтийг сард нэг удаа гүний усны түвшний хэлбэлзлийг агуулсан мэдээллийг “Groundwater.mn буюу усны мэдээллийн нэгдсэн сан”-д оруулж байна.

Зураг № 15. Усны мониторингийн худаг

2.2.3. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжид тавих хяналт

Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж нь 2010 онд ашиглалтанд орж улмаар 2019 онд Престиж инженеринг ХХК өргөтгөл хийж 175м3/х болгон хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж улмаар уг байгууламжинд буулгаж буй хаягдлыг бүртгэн ажиллаж байна. 2022 онд уг байгууламжинд 13351 м.куб ахуйн бохирыг буулгаж цэвэршүүлсэн байна.

Хүснэгт 9. Ахуйн бохир байгууламжинд буулгасан шингэний хэмжээ

№	Харьяалал	Буулгасан шингэний хэмжээ
1	Датамо ХХК	9700 м3
2	Бусад гэрээлэгч ангиуд	3651м3
Нийт		13351

2.2.4. Олборлолтын технологийн зам арчилгаа

2022 оны БОМТ-нд агаарын чанар болоод хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын хүрээнд БХГ-т талбайн технологийн шороон замын эвдрэл ихтэй хэсгүүдэд зам арчлалт хийгдэхээр тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс дотоод нөөц бололцоог ашиглан эвдрэл ихтэй 3 км замд хайрга дэвсэн тэгшилж янзалсан.

Зураг № 16. Зам арчлалт хийж буй байдал

2.2.5. Өрмийн шаврын хаягдлын сан байгуулахад хяналт тавих

2022 оны БОМТ-нд 7 цооног өрөмдөх төлөвлөгөөтэй байсан бололч 5 цооног өрөмдсөн бөгөөд дээрх 5 ширхэг өрмийн шаврын хаягдлын санг байгуулахдаа геомембранаар санг доторлон улмаар сангаас гарсан үржил шимт хүрэн хөрсийг тусад нь овоолго үүсгэн пайз тавьж тэмдэгжүүлэн ажилласан.

Зураг № 17. Өрмийн шаврын хаягдлын сан байгуулж буй байдал

2.2.6. БХГ-т талбайн жолооч нарт БО-ны сургалт явуулах

БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын нийт жолооч нарт гэрээт талбайд мөрдөгдөх аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.

Зураг № 18. Жолооч нарт сургалт буй байдал

2.2.7. Нөхөн сэргээлт хийсэн шаврын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх

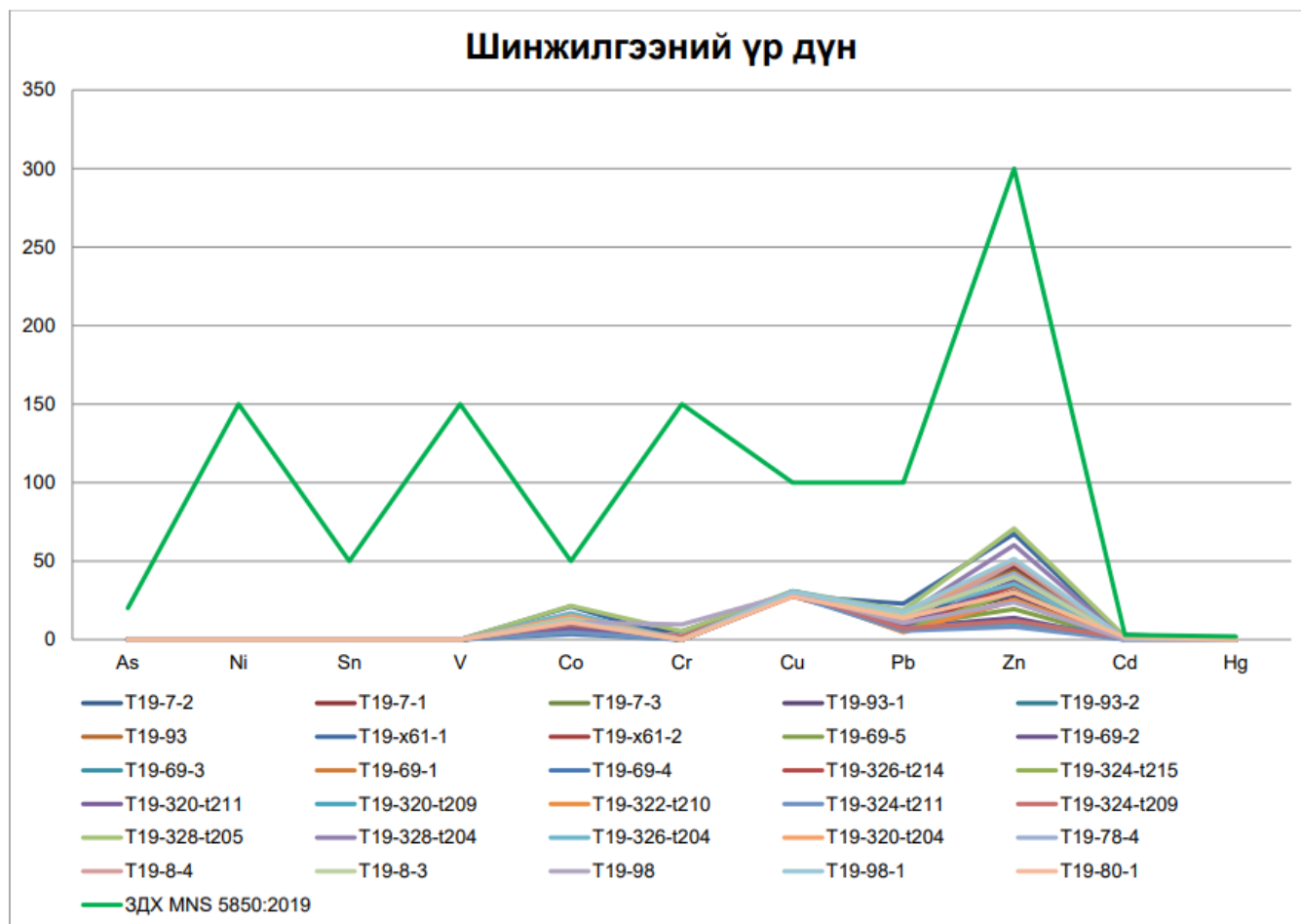
Уг ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Байгаль Тандал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ MNS 3298-90 “Байгаль хамгаалал. Хөрс шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд” стандартын дагуу хөрсний дээж авч дээж авсан тухай акт үйлдсэн. Хөрсний дээжийг MNS 3298-90 стандартын дагуу техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шингэн хаягдалын сангийн дөрвөн өнцөг болон төв цэгээс 50-60 см гүнээс авч сайтар хольж 1 кг багтаамжтай зориулалтын саванд савлан сан тус бүрээс 4 ширхэг хөрсний дээж авсан. Нийт авсан дээжний 1 хувийг “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны хэлтэст нөөц дээжний зориулалтаар хүлээж авав.

Ерөнхий дүн шинжилгээ

№	Цооногийн дугаар	Co	Cr	Cu	Pb	Zn	Cd	Hg	Sr
1	T19-7-2	10.5	5.20	29.1	8.5	45.2	0.50	0.01	185
2	T19-7-1	10.3	0.01	28.6	17.9	47.2	0.80	0.01	196.3
3	T19-7-3	8.9	0.01	28.4	10.4	29.8	0.01	0.01	190.3
4	T19-93-1	7.1	0.01	29.1	11.2	27.8	0.30	0.01	197.6
5	T19-93-2	13.5	0.01	30.7	16.6	43.5	0.01	0.01	270.7
6	T19-93	13.5	0.01	30.7	16.6	43.5	0.01	0.01	270.7
7	T19-x61-1	21.1	0.01	28	22.9	67.4	0.01	0.01	444.9
8	T19-x61-2	6.9	0.01	27.5	8.6	30.8	0.01	0.01	191.3
9	T19-69-5	11.2	0.01	29.2	8.6	19.4	0.01	0.01	247
10	T19-69-2	10.9	0.01	28.5	7.8	13.9	0.01	0.01	252.2
11	T19-69-3	6.8	0.01	30.2	7.9	11	3.20	0.01	248.2
12	T19-69-1	6.4	0.01	30	5.1	24.7	0.01	0.01	166
13	T19-69-4	3.4	0.01	29	7.1	11.2	0.70	0.01	202.6
14	T19-326-t214	9.5	0.01	28	9.5	34.3	1.70	0.01	218.9
15	T19-324-t215	5	0.01	29.3	5.4	30.4	1.30	0.01	264
16	T19-320-t211	6.4	0.01	28.6	8.8	37.5	2.20	0.01	224.6
17	T19-320-t209	11.3	0.80	29.1	6.2	10.9	0.00	0.01	207.1
18	T19-322-t210	10.8	0.01	30	4.6	25.4	0.05	0.01	176.8
19	T19-324-t211	4.6	0.01	28.2	5.6	8.2	0.01	0.01	205.3
20	T19-324-t209	9.6	2.10	30	7.0	11.9	1.10	0.01	194.2
21	T19-328-t205	21.6	5.20	30.8	18.6	70.8	2.00	0.01	384.3
22	T19-328-t204	10.6	0.01	30	15.0	60.2	0.01	0.01	320.3
23	T19-326-t204	16.8	0.01	30.8	17.1	35.4	0.40	0.01	294.3
24	T19-320-t204	14.9	0.01	29	15.1	49.6	0.01	0.01	416.4
25	T19-78-4	12.5	0.01	29.6	16.3	42.1	0.01	0.01	433.6
26	T19-8-4	13.5	0.01	30.1	11.6	48.8	0.20	0.01	247.7
27	T19-8-3	13.3	0.01	28.8	15.8	39.9	0.70	0.01	274
28	T19-98	11.1	9.70	29.4	10.6	23.8	0.01	0.01	197
29	T19-98-1	11.8	0.01	30.3	17.8	51.4	0.80	0.01	169.2
30	T19-80-1	11	0.01	27.4	13.7	29.9	1.60	0.01	200.9

Зураг № 19. Хөрсний дээж авч буй байдал

2.2.8. Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хагалж сийрүүлэх

Тосон-Уул XIX талбайн хуучин зам, эвдэрсэн, ашиглагдахгүй болсон 100 га талбайг хагалж сийрүүлэхээр “Дорнын уудам тал” ХХК-тай гэрээ байгуулан уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Тосон-Уул XIX талбайгаас Бичигт боомт чиглэлийн газрын тосны экспортны тээврийн хайрган хучилттай авто замын 30 дахь км-ээс 64,5 км хүртэлх замын хажуугаар үүссэн ашиглагдахгүй болсон замыг хагалж сийрүүлсэн. Нийт гүйцэтгэсэн ажлын урт 34,5 км 14-62 метрийн өргөнтэй дундаж нь 22 метрийн өргөнтэй 3-8 салаа замыг хагалж, сийрүүлж, бутлах ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

2.2.9. Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх

Зураг № 20. Ашиглагдахгүй болсон замыг хагалж сийрүүлж, буталж байгаа байдал

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 10 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна.

Зураг № 21. Хээрийн түймэр унтрааж буй байдал

2.2.10. Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг зохион байгуулах

Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдлэе” ХХК-тай гэрээ байгуулан 10 төрлийн 17970 модыг үйлдвэрлэлийн бааз болоод гэрээлэгч ангиудад тараан суулгуулсан бол Дорнод аймгийн Матад суманд Чацарганы суулгац 20000 ш, Нарс модны суулгац 5000 ш суулгацыг хүлээлгэн өгөөд байна.

МОДНЫ СУУЛГАЦ ХҮЛЭЭЛГЭН ӨГСӨН АКТ

Дорнод аймаг Матад сум 2022 оны 05-р сарын 24

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Санаачилсан “ТЭР БУМ МОД” үндэсний хөдөлгөөнд зориулагдсан модны суулгацыг “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний нийгмийн хариуцлагын болол орон нутгийн хамтын ажиллагааны ажлын хүрээнд Дорнод аймгийн Матад суманд доорх модны суулгацыг хүлээлгэн өгч байна.

№	Модны төрөл	Модны өндөр	Модны нас	Модны тоо
1	нарс	2-2.5м	8-с 10	142
2	нарс	30-60см	3-с 5	10
3	хайлаас	1.5м	4	14800
4	интоорын мод	1.5м	4	280
5	хумс	1м	4	45
6	Витекс	2-2.5м	7	16
7	хар чавга	1.5м	4	95
8	чангаанз	1.2м	3	32
9	агч	0.7м	2	20
10	карагана мод	1.5м	5	2530
Нийт				17970

№	Суулгацны нэр төрөл	Тоо хэмжээ	Суулгацны нас	Суулгацны өндөр
1	Чацарганы суулгац	20 000	2 нас	40-70 см
2	Нарс мод	5 000	3-5 нас	30-70 см

<p>Хүлээлгэн өгсөн:</p> <p>“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийг төлөөлж: Дэд ерөнхийлөгч: /Сун Жиа Хуа/</p> <p>Ашигт олборлолтын хэлтсийн дарга: /Жан Ченг Ке/</p> <p>Байгаль орчны асуудал хариуцсан ажилтан: /У.Начин/</p>	<p>Хүлээн авсан</p> <p>Дорнод аймгийн Матад сумыг төлөөлж: ИТХ-ын дарга: /Б.Ганбат/</p> <p>Басаг дарга: /Ө.Цэвээнсүрэн/</p> <p>ЗДТГ-ын дарга: /Б.Аринтуул/</p>
---	--

Хүснэгт № 10. Модны тоо

2.2.11. Ариутгал, халдваргүйтгэл хийх

Ариутгал халдваргүйтгэл, шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2022 оны 07-р сарын 02–04 өдрүүдэд, 2022 оны 09-р сарын 26-27-ны өдрүүдэд 2 удаагийн давтамжтай хийж гүйцэтгэсэн. Тус ажлын хүрээнд Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайд, Хүнс хөдөө аж ахуй, Хөнгөн үйлдвэрлэлийн

Зураг № 22. Ариутгал халдваргүйтэл мэргэгчгүйтэл хийж буй нь

сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2022 оны 02 дугаар сарын 09-ны өдрийн А/25, А/46, А/76 тоот хамтарсан тушаалын 4-р хавсралтаар батлагдсан чанарын шаардлага хангасан бодисуудыг ашиглана. Нийт 62 сууц, 34 албан өрөө, үйлдвэрлэлийн баазын эмнэлгийн өрөө, Монгол хятад гал тогоо, тоног төхөөрөмж, хүнс, материалуудын агуулахууд, кемп доторх 18 бохирын худаг, 2 цооног, кемпийн гаднах хог хаягдал ангилан ялгах цэг, хурлын танхим, 2-р кемп, Та-1 нэгдсэн байгууламж, хатуу хог хаягдал ангилан ялгах цэг, ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжуудад ариутгал халдваргүйтгэлийг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд халдваргүйтгэлийн ажлыг хийхэд ОХУ-д үйлдвэрлэсэн “РУ-4” маркийн 20 л багтаамжтай цахилгаан автомакс, мананцар үүсгэгч “Atomizer DS350”8 гар автомакс, мотофом, хүйтэн мананцар үүсгэгч “YF-500”, халуун мананцар үүсгэгч буу, цахилгаан жин, хэмжээт шилэн сав /хуванцар/, ХАБЭА-н хамгаалалтын хувцас, нэг удаагийн хувцас, хошуувч, N95 маск, нэг удаагийн малгай, резинэн бээлий, зөөврийн эмийн сан зэргийг ашигласан. Хлорын шохой, NISOP 1:1200 тунгаар гадна халдваргүйтгэлд тус тус найруулж уусмал бэлтгэн автомаксаар болон мотофомоор шүршиж мөн хлорын шохойг хэрэглээ. Шавжгүйтгэлд Карате/лямбпацигалотрин 0,2-0,3 л/га 20-30 мл тунгаар бодисыг гадна орчинд шавж авгалдай устгалд, жилиу, дихлофос гель, ФАС зэргийг дотор орчинд тус тус шавжгүйтгэлд хэрэглэсэн. Мэргэгчгүйтгэлд: өгөөш /бромадиолон 0,5%-аар 30 кг / Открыс, ЭФА наалдуулагчийг хавсран хэрэглэсэн. Уг ажлыг гүйцэтгэхдээ явах замын дагуу болон тавиурын доогуур болон нүх сүвэнд онгоцонд хийж 1 метрийн зайтай тавьсан.

ГУРАВ. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

3.1. Техникийн нөхөн сэргээлт:

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ-нд 5 өрмийн шингэн хаягдалын сан, 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдалын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийхээр тусгагдсаны дагуу “Эко Ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан техникийн нөхөн сэргээлийн ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS 5914:2008, “Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын ангилал” MNS 5915:2008, “Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” MNS 5916:2008, “Уул уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS 5917:2008, “Газрын тосны хайгуул, олборлолт, ашиглалтын үйл ажиллагаанаас эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт техникийн шаардлага” MNS 6200:2010 стандартуудын дагуу мөн БОНХАЖ-ын Сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалаар батлагдсан “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ыг удирдлага болгон ажилласан.

Зураг № 23. Техникийн нөхөн сэргээлт хийж буй нь

Нөхөн сэргээлт хийсэн аргачлал: Өрөмдлөгийн шаврын уусмал, цооногийн угаалгын шингэн болон цооног өрөмдлөгийн үйл ажиллагааны үед үүссэн бусад холимог хаягдлыг цуглуулж хадгалах зориулалтын нүхийг өрмийн шингэн хаягдалын сан гэнэ. Өрмийн хаягдалын санд техникийн нөхөн сэргээлтийг өрөмдлөгийн үйл ажиллагаа дууссанаас 12 сарын дараа хийж гүйцэтгэнэ.

Эхний ээлжинд хаягдлын сангийн хамгаалалтын тор болон шонг хурааж саармагжуулалт хийх ажиллагаанд бэлдэнэ. Саармагжуулалтанд магнийн хлорид болон хөнгөн цагааны сульфатыг ашиглана. Дээрх зориулалтын саармагжуулах бодисуудыг сайтар хольж хутган ууршуулалтын байдалд оруулах бөгөөд ухсан шороогоор өтгөрүүлэлтийг хийнэ. Ингэж өтгөрсөн хаягдын санг 1-2 хоногийн турш байгалийн нар салхиар хатааж бүрэн тогтвортой төлөвт шилжсэний дараагаар үргэлжлүүлэн булж улмаар хэлбэржүүлэлтийг хийж дууссаны дараагаар MNS 5916:2008 стандартын дагуу бэлтгэсэн шимт хөрсний овоолгоор 0.1 метрээс багагүй зузаантай хучиж биологийн нөхөн сэргээлт хийхэд бэлэн болгон тухайн цооногийн дугаар бүхий тэмдэг тэмдэглэгээг суурилуулсанаар техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хүлээлгэн өгөхөд бэлэн болно.

3.2. Биологийн нөхөн сэргээлт:

БХГ-г Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ-нд 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт хийж 1000 Улиас мод суулгахаар төлөвлөсний дагуу мэргэжлийн эрх бүхий “Эко эрдэнэс бюлдинг” ХХК-тай гэрээ байгуулан техникийн нөхөн сэргээлт хийгдсэн 49 өрмийн шингэн хаягдалын биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийлгэн 1000 ш улиас модыг шилжүүлэн суулгуулсан. Биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 5918:2008, “Улиасны суулгац. Ерөнхий шаардлага” MNS 6257:2011, “Суулгацны нүх бэлтгэх, суулгах. Ерөнхий шаардлага” MNS6258-1:2011, “Мод, сөөгний суулгац арчлах” MNS 6258-2:2011 стандартуудыг удирдлага болгон ажилласан байна. Энэ жилийн биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлын хүрээнд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэр бум – Мод” Үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд Дорнод аймгийн Матад суманд 20000 ш Чацарганы суулгац, 5000 ш Нарс модны суулгацуудыг хүлээлгэн өгсөн.

Зураг № 24. Өрмийн шингэн хаягдалын санд биологийн нөхөн сэргээлт хийж буй байдал

ДӨРӨВ. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

2022 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн 2017-2021 онд хийж гүйцэтгэсэн Дүйцүүлэн хамгаалах ажилд ерөнхий дүгнэлт өгөх, дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийх, холбогдох төрийн байгууллагуудаас санал авах, ан амьтны амьдрах орчинд нөлөөлөгч хүчин зүйл болох уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжих үйл явцад мониторинг хийх, 2023-2027 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлын төлөвлөгөөг боловсруулан батлуулах ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.

4.1. БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2017-2022 оны биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлт, гүйцэтгэл

Төлөвлөгөөнд тусгагдсан ерөнхий арга хэмжээ Дорнод аймгийн Халх гол, Матад сумын нутагт орших “Петро чайна Дачин тамсаг ХХК-ийн Тамсаг-XXI, Тосон-уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын 2017-2022 оны хооронд буюу 5 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг байгаль орчны судалгаа үнэлгээний “Лэндс” ХХК 2016 онд боловсруулсан байна. Уг төлөвлөгөөг боловсруулахын тулд төслийн талбайн ойр орчимд биологийн олон янз байдлын суурь нөхцөл байдал буюу төлөв байдлын судалгааг 2016 онд хэрэгжүүлж Тамсаг-XXI талбайн хувьд Дорнод аймгийн Халх гол сумын нутагт орших Дорнод Монголын ДЦГ-т байрлах Вангийн Цагаан ууланд БОЯБС, дүйцүүлэн хамгааллыг хэрэгжүүлэхээр болсон бол Тосон-уул XIX талбайн хувьд Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт орших Жаран тогооны тал ОНТХГ болон Дорнод Монголын ДЦГ-т БОЯБС, дүйцүүлэн хамгааллыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөн байна. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ төлөвлөх, хэрэгжүүлэх аргачлалд дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөнд дараах 4 асуудлуудыг тусгана гэж заасан байна. Үүнд:

1: Дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай биологийн олон янз байдал анхаарах, тэдгээрийн төсөл хэрэгжихээс өмнөх суурь нөхцөл байдлыг тодорхойлох • Лэндс ХХК нь Тосон-уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө боловсруулахаас өмнө биологийн олон янз байдлын төлөв байдлын судалгаа буюу хөрс, ургамлан нөмрөг, амьтны аймгийн суурь төлөв байдлын судалгааг хэрэгжүүлсэн байна.

2: Биологийн олон янз байдлын хувьд ямар эерэг үр дүнд хүрэх зорилт, хэмжих шалгуурууд, биологийн олон янз байдлын мониторингийн төлөвлөгөө

• Уг дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлснээр 2032 он хүртэл биологийн олон янз байдал тэр дундаа Цагаан зээрийн нүүдэл шилжилт хөдөлгөөн, төллөх болон ороо хөөцөлдөөний нутаг тогтвортой болох,

- Цайдам тойрмыг хамгаалснаар Дорнодын мэлхий хувьд тархцын хүрээ тэлж, тоо толгой тогтворжих,
- Хонин тоодгийн хувьд өндөглөж зусах нутаг хамгаалагдаж, амьдрах орчин тэлсэн байх,
- Монгол тарваганы хувьд хууль бус агнуур зогсож, Вангийн Цагаан ууланд үржлийн популяци бий болно.
- Хялганат хээрийн зонхилогч болон дэд зонхилогч ургамлуудын өсөлт хөгжилт үзэгдэл зүй хэвийн явагдаж, бүлгэмдлийн дагалдагч 4 хуурайсаг үетэн ургамлуудын арви бүрхэц хэвийн байх, бүлгэмдлийн төлөв байдал 2016 оноос буураагүй байна.
- Дэрэвгэр жиргэрүү ургамлын эзлэх талбай дүйцүүлсэн хамгаалсан газарт 10м² талбайд 7-8 бодгаль бий болж, хууль бус олборлолт зогссон байна.
- Урт навчит Далан товч ургамлын бодгалийн тоо дүйцүүлэн хамгаалалт хийгдсэн газарт 10 м² талбайд 2-3 болж, ургах орчин сайжирсан байна.
- Урал чихэр өвс ургамлын бодгалийн тоо дүйцүүлэн хамгаалсан газарт 10м² талбайд 9-10 бодгаль бий болж, ургах орчин сайжирсан байна гэсэн зорилго зорилтуудыг тавьсан байна. Уг төлөвлөгөөгөөр 2032 он хүртэл хүрэх томоохон зорилго зорилт тавьсан боловч төлөвлөгөөг хэрхэн хянах, ямар шалгуураар үнэлэх мониторингийн төлөвлөгөөг тайланд тусгаагүй байна.

3: Биологийн олон янз байдлын хувьд эерэг үр дүнд хүрэх арга хэмжээ, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, Уг төлөвлөгөөнд 6 үндсэн зорилт бүхий 13 чиглэл, 52 арга хэмжээг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсан байна.

- Зорилт 1: Дүйцүүлэн хамгаалалтад авсан газруудад менежментийн оновчтой бүтцийг бий болгож, чадавхыг бэхжүүлэх
- Зорилт 2: Дүйцүүлэн хамгаалсан газар нутагт ан амьтныг байгалийн нөхцөлд хэвийн өсөж үржих нөхцөлийг бүрдүүлэх
- Зорилт 3: Ургамлан бүрхэвчийг хамгаалах нэн ховор, ховор ургамлын нөөцийн хомсдолоос сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх
- Зорилт 4: Нутгийн иргэдийн оролцоотой хяналт, хамгаалалтын менежмент бий болгох
- Зорилт 5: Байгаль хамгаалал, байгалийн нөөцийн зохистой ашиглалтын талаарх мэдлэг, хандлагыг дээшлүүлэх
- Зорилт 6: Уул уурхай болон хөгжлийн дэд бүтцээс шалтгаалан биологийн олон янз байдалд үзүүлэх шууд болон дам нөлөөллийг бууруулах гэсэн үндсэн зорилтуудыг хэрэгжүүлэхээр үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгасан байна.

Төлөвлөгөөний биелэлт болон гүйцэтгэл: Эдгээр 6 үндсэн зорилт бүхий 13 чиглэлийн 52 үйл ажиллагааг хэрхэн хэрэгжүүлсэн талаарх мэдээ материалыг төсөл хэрэгжүүлэгчээс авч хянахаас гадна газар дээр нь очиж танилцах хээрийн судалгааг 2022 оны 7 сарын 22-28 ны хооронд хийж

гүйцэтгэсэн бөгөөд хээрийн судалгаагаар дүйцүүлэн хамгааллын хүрээнд хэрэгжүүлсэн ажилтай биечлэн танилцах, байршлыг тодорхойлж баталгаажуулах, фото зураг авч баримтжуулах, хэрэгжүүлсэн ажил нь ан амьтан биологийн олон янз байдалд хэрхэн нийцтэй үр дүнтэй байгаа талаарх дүн шинжилгээ хийсэн. “Тосон-Уул” XIX талбайн газрын тос олборлох төслийн нөлөөллийн бүс дэх биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын 2017-2022 оны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг үнэлснээр дүйцүүлэн хамгааллын гүйцэтгэл, үр дүнг тодорхойлохоос гадна цаашид хэрэгжүүлэх менежментийн арга хэмжээг оновчтой төлөвлөх, биологийн олон янз байдал, зэрлэг ан амьтанд үзүүлэх эерэг нөлөөллийг сайжруулах арга замыг тодорхойлохоос гадна өнөөгийн алдаа дутагдлыг цаашид засаж залруулах ач холбогдолтой юм. Тосон уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын 2017-2022 оны хоорондох 5 жилийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг биелэлт болон гүйцэтгэлээр үнэлсэн. Биелэлтийг магадлан жагсаах буюу Checklist (√)-ын арга болон гүйцэтгэлийг тоон матрицын аргуудаар тус тус үнэлсэн. Төлөвлөгөөний биелэлт: “Петро чайна Дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө 2017-2022”-нд тусгагдсан ажлуудыг хэрэгжсэн эсэхийг нягтлахыг тулд эхлээд Checklist буюу бүртгэн жагсаах аргаар үнэлж хялбаршуулсан. Ингэснээр хэрэгжсэн ажлуудыг газар дээр нь очиж үнэлэлт дүгнэлт өгөхөд хялбар болохоос гадна нийт хэрэгжсэн ажлын хэмжээг тогтоох боломжтой болно. Уг бүртгэлийн жагсаалтад хэрэгжээгүй арга хэмжээг (х) тэмдэг, шар өнгөөр 6 илэрхийлсэн бол хэрэгжсэн арга хэмжээг (√) тэмдэг, ногоон өнгөөр тэмдэглэсэн.

Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт “Тосон – Уул XIX” –р талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах ажлын 2017 – 2022 оны төлөвлөгөөг Дорнод Монголын ДЦГ-т болон Жаран Тогооны тал орон нутгийн тусгай хамгаалалтай газар гэсэн 2 талбайд Дүйцүүлэн хамгаалал хийгдсэн ба ДМДЦГ-рт 3 үндсэн зорилт бүхий 7 чиглэлийн 22 үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна.

Тосон – Уул XIX –р талбайн Дорнод Монголын ДЦГ -т биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгааллын 2017 – 2022 оны төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудын хэрэгжилтийг хянаж үзэхэд нийт 22 үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөнөөс 12 үйл ажиллагаа хэрэгжээгүй бол харин 10 ажил буюу нийт ажлын 45 % нь хэрэгжсэн байна.

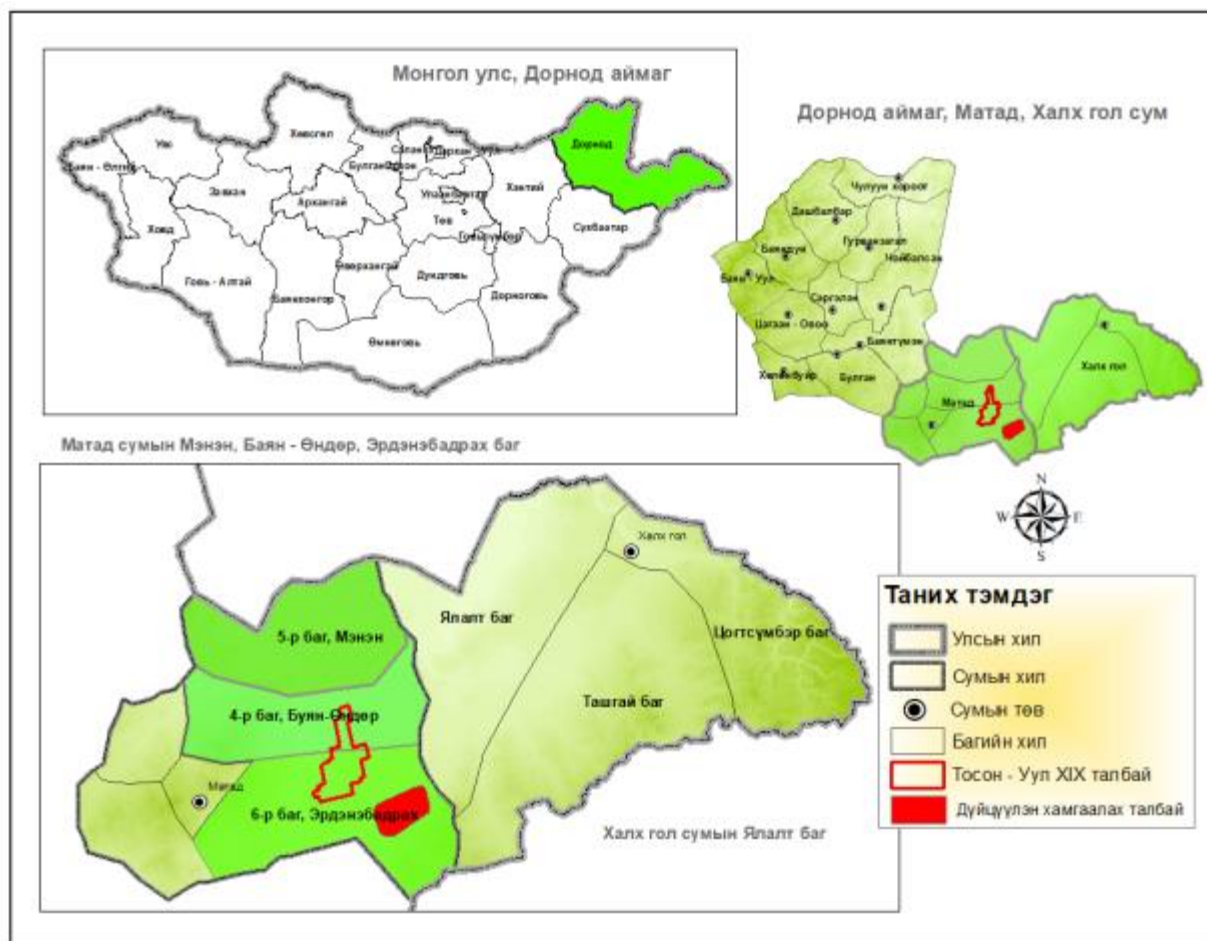
“Тосон - Уул XIX” –р талбайн биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгааллын 2017 -2022 оны төлөвлөгөөг Жаран тогооны тал ОНТХГ -т хэрэгжүүлсэн бөгөөд уг төлөвлөгөөнд тусгагдсан 6 үндсэн зорилт бүхий 13 чиглэлийн 52 үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна.

Тосон – Уул XIX –р талбайн Жаран тогооны талд биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлсэн 2017 – 2022 оны төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлын хэрэгжилтийн хянаж үзэхэд нийт 52 үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхээр төлөвлөгдсөнөөс 40 үйл ажиллагаа хэрэгжээгүй, харин 12 ажил буюу нийт ажлын 23 % нь хэрэгжсэн байна. Тус төлөвлөгөөнд маш олон ажлыг хэрэгжүүлэх талаар тусгагдсан болов ч сургалт хөтөлбөр болон удирдлага зохион байгуулалттай холбоотой маш олон ажлууд, биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад онц шаардлагагүй ажлууд нэлээдгүй тусгагдсан нь төлөвлөгөөнөөс харагдаж байна.

4.2. БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2023-2027 оны биологийн олон янз байдлын судалгаа, дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө

“ЕАСС” ХХК нь БХГ-т талбайн 2017-2021 онуудад төсөл хэрэгжсэн талбай болоод цаашид төслийг хэрэгжих талбайд 2022 оны 7 сард хээрийн судалгааг хийж гүйцэтгэсэн. Уг судалгаагаар өмнөх дүйцүүлэн хамгаалал хийгдсэн БОЯБ болоод төсөл хэрэгжих газрын сонголт үр дүн багатай байсныг тодорхойлон улмаар төслийн талбайд хамгийн ойр байх, байгаль экологийн хувьд илүү ижил төстэй байх зарчмыг баримтлан төслийн талбайгаас зүүн урд зүгт 25-50 км орчим зайд байрлах Дорнод Монголын ДЦГ – ын орчны бүсэд хамаарах Их эрээний тал орчмын 49,646.7 га талбайд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр болсон. Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд биологийн олон янз байдлыг хамгаалах үүднээс Цагаан зээр, Дагуур огодой, Дорнодын мэлхий, Шилийн сар, Хялганат хээр, Дэрст хотгор, Дэрэвгэр жэргэрүү, Урал чихэр өвс гэсэн 8 зүйлийг сонгон авч 2023-2027 онд Дүйцүүлэн хамгаалахаар урьдчилсан байдлаар хийгдэж байгаа бөгөөд төлөвлөгөө боловсруулах ажил үргэлжлэн хийгдэж байна.

Зураг № 25. Дүйцүүлэн хамгаалалын ажил хийгдэх газрын байршлын зураг

**ТАВ. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа төсөл бөгөөд хэрэгжиж буй газар нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул газар олголт шинээр хийгдэх тохиолдолд Матад сумын газрын даамал БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргаанаас тухайн хүсэж буй газар газрын тосны хайгуул, олборлолт, технологи үйл ажиллагаатай давхцаж буй эсэх талаар лавлан газар олголт хийгддэг тул нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажил гардаггүй болно. Зайлашгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг компани өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэх төлөвлөгөөтэй ажилладаг ба 2022 онд нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага гараагүй болно.

**ЗУРГАА. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компани нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт XIX, XXI талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн. Матад, Халхгол сумдын нутаг ДАТАМО ХХК-ний гэрээт талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Компаний зүгээс газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааны явцад ямар нэгэн түүх соёлын дурсгал илэрсэн тохиолдолд тухайн талбайд газар шорооны болон газрын тосны өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааг зогсоож Монгол Улсын холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу ГТГ, ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнд мэдэгдэж, мэргэжлийн байгууллагаар авран хамгаалах, малтлага судалгааны ажлыг хийлгэж, холбогдох байгууллагаас зохих зөвшөөрөл авсаны үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн ажиллах төлөвлөгөөтэй байдаг бөгөөд 2022 онд хайгуул, өрөмдлөгө, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн түүх, соёлын өв олдоогүй болно.

ДОЛОО. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт 11. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Аюултай бодис асгарах	Химийн бодисыг тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, химийн бодис асгарсан, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах	TA1 байгууламжийн, Өрмийн 3 ангийн, Цагаан хэрмийн ангийн, Дачингийн шингэн хагалгааны ангиудын химийн бодисын агуулахуудад	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодис 3 төвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан ажилласан.
2	Тос асгарах	Тосны асгаралт гарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг шуурхай цэвэрлэх	TA1 байгууламж, хувиарлах, тос усны цооног, далд шугам хоолойноос тос асгарах үед	БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нв цэвэрлэж ажилласан болно.
3	Гал түймэр	Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах	БХГэрээт талбайн олборлотын бүх барилга байгууламжууд цооногуудад	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 10 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.

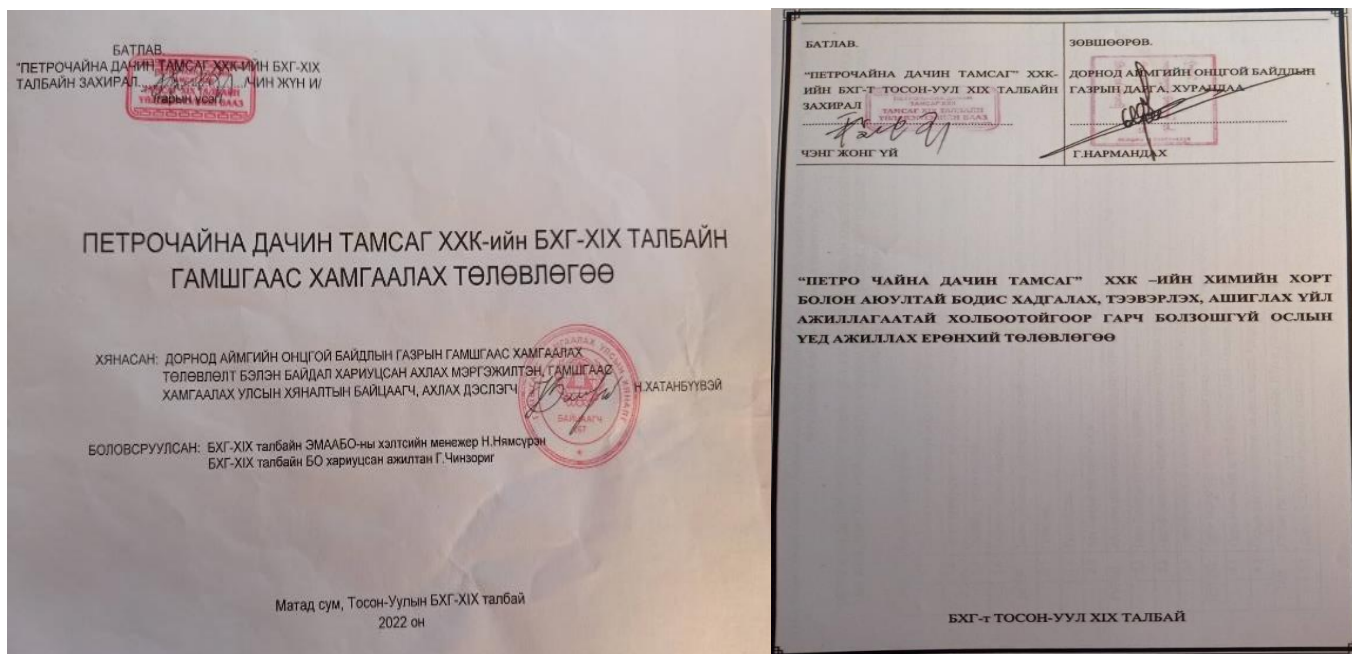
4	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөнө.	Тэсрэх бодисын агуулах, цооног, ажилчдын байр сууц, тээврийн хэрэгсэл	БХГ-т талбайн олборлолтын цооногын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг Бласт Сэлэнгэ ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг ажилладаг.
5	Хүний эрүүл мэнд муудах	БХГэрээт талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.	Үйлдвэрлэлийн баазын талбай	БХГ талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.
6	Автомашин ы осол гарах	Замын хөдөлгөөний дүрэм, тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх	Үйлдвэрлэлийн баазын талбай	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.

7.1. Аюултай бодис асгарах

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодисыг 3 төвлөрсөн агуулахад (Олборлолтын ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулах, Өрмийн 3-р ангийн химийн бодисын агуулах, Цагаан хэрмийн химийн бодисын агуулах) хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалт, тээвэрлэлтийн явцын өдөр тутмын үйл ажиллагаанд химийн бодис нийлүүлдэг аж ахуй нэгжүүд болоод тэдгээрийн химийн бодис хариуцсан ажилтан хяналт тавьж ажилладаг. 2022 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан. ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад химийн бодисын асгаралт үүсэхээс урьдчилан сэргийлэн шингэн химийн бодис хадгалдаг хэсэгт асгаралт үүссэн тохиолдолд асгаралтын худаг шинээр барьж байгуулсан.

Зураг № 26. Та1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад аваарын худаг хийсэн байдал

Зураг № 27. Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын ослын төлөвлөгөө

7.2. Тос асгарах

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос хадгалах сав, дамжуулах шугам цоорч тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин цооногоос тос олборлох үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж ажилласан болно.

7.3. Гал түймэр

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс нийт ажилчдад объектын болон хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, галын аюулгүй байдлын тухай танхимын болон практик сургалтыг зохион байгуулсан бол гад түймрийн бэлэн байдлыг хангах үүднээс гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т Тосон Уул ХИХ талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 10 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.

Зураг № 28. Гал түймрийн аюулаас сэргийлэх сургалт

Зураг № 29. Галын багаж хэрэгсэл хүлээж авч буй байдал

7.4. Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад өдөр тутамдаа ажлын байранд хэлтэс нэгжүүдийн менежерүүд хяналт тавьж ажилладаг бол үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс талбайн ЭМААБО-ны хэлтэс давхар хяналт тавьж ажилладаг. БХГ-т талбайд олборлолтын цооног үйлчилгээний хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Бласт Сэлэнгэ” ХХК нийлүүлдэг ба уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг ажилладаг. 2022 оны тайлант жилийн хугацаанд дээрх аюул осол гараагүй болно.

7.5. Хүний эрүүл мэнд муудах

БХГ талбайд үйлдвэрлэлийн баазын ажилчид болоод гэрээлэгч ангиуд, айд өрхүүдийн хүн амын эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тусламж үйлчилгээг өдөр тутамдаа үзүүлж ажилладаг бол гэнэтийн аваар осол гарч хүний эрүүл мэнд муудсан тохиолдолд яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг. 2022 оны тайлант жилийн хугацаанд гэнэтийн аваар осол гарсан тохиолдол бүртгэгдээгүй болно.

7.6. Зам тээврийн осол аваар гарах

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргааны зүгээс БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг мөн Авто тээврийн үндэсний төвтэй хамтран замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал болоод хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын талаарх сургалтуудыг авч яриа таниулгыг хийж ЭМААБО-ны хэлтсийн зүгээс тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд аюулгүй ажиллагааны үзлэг ша лгалтуудыг хийж ажилласан.

Зураг № 30. Зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалт

ХАБЭН-ийн ажилтны сургалтад
хяналдан ажилтнуудын бүртгэл
2022 он 12 сар 06 өдөр

№	Ажилтны овог нэр	Албан тушаал	Утасны дугаар	Гарын үсэг
1	Батзориг	Жолооч	81210199	Батзориг
2	М.Батбаяр	Жолооч	81210199	М.Батбаяр
3	Д.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	Д.Сэлэнгэ
4	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
5	Х.Батбаяр	Жолооч	81210199	Х.Батбаяр
6	М.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	М.Сэлэнгэ
7	М.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	М.Сэлэнгэ
8	М.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	М.Сэлэнгэ
9	М.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	М.Сэлэнгэ
10	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
11	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
12	Х.Могойца	Жолооч	81210199	Х.Могойца
13	Х.Могойца	Жолооч	81210199	Х.Могойца
14	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
15	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
16	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
17	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
18	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
19	У.Сэлэнгэ	Жолооч	81210199	У.Сэлэнгэ
20				
21				
22				
23				
24				
25				
26				
27				
28				
29				
30				

Бүртгэл хийгч: СХ-УТ-ийн мэргэжилтэн

НАЙМ. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Манай компаний хог хаягдлын менежментийн зорилго нь газрын тос олборлох төслийг хэрэгжүүлэх явцад үүссэн хог хаягдлыг дахин ашиглах улмаар эх үүсвэр дээр нь ангилж хадгалан боловсруулах цэгт хүргэх, дахин ашиглах боломжгүй хог хаягдлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хүргэх, бүх шатанд хог хаягдал хамгийн бага гарах бололцоог хангах, түүнийг бууруулах, хог хаягдлыг байгаль орчинд тархахаас сэргийлэх, хоргүй, аюулгүй хадгалах, тээвэрлэх үйл ажиллагаа юм.

БХГ-т талбайн хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахивар бүтээгдэхүүнүүдийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “Матад БЭШН”ХХК - тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн.

Талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын хогийн цэгийн тохижилт, хадгалалт, тээвэрлэлтийг Үйлдвэрлэлийн баазын дэд захиралын 2018.08.21-ны өдрийн 18/01 журамын 3 дугаар хавсралтын дагуу зохицуулан хийж гүйцэтгэдэг болно.

8.1. Ахуйн хатуу хог хаягдал

Үйлдвэрлэлийн баазын ашиглаж байсан ахуйн хатуу хог хаягдалын ландфиллийн /20м*10м*4м/ хэмжээтэй хүнхээл нүх дүүрсэн тул ахуйн гаралтай 800 м.куб хогийг дарж нягтруулан булшлан шинээр ахуйн хог хаягдлын ландфиллийн нүхийг бэлтгэж хашаажуулан ашиглалтанд оруулсан.

2022 онд ахуйн хог хаягдлаас 240 м.куб кардон хайрцаг цаасыг ангилан ялгаж шатаах зууханд шатаасан. 80 м.куб хуванцар сав, 15 м.куб шилийг ялган авч гар аргаар нягтруулан савлаж, овор хэмжээг багасган дахин ашиглалтанд бэлтгэж, хог хаягдал ангилан ялгах цэгээс Чойбалсан болон Улаанбаатар хот руу дахивар авах цэгт хүргэж нийлүүлсэн.

Зураг № 31. Хатуу хог хаягдлыг шийдвэрлэж буй байдал

Хүснэгт 12. Ахуйн хог хаягдал

Ахуйн хог хаягдал			
№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ, нэгж	Тайлбар /аргачлал/
1	Хоол, хүнсний хаягдал	1240 м ³	Ландфиллийн аргаар
2	Картон хайрцаг болон хаягдал цаас	250 м ³	Хоол хүнсний хайрцаг сав учир хог хаягдлын овор хэмжээг багасгаж шатаах зуухаар шатаасан.
3	Шилэн лонхнууд	15 м ³	УБ 2 дахь түүхий эдийн цэгт
4	Хуванцар савнууд	80 м ³	Ундаа усны хуванцар савуудыг өнгөөр ялган, гар аргаар нягтруулж, савлан УБ 2 дахь түүхий эдийн цэгт хүргэх
5	Лааз	6 м ³	УБ 2 дахь түүхий эдийн цэгт
6	Бусад /оо цаас, хоолны сав баглаа, хуучин хувцас, ахуйн хэрэглээний хаягдлууд/	996 м ³	Ландфиллийн аргаар
дүн		2587 м ³	

8.2. Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал

Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал: Газрын тосны хайгуул, олборлолтын явцад машины дугуй, ремень, арчих дэвсэх материал, тросс, олборлолтын тоног төхөөрөмжүүдийн эвдэрсэн эд анги гэх мэт үйлдвэрлэлийн хог хаягдал гардаг бөгөөд үүнийг нь хатуу хог хаягдал цуглуулах цэгт төвлөрүүлдэг. Гэрээний дагуу ажил гүйцэтгэж байгаа аж ахуйн нэгж нь тэдгээрийн ангилалт, ялгалтад хяналт тавьж бүртгэл хөтлөн ажилладаг.

Хүснэгт 13. Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал

№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ, нэгж	Тайлбар /аргачлал/
А. Үйлдвэрлэлийн хог хаягдал			
1	Бодисны цаасан уут	150 м ³	Улаанбаатар хот руу ачигдсан. /Түмэн Эгшиг ХХК/ Талбайд 60 м ³
2	Ердийн сав баглаа боодол	40 м ³	Цементийн уут /1тн/ орон нутгийн хэрэгцээ, ангилсан хог савлаж тээвэрлэхэд ашиглах
3	Трубаны хуванцар таг,	10 м ³	Багануур Дахин боловсруулалтанд
4	Ремень	60,7 м ³	Ландфиллийн аргаар
5	Дугуй	20 м ³	УБ Дахин боловсруулалтанд /Түмэн Эгшиг ХХК/

6	Металл	180 м ³	Барааны баглаа бүслүүр төмөр, төмөрлөг, Багануур 2 дахь түүхий эд авах цэгт
7	Галын хорны сав	90 м ³	2 шланзаар УБ ачигдсан. /Түмэн Эгшиг ХХК/
8	Будагны лааз	3 м ³	УБ ачигдсан. /Түмэн Эгшиг ХХК/
9	Модон материал	8 м ³	Орон нутгийн хэрэгцээ /түлээ/
10	Тросс	20м ³	УБ тээвэрлэх
11	Арчих, дэвсэх даавуун материал	280 м ³	Улаанбаатар хот руу ачигдсан. /Түмэн Эгшиг ХХК/
Дүн		861.7 м ³	

8.3. Үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдал

Газрын тосны олборлолт, цооногийн туршилт, засвар үйлчилгээ, шингэн хагалбар зэрэг үйл ажиллагаанаас үүдсэн хаягдлыг энэ ойлголтод хамааруулан авч үзнэ. 2022 онд 2019 онд байгуулсан 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сан дүүрсэн тул техникийн нөхөн сэргээлт хийх ажлыг тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Эко ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн. БХГ-т Тосон Уул ХИХталбайд 2022 онд шинээр (20м*30м*4м) хэмжээтэй 7 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сан байгуулах ажлыг “Люкс Даймонд” ХХК-иар хийж гүйцэтгүүлсэн бөгөөд улмаар өнөөдрийн байдлаар 2 үйлдвэрлэлийн санг ашиглаад байна.

8.4. Өрмийн шингэн хаягдал

Өрөмдлөгийн шаврын уусмал, цооногийн угаалгын шингэн болон цооног өрөмдлөгийн үйл ажиллагааны явцад үүссэн бусад холимог хаягдлыг үүнд хамааруулна. Шинээр цооног өрөмдөх бүрт өрмийн шаврын санг байгуулах бөгөөд энэ нь химийн реагентуудын нийлмэл бүхий уусмалыг хөрсөнд нэвчүүлэхгүй байх зорилготой бөгөөд өрмийн шингэний санг үл нэвчүүлэх геомембранаар доторлодог. 2022 онд БОМТ-нд 7 цооног өрөмдөн өрмийн шаврын хаягдлын (10м*20м⁴) хэмжээтэй санг үүгэхээр байсан ч 5 цооног өрөмдөн өрмийн шаврын хаягдлын санг стандартын дагуу байгуулан ашиглаад байна.

8.5. Ахуйн шингэн хаягдал

Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж нь 2010 онд ашиглалтанд орсон 125м³/хон хүчин чадалтай байсаныг 2019 онд Престиж инженеринг ХХК-тай гэрээ байгуулан өргөтгөл засвар, шинэчлэлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэн 175м³/х болгон хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн ба байгууламж нь газар дор байрлуулсан тус бүр нь 3 тасалгаатай шүүх систем бүхий 40 тн-ийн 5 танк, шингэн ууршуулах 2 далан (ээлжээр хэрэглэдэг), лаг хаях нэг жижиг далангаас бүрдэнэ. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжинд буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар

үйлчилгээг хийн ажиллаж байна. 2022 онд нийт 13766м.куб бохирыг буулгаж цэвэршүүлсэн байна.

8.6. Тосоор бохирдсон хөрс

Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны үед технологийн доголдол болон хүний хүчин зүйлийн нөлөөгөөр газрын тос хөрсөнд хаягдан бохирдол үүсгэдэг. Ингэж үүсгэсэн бохирдолыг хусч цэвэрлэн тостой шороо хүлээн авах цэгт буулгадаг. Тосоор бохирдсон шороог хүлээн авах, цэвэршүүлэх ажлыг 2016 оноос хойш Петротест ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. Сүүлийн жилүүдэд дэлхийн нийтийг хамарсан цар тахлын нөлөөгөөр хил гаалийн хүндрэл бэрхшээл үүсэнтэй холбоотойгоор тосоор бохирдсон шороог цэвэршүүлэх ажил тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй болоод байгаа тул бохирдсон шороог хадгалах ажил хийгдэж байгаа ба 2022 онд 100 м.куб бохирдсон шороог тус компанид хүлээлгэн өгч буулгаад байна.

8.7. Химийн хорт болон аюултай бодисын хаягдалын устгал

“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг” ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан.

Петро чайна дачин тамсаг ХХК нь Түмэн Эгшиг ХХК-тай 2022 оны 7-р сарын 25-ны өдөр байгуулсан протокол зөвшөлцлийн дагуу Тосон уул 19-р талбайн аюултай хог хаягдлыг 2022 оны 9-р сарын 1-ээс 9-р сарын 4-ны өдөр хүртэл хугацаанд нийт 9 удаагийн автотээврийн хэрэгслээр Дорнод аймгийн Матад сумын нутгаас Төв аймгийн Сэргэлэн сумын 1-р багт байрлах Түмэн-Эгшиг ХХК-н “Химийн хорт болон аюултай бодисын сав баглаа боодол дахин боловсруулах Эко үйлдвэр”-н талбайд батлагдсан маршрутын дагуу тээвэрлэн зөөж буулгасан болно.

**1. “Петро чайна дачин тамсаг” ХХК-ийн захиалж устгуулсан
Аюултай хог хаягдлын мэдээ:**

№	Хогны нэр төрөл	Хэмжих нэгж	Устгасан хог хаягдлын	Тээвэрлэсэн автомашины улсын дугаар
1	Химийн бодисын хуванцар сав 200л	Ширхэг	58	67-95 ДОР
2	Химийн бодисын хуванцар сав 25кг	Ширхэг	115	67-95 ДОР
3	Химийн бодисын шуудай	тн	14900	83-83 ДОУ
4	Ажилласан масло/200л/	Ширхэг		
5	Төмөр торх 200л / хоосон/	Ширхэг	85	67-95 ДОР
6	Арчих тослох материал	тн	121,700	82-30 ДОР 18-84 УАР 45-01 УАМ 89-25 ДОР
7	Даралт унасан гал унтраагуур /8кг/	Ширхэг	1089	61-82 ДОР
8	Даралт унасан гал унтраагуур /35кг/	Ширхэг	397	61-82 ДОР
9	Даралт унасан гал унтраагуур /2кг/	Ширхэг	76	61-82 ДОР
10	Даралт унасан гал унтраагуур /4кг/	Ширхэг	198	70-31 УБК 61-82 ДОР
11	Галын хөөс	Ширхэг	71	67-95 ДОР
12	Хаягдал дугуй	Ширхэг	61	67-95 ДОР
13	Хаягдал будаг	Ширхэг	169	18-14 УБМ
14	Хуруун батерей	Ширхэг	232	67-95 ДОР
НИЙТ: УСТГАЛД 12 АЖИЛТАН АЛБАН ХААГЧ ТУСГАЙ ЗОРИУЛАЛТЫН АВТОМЕХАНИЗМ 3ш, ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЭЛ 9ш ОРОЛЦСОН БОЛНО				

Дээрх хүснэгтэнд байгаа 14 төрлийн аюултай хог хаягдлыг Петрочайна дачин тамсаг ХХК-н Байгаль орчны хэлтэс, АМГТГ-н төлөөлөгч, Засгийн Газрын эрх бүхий төлөөлөгч нарыг байлцуулан ачиж тээвэрлэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн болно. Энэхүү захиалгын дагуу 2022 оны 09 дүгээр сарын 4-с 10-р сарын 4 хүртэл хугацаанд устгалын ажлыг зохион байгуулан ба ХАБЭА-н болон стандарт дүрэм журмын дагуу аюултай хог хаягдлыг хүний эрүүл мэнд байгаль орчинд халгүй арга технологиор саармагжуулж хоргүйжүүлэн пиролизийн тусгай зууханд задалж, дахин боловсруулж устгасан болно.

Зураг № 32. Химийн бодисын сав баглаа боодол, хугацаа нь дууссан галын хорны хог ачиж байгаа байдал.

Зураг № 33. Аюултай хог хаягдлыг устгаж буй байдал

“Петрочайна дачин тамсаг”ХХК-ийн БХГ-т Тосон-Уул ХИХ талбайд олон жил хуримтлагдсан ашиглалтын хугацаа дууссан химийн бодисыг шийдвэрлүүлэхээр Хог хаягдалын тухай хуулийн 24.2, 37.1.1.-дэх заалт, БОАЖЯ-ны 2022.08.18-ны өдрийн 06/4535 дугаартай албан тоотыг үндэслэн “Элемент”ХХК-тай 2022.09.25-ны өдөр байгуулсан “Ашиглах боломжгүй хугацаа нь дууссан химийн бодисыг устгах гэрээг байгуулан 2022.09.23 аас эхлэн 2022.10.23 ны хооронд “Элемент” ХХК-ийн 11 хүний бүрэлдэхүүнтэй баг хамт олон Дорнод аймгийн Матад суманд байрлах “Петро Чайна Дачин тамсаг” ХХК-ийн газрын тос олборлох 19-р талбайд хадгалагдаж буй химийн бодисын хаягдлыг ангилан ялгах, савлах, тээвэрлэх үйл ажиллагааг явуулж эхлэв.

Энэхүү ажлын хүрээнд химийн бодис хадгалах 4 агуулах, 4 тэвш, 9 овоолго, 1 контейнороос нийт 715 шуудай химийн бодисыг савлаж, 25,50кг шуудаатай 7568ш, 200л савлагаатай 435ш, 60л савлагаатай 95ш, 1тонны савлагатай 2ш нийт 620,656.0 кг аюултай химийн бодисын хог хаягдлыг 21 удаагийн тээвэрлэлтээр тээвэрлэж “Элемент” ХХК-ийн Хими технологийн үйлдвэрт хүлээлгэн өгсөн. “Петро Чайна Дачин Тамсаг” ХХКийн Тосон уул 19-р талбай хариуцсан дэд захирал Сүн Ян Жин, ЭМААБО-ны хэлтэсийн менежер Б. Заяа, Байгаль орчны ажилтан Г.Чинзориг, Ашигт малтмал, газрын тосны газрын ахлах мэргэжилтэн Х.Анхбаатар нар “Элемент” ХХК-ийн ахлах ажилтан М.Түмэннамсрай, ХАБЭАА, химич Д.Өлзий нараас аюултай хог хаягдал ангилан ялгаж, савлан тээвэрлэсэн талбайг хүлээж авсан.

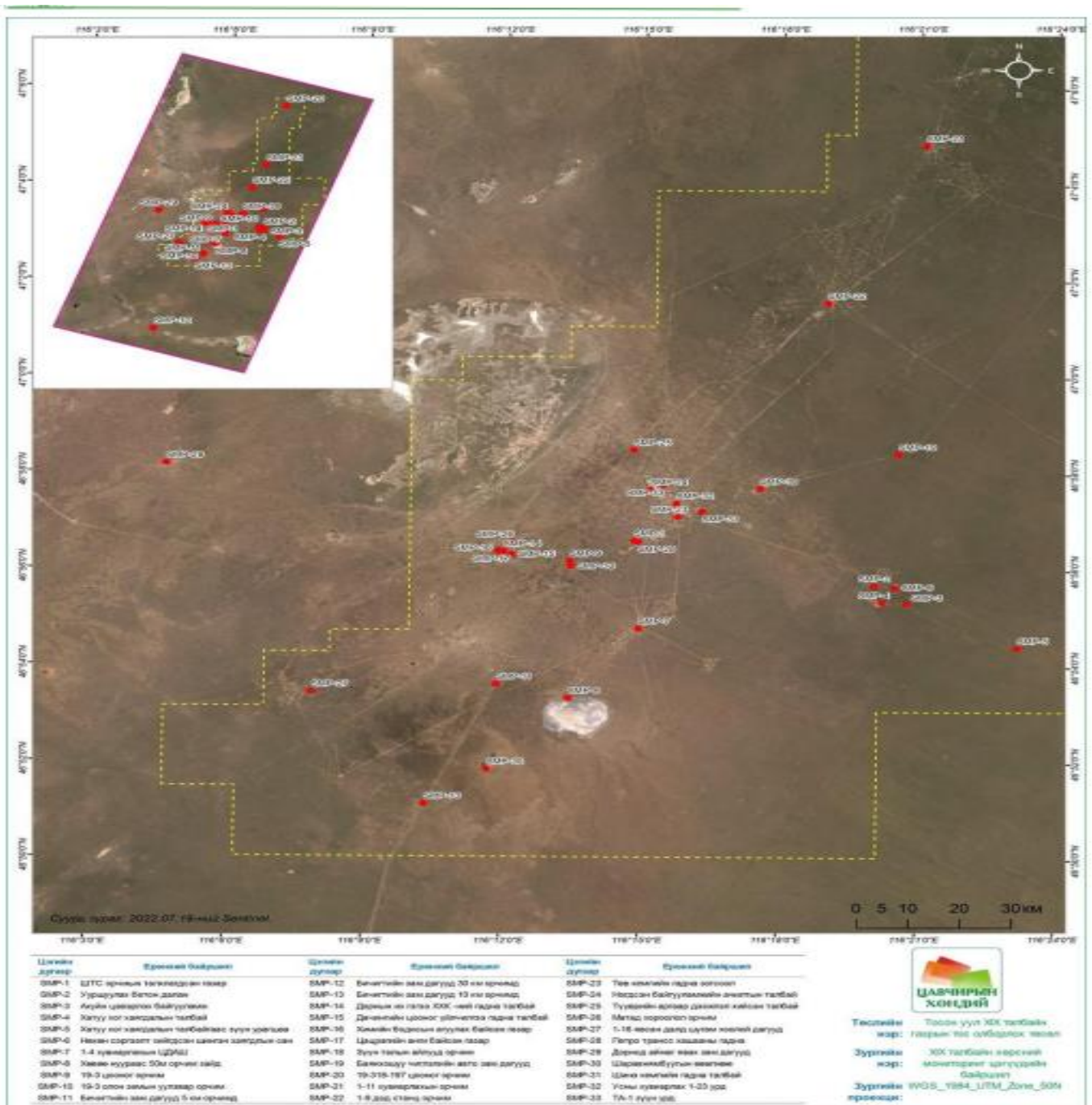

Зураг № 34. Аюултай хог хаягдал ачиж буй байдал

ЕС. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ

1. Хөрсний мониторинг

Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөгт үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, түүний хэмжээ, цар хүрээ, байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч буй өөрчлөлтүүдийг хянаж, байгаль орчныг хамгаалах ажлын үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх зорилгоор энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Петровичайна дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлэхээр тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын Хөндий” ХХК-тай гэрээ байгуулан хэрийн судалгааг 2022 оны 06 болон 09 дүгээр саруудад хийж гүйцэтгүүлсэн.

Зураг № 35. Хөрсний дээж авсан цэгийн байршлын зураг

БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022

Хүснэгт 5.1 Хөрсний мониторинг цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл

Цэгийн дугаар	Ерөнхий байршил	Хөрсний гадаргын төлөв	Цэгийн солбицол	
			Ү	Х
SMP-1	ШТС орчмын талхлагдсан газар	Хүчтэй талхадсан	46.943487	116.247570
SMP-2	Ууршуулах бетон далан	Дунд зэрэг талхадсан	46.928194	116.334500
SMP-3	Ахуйн цэвэрлэх байгууламж	Дунд зэрэг талхадсан	46.922111	116.346111
SMP-4	Хатуу хог хаягдлын талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.922417	116.337222
SMP-5	Хатуу хог хаягдлын талбайгаас зүүн урагшаа	Нөлөөлөл байхгүй	46.906806	116.386361
SMP-6	Нөхөн сэргээлт хийгдсэн шингэн хаягдлын сан	Нөхөн сэргэсэн	46.927611	116.342000
SMP-7	1-4 хувиарлахын ЦДАШ	Хүчтэй талхадсан	46.913139	116.249417
SMP-8	Хөвөө нуураас 50м орчим зайд	Дунд зэрэг талхадсан	46.889000	116.224222
SMP-9	19-3 цооног орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.936389	116.224278
SMP-10	19-3 олон замын уулзвар орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.934694	116.224472
SMP-11	Бичигтийн зам дагууд 5 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.893750	116.198111
SMP-12	Бичигтийн зам дагууд 30 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.682361	116.069861
SMP-13	Бичигтийн зам дагууд 10 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.852306	116.172500
SMP-14	Дорнын их гэгээ ХХК -ний гадна талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.939694	116.200308
SMP-15	Дачингийн цооног үйлчилгээ гадна талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.938639	116.202944
SMP-16	Химийн бодисын агуулах байсан газар	Дунд зэрэг талхадсан	46.939972	116.198333
SMP-17	Цацрагийн анги байсан газар	Бага зэрэг талхадсан	46.939667	116.199000
SMP-18	Зүүн талын айлууд орчим	Хүчтэй талхадсан	46.961667	116.292861
SMP-19	Баянхошуу чиглэлийн авто зам дагууд	Бага зэрэг талхадсан	46.973694	116.343000
SMP-20	19-318-197 цооног орчим	Бага зэрэг талхадсан	47.224444	116.401750
SMP-21	1-11 хувиарлахын орчим	Хүчтэй талхадсан	47.080500	116.351750
SMP-22	1-9 дэд станц орчим	Хүчтэй талхадсан	47.025917	116.316833
SMP-23	Төв кемпийн гадна зогсоол	Хүчтэй талхадсан	46.951833	116.263250
SMP-24	Нэгдсэн байгууламжийн ачилтын талбай	Бага зэрэг эвдэрсэн	46.961167	116.253056
SMP-25	Түүврийн аргаар дээжлэлт хийсэн талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.974833	116.247056
SMP-26	Матад хороолол орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.942944	116.203722
SMP-27	1-16 явсан далд шугам хоолой дагууд	Дунд зэрэг талхадсан	46.890750	116.131417
SMP-28	Петро транс хашааны гадна	Хүчтэй талхадсан	46.943131	116.248931
SMP-29	Дорнод аймаг явах зам дагууд	Бага зэрэг талхадсан	46.969583	116.077694
SMP-30	Шаравнямбуугийн өвөлжөө	Хүчтэй талхадсан	46.864333	116.195028
SMP-31	Шинэ кемпийн гадна талбай	Бага зэрэг талхадсан	46.953694	116.271917
SMP-32	Усны хуваарилах 1-23 урд	Хүчтэй талхадсан	46.956444	116.262556
SMP-33	ТА-1 зүүн урд	Хүчтэй талхадсан	46.962722	116.257806

Хүснэгт 5.8 Хөрсний мониторинг цэгүүд дэх хүнд металлын агууламж, зун

Цэгийн дугаар	Хортой, мг/кг				Био-идэвхит, мг/кг							
	As	Cd	Cr	Pb	Co	Cu	Mo	Ni	Sn	Sr	V	Zn
SMP-1	7	<1	21	17	6	7.8	<1	9	<10	167	35	32
SMP-2	6	<1	21	16	6	9.8	<1	10	<10	188	37	33
SMP-3	5	<1	17	15	5	7.2	<1	8	<10	146	31	29
SMP-4	5	<1	17	19	5	16.8	1	8	<10	167	29	47
SMP-5	3	<1	13	15	4	6.4	1	7	<10	128	26	30
SMP-10	7	<1	57	16	11	24.8	<1	22	<10	220	69	53
SMP-11	5	<1	73	13	12	56.7	<1	20	<10	223	69	42
SMP-12	7	<1	22	17	5	7.1	<1	8	<10	227	33	31
SMP-13	5	<1	16	18	5	8.1	<1	6	<10	273	30	32
SMP-14	8	<1	25	17	6	11.4	1	13	<10	241	43	42
SMP-15	12	<1	33	18	8	12.9	<1	18	<10	218	51	52
SMP-16	14	<1	22	16	6	11.3	<1	15	<10	176	39	39
SMP-17	9	<1	18	15	5	8.8	2	10	<10	181	35	33
SMP-18	7	<1	21	17	5	6.3	1	11	<10	254	36	36
SMP-19	7	<1	19	14	4	4.5	<1	8	<10	194	32	24
SMP-20	7	<1	14	12	4	2.3	<1	6	<10	151	22	21
SMP-22	7	<1	16	12	4	4.7	2	8	<10	202	28	27
SMP-23	12	<1	48	16	13	24.8	<1	26	<10	261	86	56
SMP-24	8	<1	62	17	5	11	1	10	<10	205	36	43
SMP-25	9	<1	18	16	5	4	<1	9	<10	247	30	29
SMP-26	14	<1	27	17	7	6.4	<1	15	<10	293	50	43
SMP-27	10	<1	20	16	5	5.7	1	9	<10	175	32	27
SMP-28	9	<1	18	16	4	5.5	<1	9	<10	197	27	32
SMP-29	8	<1	13	15	4	6.1	<1	6	<10	146	24	22
SMP-30	21	<1	20	13	7	10.7	1	12	<10	318	46	30
SMP-31	17	<1	25	18	7	9.8	1	15	<10	217	50	44
SMP-32	11	<1	18	15	5	8.5	<1	11	<10	193	36	31
SMP-33	14	<1	27	19	8	11.7	2	16	<10	250	50	78

Мэргэжлийн эрх бүхий “Цавчирын хөндий” ХХК нь 2022 оны 6-р сар болон 9-р сард хоёр удаа нийт 33 цэг дээрээс хөрсний дээж авч органик нүүрстөрөгч (С), агро-хими ба ус физик шинж чанар, хүнд металл зэрэг 22 нэр төрлийн үзүүлэлтээр тодорхойлсон.

Нийт 33-н цэгээс 1 цэг нь ердийн буюу ямар нэг эвдрэл, талхагдалд ороогүй буюу нөлөөлөд өртөөгүй ердийн хөрсөн бүрхэвчтэй, 1 цэг нь нөхөн сэргээсэн, 8 цэгт өнгөн үе давхарга нь бага зэрэг талхадсан, 12 цэгт өнгөн үе давхрага нь дунд зэрэг талхадсан, 10 цэгт өнгөн үе давхрага нь хүчтэй талхадсан, 1 цэгт өнгөн үе давхарга нь бага зэрэг эвдэрсэн хөрсөн бүрхэвчтэй байна. Эдгээр цэгүүдэд зунаас намрын хооронд хөрсний эвдрэл талхагдлын зэрэглэлд өөрчлөлт ороогүй буюу мониторинг цэгүүдийн ойр орчмын хөрсний гадаргад нэмэлтээр ямар нэгэн үйл ажиллагаа явагдаагүй байна.

Ахуйн болон техникийн гаралтай хатуу хог хаягдал болон шатах тослох материалаар бохирдож болзошгүй цэгүүдийн хөрсний гадарга дээр мэдэгдэхүйц том хэмжээний бохирдол байхгүй, ганц нэг тослох материалын жижиг толботой (5-20 см хэмжээтэй) байна. Эдгээр цэгүүдэд зунаас намрын хооронд тос тослох материалын томоохон хэмжээтэй буюу нүдэнд илт харагдахуйц (>100-200см) толбо асгаралт болон хатуу хог хаягдлын овоолго тархалт үүсээгүй буюу хэвийн байна.

Хөрсний органик бохирдлын хувьд олборлолтын үйл ажиллагааны нөлөө байхгүй Бичигтийн боомт чиглэсэн тээрийн зам дагууд байрлалтай (SMP-11;12) цэгүүдийн хөрсөн дэх органик нүүрстөрөгчийн агууламж (дундажаар 2.0 г/кг) нь нөлөөлөлд тогтмол өртдөг нефть бүтээгдэхүүнээр бохирдож болзошгүй Ш.Т.С туслан гүйцэтгэгчийн гадна талбай, 1-4 болон 1-16 р хувиарлах байгууламж (SMP-1;5;7;14;27) гэсэн цэгүүдийн агууламжтай ойролцоо утгатай (дундажаар 2.3г/кг) байгаа нь төслийн талбайд өнөөгийн байдлаар онц ноцтой хохирол үүсээгүй хэвийн байгааг илтгэж байна. Зунаас намрын хоорондох хугацааны дундаж өөрчлөлт нь 0.13 г/кг байгаа нь маш бага өөрчлөлт юм.

Хөрсний урвалын орчны шинжилгээ хийсэн нийт цэгүүдээс 2 цэгт хэвийн, 8 цэгт хүчтэй шүлтлэг байна. Намрын улирлын үр дүнг зуны улиралд хийгдсэн хөрсний дээжний үр дүнтэй харьцуулж үзэхэд сул шүлтлэг байсан дээжүүдэд хүчтэй шүлтлэг болсон байгаа нь зуны улиралд хөрс илүү чийглэг байж байгаад намрын улиралд илүү хатаж хуурайшсанаас шалтгаалж байна. Өөрөөр хэлбэл хөрс хатаж хуурайшихад хөрсний дунд болон доод үе давхаргад байдаг хялбар уусах давс нь хөрсний чийгтэй хамт дээшилж хөрсний өнгөн хэсэгт тундасжиж үлддэг. Ингэснээр хөрсний чийгтэй хамт дээшилж хөрсний дунд болон доод үе давхаргад байдаг хялбар уусах давс нь хөрсний өнгөн үе давхаргын урвалын орчин илүү шүлтлэг болохоос гадна хялбар уусах давсны агууламж эрс нэмэгддэг. Мөн түүнчлэн давс гэдэг нь өөрөө төрөл бүрийн металлын оксидоос бүрддэг. (Na, Ca, Mg гэх мэт) учраас хөрсний өнгөн үе давхаргад хөдөлгөөнт металлуудын агууламж нэмэгдэх хандлагтай байдаг.

Хөрсний гадаргын талхагдал ихтэй цэгүүдэд хөрсний карбонатжилт арай өндөр, талхагдал багатай болон элсэрхэг хөрстэй цэгүүдэд бага болон байхгүй байна. Зун намрын шинжилгээг харьцуулж харахад SMP-30 (айлын өвөлжөө) цэгийн карбонатжилт нэлээд зөрүүтэй байгаа нь хөрсний дээж

авахдаа зуны улирлынх дээр худагтай илүү ойр буюу өнгөн хөрс нь маш хүчтэй талхагдсан газраас авсан байна. Мөн энэ цэгт карбонатаас гадна ялзмагийн агууламж, ЕС буюу хялбар уусах давсжилт, хөдөлгөөнт фосфор кали гэсэн үзүүлэлтүүд нэлээд зөрүүтэй гарч байгаа нь дээрх шалтгаантай.

Хөрсний ялзмагийн агууламж сонгосон цэгүүдэд гаднын нөлөөгөөр хэт буурсан эсвэл өссөн тохиолдолд байхгүй буюу хэвийн түвшинд байна. Харин SMP-30 цэгт ялзмагийн агууламж яагаад зөрүүтэй гарсныг дээр тайлбарласан болно. Хөрсний давсжилт ихтэй цэгүүд нь шорвог нуур цөөрөмтэй ойролцоо байрлалтай эсвэл өнгөн хөрс нь хүчтэй эвдэрч талхадсанаас үүдэж суурь хурдас чулуулаг нь ил гарсан цэгүүд байна.

Хөрсний хүнд металлуудын хувьд мониторинг цэгүүдэд Cd, Mo, Sn маш бага буу бараг илрээгүй, харин As, Pb, Cr, Co, Cu, Ni, Sr, V, Zn гэсэн бусад металлууд тодорхой хэмжээгээр илэрсэн бөгөөд эдгээрээс стандартын хүлцэх агууламжаас хэтэрсэн үзүүлэлт 1 байгаа нь хуучин ашиглагдаж байсан химийн бодисын агуулахын суурь орчмын цэг (SMP-16) дээрх зэсийн (Cu) агууламж хүлцэх хэмжээнээс давсан боловч үйлдвэрлэл уул уурхайн бүсэд зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс (MNS 5850:2019 стандартын 3.9.2-р заалт) хэтрээгүй байна. Энэ цэгт зуны улиарлд шинжилгээгээр зэсийн агууламж бага, намар өндөр агууламжтай гарсан байгаа нь дээжийг авахдаа зуны дээжлэлтийг хуучин химийн бодисын агуулахын туурийн захад, намрын дээжлэлтийг яг туурийн төв хэсгээс авснаас шалтгаалж байна.

Хэдийгээр хүнд металлууд хүлцэх агууламжаас хэтрээгүй боловч зарим металлууд нь нийт дундажаас арай өндөр агууламжтай байгаа нь дараах шалтгаантай байна. Үүнд: Хүнцлийн хувьд гүвээрхэг өндөрлөг газруудаар байрлалтай цэгүүдэд харьцангуй бага агууламжтай, харин хотос, хонхор болон хүчтэй талхадсан цэгүүдэд бага зэрэг өндөр агууламжтай байна. Мөн Cr, Co, Cu, Ni, V гэсэн металлууд хатуу хучилттай тээврийн зам дагууд болон төв кемпийн авто зогсоол, ачилтын талбай зэрэг машин техникийн тогтмол хөдөлгөөн ихтэй цэгүүдэд бусад цэгээс харьцангуй өндөр агууламжтай байгаа нь тухайн цэгүүдэд дээрх металлууд авто машины утаанаас ялгарч бага зэрэг бохирдол үүсгэж байгааг нотолж байна.

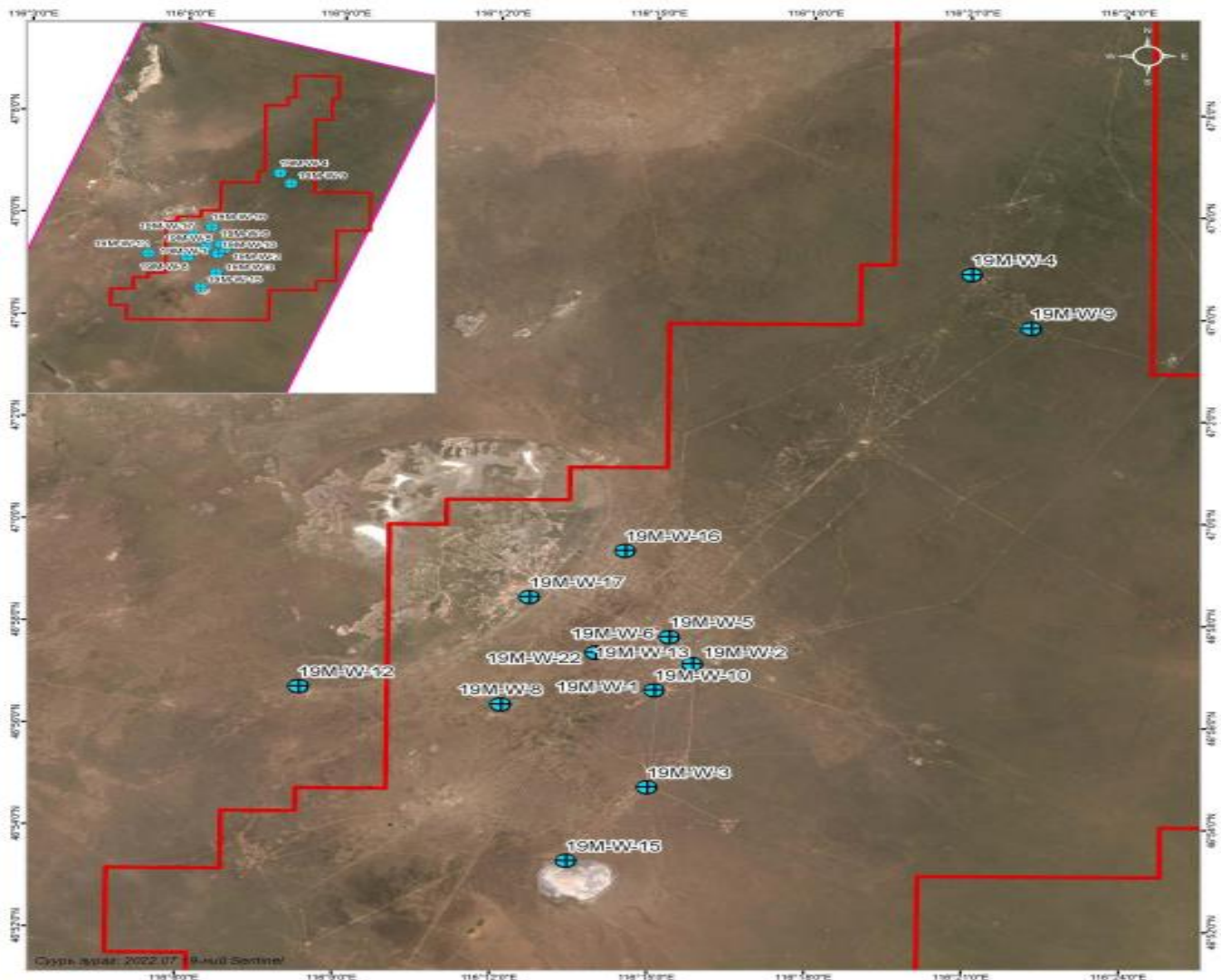
Эцэст дүгнэхэд XIX талбайн мониторинг цэгүүдэд хөрсний агрохими, ус физик шинж чанар, органик нүүрстөрөгчийн болон хүнд металлуудын агууламж гэсэн үзүүлэлтүүд ихэнх цэгт (95% орчим) зун намрын шинжилгээгээр өөрчлөлт багатай байгаа нь газрын тос олборлох төслөөс шалтгаалж хөрсөн бүрхэвчинд ноцтой бохирдол болон доройтол үүсээгүйг илтгэж байна. Харин ганц хоёр цэгт зун намрын шинжилгээ зөрүүтэй гарсан нь төслийн үйл аиллагааны нөлөө гэхээсээ илүү яг нэг цэгт (+- 1метр дотор) дээжлэлт хийгдэхгүй байгаатай холбоотой байна. Иймээс цаашид хөрсний мониторинг цэгүүдийг тэмдэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй байна.

Төслийн талбайд олон салаа зам гарган зорчих хөдөлгөөнийг тогтмол хязгаарлаж тээврийн хэрэгжлийн жолооч нарт анхааруулж байх, хяналт тавих

Ашиглахаа больсон замуудыг тухай бүрт хааж нөхөн сэргээлт хийх хөрсийг цаг алдалгүй хуулан авч хөрсөн дэх нефтийн бохирдлыг саармагжуулах арга хэмжээ авах.

2. Усны мониторинг

Газрын тос олборлох Тосон-Уул XIX талбайн 2022 оны усан орчны мониторингийн хээрийн судалгааны ажлыг 2022 оны 06 дугаар сарын 28-30-ны өдөр, 09 дүгээр сарын 09- 11 хооронд 15 цэгээс дээж авч хийж гүйцэтгэсэн. Хээрийн судалгааны үед усны дээж авах, тээвэрлэхдээ “Унд ахуйн хэрэгцээний, үйлдвэрийн ус хангамжийн зориулалттай ус. Химийн шинжилгээний дээж авах аргачлал” MNS 3934 : 1986, Усны чанар-Дээж авах: 11-р бүлэг. Гүний уснаас дээж авах зөвлөмж” MNS ISO 5667-11:2000 стандартын дагуу 1.5 л багтаамжтай цэвэр усны саванд авсан. Дээж авахдаа дээжний савыг дээж авч буй худгийн усаар 2 удаа зайлж, савыг дээжээр бүрэн дүүргэж дээр нь агаар байх зайгүйгээр тагласан. Энэ нь тээвэрлэлтийн явцад сэгсрэгдэх, хүчил төрөгчтэй тухайн дээж харилцан үйлчлэлд орохыг хязгаарлана. Дээжийг харанхуй, сэрүүн нөхцөлд хүйтэн баригч саванд хадгалж тээвэрлэсэн болно. Гүний усны ерөнхий химийн шинжилгээ (аниан, катион, Ph, TDS, ES, физик үзүүлэлтүүд)-ийг Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэнгийн усны шинжилгээний магадлан итгэмжлэгдсэн лабораторид, хүнд элементийн шинжилгээг “Эс Жи Эс” ХХК-ийн олон улсын магадлан итгэмжлэгдсэн лабораторид 57 үзүүлэлтээр шинжилгээний холбогдох аргачлал, стандартын дагуу тус тус шинжлүүлсэн.

Зураг № 36. Усны дээж авсан цэгийн байршлын зураг

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

Хүснэгт 2.1 Усан орчны мониторингийн цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл

№	МЦ-ийн дугаар	МЦ-ийн мэдээлэл	Шинжилгээ хийсэн үзүүлэлт	МЦ-ийн солбицол	
				Y	X
1	19M-W-1	Кемпийн шүүгдэхээс өмнөх ус	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	116°15'5.1"	46°56'41.6"
2	19M-W-2	Кемпийн шүүгдсэн ус	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	116°15'48.5"	46°57'12.6"
3	19M-W-3	1-11 кемпийн шүүгдэхээс өмнөх ус	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	116°21'03.5"	47°04'51.9"
4	19M-W-4	1-11 кемпийн шүүгдсэн ус	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	116°21'03.6"	47°04'51.4"
5	19M-W-5	ТА-1 цэвэршүүлэхээс өмнөх ус	Хүнд элемент	116°15'21.6"	46°57'44.3"
6	19M-W-6	ТА-1 цэвэршүүлсний дараах ус	Хүнд элемент	116°15'21.5"	46°57'44.3"
7	19M-W-8	1-4 ус хувиарлах байгууламж	Хүнд элемент	116°14'58.2"	46°54'47.6"
8	19M-W-9	1-11 дахин дамжуулах станцаас шахаж буй ус	Хүнд элемент	116°22'12.0"	47°03'49.3"
9	19M-W-10	1-14-1 ус хувиарлах байгууламж	Хүнд элемент	116°15'5.1"	46°56'41.6"
10	19M-W-12	Малчин-1 Гар худаг	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	116°08'17.29"	46°56'43.47"
11	19M-W-13	Малчин-2 Гар худаг	Ерөнхий хими, физик үзүүлэлт	117°51'14.5"	47°54'274.3"
12	19M-W-15	Хөвөө нуур	Хүнд элемент	116°13'26.5"	46°53'20.59"
13	19M-W-16	Ус шахалтын 13-р худаг	Хүнд элемент	116°14'29.44"	46°59'25.61"
14	19M-W-17	Ус шахалтын 9-р худаг	Хүнд элемент	116°12'40.51"	46°58'30.45"
15	19M-W-22	Ус шахалтын 22-р худаг	Хүнд элемент	116°13'57.22"	46°57'25.75"

Товчилсон үгийн тайлбар: **МЦ** - мониторингийн цэг

Хүснэгт 2.2 2022 оны эхний хагас жилийн усны ерөнхий шинжилгээний үр дүн

Үзүүлэлт	Нэгж	MNS	19M-W-2		19M-W-3		19M-W-4		19M-W-13		19M-W-12	
		0900:2018	зун	намар	зун	намар	зун	намар	зун	намар	зун	намар
Физик үзүүлэлтүүд												
Тунгалаг	см		30	30	20	21	28	30	26	30	15	0
Өнгө	-.	20.0	Өнгөгүй	Үгүй	Шаравтар туяатай	Шардуу	Шаравтар туяатай	Үгүй	Сул шар	Үгүй	Шаравтар	Бор хурэн
Тунадас			Үгүй	Үгүй	Бага зэрэг	Бага зэрэг элсэн	Бага зэрэг	Үгүй	Үл мэдэг	Үгүй	Бага зэрэг	Улаан хурэн
Булингаршил	NTU	5.0	0.00	3.59	31.7	19.49	8.61	1.87	9.37	3.79	66.0	86.83
Усны орчин, pH	-.	6.5-8.5	6.22	7.81	7.64	7.41	6.83	7.58	7.35	7.38	7.52	7.16
ЕС	мСм/см	1.0	1562	112	4050	3298	596	2535	6635	9104	10004	9945
Химийн үзүүлэлтүүд												
Cl ⁻	мг/л	350	661	30.5	1444.9	612.0	244.6	454.0	2321	1889.3	3227.3	2386.3
SO ₄ ²⁻	мг/л	500	55	3.8	800	422.0	55	350	1100	1290.0	1200	1620
NO ₂ ⁻	мг/л	1	0.1	0.0	0	0.6	0.1	0.4	0.1	0.1	0.3	0.4
NO ₃ ⁻	мг/л	50	0	0.0	0	0.0	0	0.0	80	0.0	45	0.0
CO ₃ ²⁻	мг/л	-	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
HCO ₃ ⁻	мг/л	-	97.6	18.3	347.7	359.9	61	274.5	457.5	768.6	500.2	579.5
Na ⁺ +K ⁺	мг/л	-	453	24.2	1369.1	659.2	196.8	514.0	1828	1551.3	2321.7	1956.5
Ca ²⁺	мг/л	100	16	0.8	40.3	39.5	2	28.5	75.4	66.5	90.2	47.5
Mg ²⁺	мг/л	30	10.6	1.7	16.5	15.4	4.6	9.8	168.4	266.2	234	277.2
NH ₄ ⁺	мг/л	1.5	0	0.0	1.6	0.8	0	0.0	0	0.5	1	0.0
Fe ²⁺	мг/л	0.3	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Fe ³⁺	мг/л	0.3	0	0.1	1.5	0.0	0	0.2	0	0.2	1	0.24
TDS	мг/л	-	859	64	2228	1885	328	1449	3649	5202	5502	5682
Ерөнхий хатуулаг	мг-экв/л	7.0	1.67	0.18	3.37	3.24	0.48	2.23	17.61	25.21	23.79	25.17

Тосон-Уул XIX талбайд усны мониторингийн хээрийн судалгааг 2022 оны 06 дугаар сарын 28-30-ны өдөр, 09 дүгээр сарын 09-11 хооронд хийж гүйцэтгэсэн. - Үүнээс ундны усанд ашигладаг 5 цэг (19M-W-2, 19M-W-3, 19M-W-4, 19M-W-12, 19M-W13)-ийн дээжинд ерөнхий шинжилгээ, бусад зориулалтаар ашигладаг 8 цэгийн дээжинд хүнд металлын шинжилгээ хийлгэсэн. - 2022 оны усны мониторингийн ажлын үед зуны судалгаагаар 19M-W-1, 19M-W-15 цэгээс намрын судалгаагаар 19M-W-1 дээж авах боломжгүй байлаа. - 2022 оны усны ерөнхий шинжилгээний дүнг MNS 0900:2018 “Хүрээлэн буй орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ” харьцуулахад цэвэршүүлсэн ус болох 19M-W-4, 19M-W-2 цэгийн ус чанарын шаардлага хангаж байна. Харин шууд худгаас авсан 19M-W-3 дээжинд эрдэсжилт, хлор, натри, сульфат, төмөр, аммоний ионууд, 19M-W-13, W-12 худгийн усны нийт эрдэсжилт, ерөнхий хатуулаг, хлор, натри, сульфат, магнийн ионууд MNS 0900:2018 стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс их байна. Тиймээс эдгээр худгуудын усыг унданд хэрэглэхдээ зөөлрүүлж, шүүж хэрэглэх шаардлагатай. - 8 цэгийн усны дээжинд 57 төрлийн хүнд элементийн шинжилгээ хийлгэсэнээс Бари, Ва, Төмөр, Fe, Манган, Mn, Никель, Ni, Молибден, Мо, Хүнцэл, As, Селени, Se, Мөнгө, Ag, Кадьми, Cd, Хар тугалга, Pb, Уран, U үзүүлэлтүүдийг Газрын доорх усыг бохирдуулагч бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ MNS 6148:2010 стандарттай харьцуулахад стандартаас давсан байна. Бусад цэгт стандартаас бага байна.

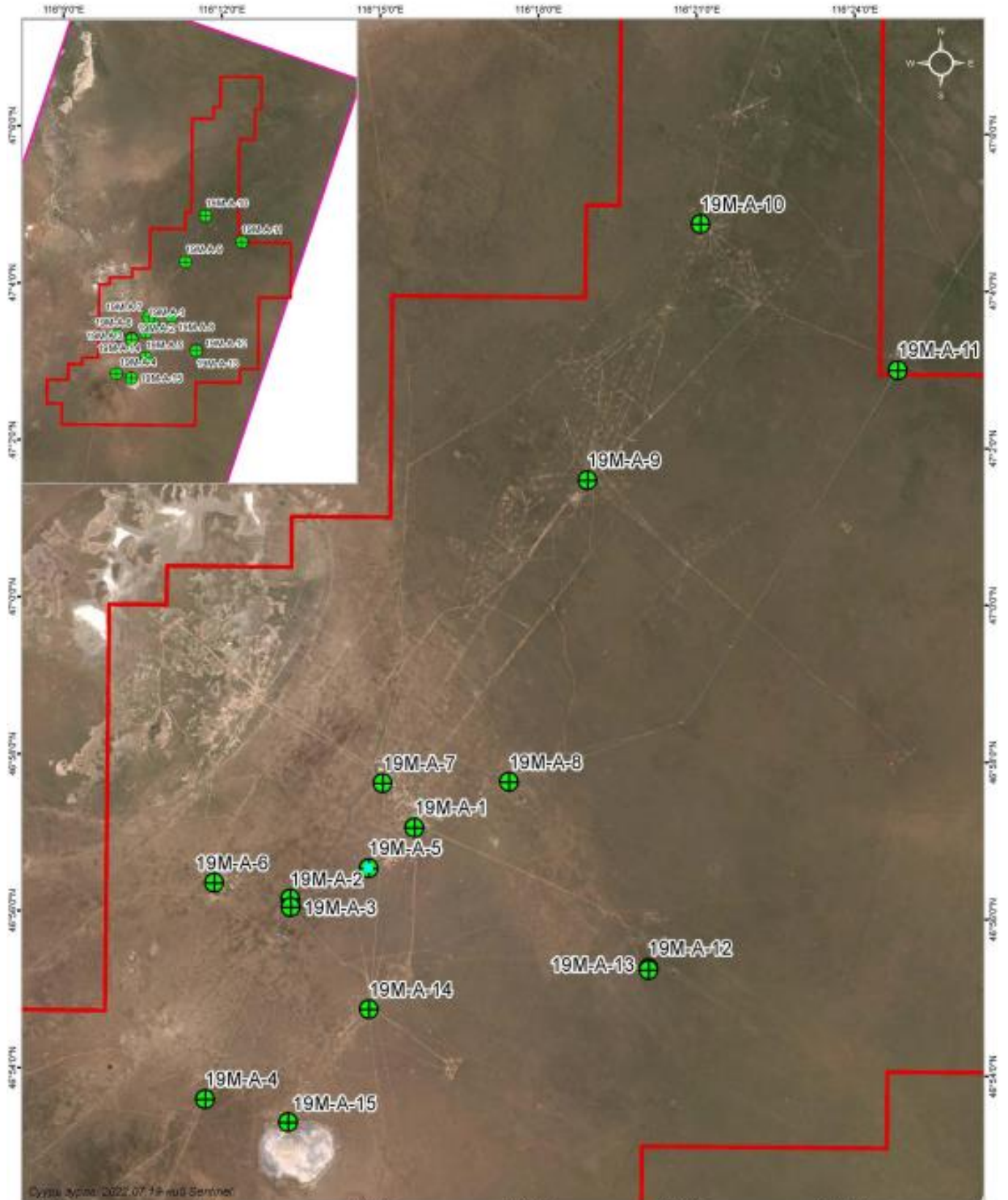
3. Агаар орчны мониторинг

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт байрлах Тосон-Уул XIX талбай дахь хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, агаарын нийт тоосны агууламж MNS4585:2016 “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” стандартад нийцэж буй эсэхийг тодорхойлоход оршино.

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт байрлах Тосон-Уул XIX талбайд 2022 оны агаарын чанарын орчны хяналт шинжилгээний хээрийн судалгааны ажлыг 6-р сарын 29-30, 9-р сарын 11-12-ны өдрүүдэд нийт 15 цэгт хийж гүйцэтгэсэн. Хэмжилт, дээжлэлтийг төсөл хэрэгжүүлэгчээс өгсөн 14 цэгт хийж гүйцэтгэсэн. Мөн нарийн ширхэглэгт тоосонцор /PM2.5/, том ширхэглэгт тоосонцор /PM10/ үзүүлэлтийг MNS 4585:2016 стандартын дагуу 24 цагийн хэмжилт хийх шаардлагатай байдаг тул 19-3 олон замын уулзвар, Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км, Баянхошуу чиглэлийн автозам 20 км-г гэсэн 3 цэгт хэмжсэн.

Монгол Улсын агаарын чанарын Агаар мандал Сорьц авах ерөнхий шаардлага MNS 3384:82, Агаар дахь азотын давхар ислийн хэмжээг тодорхойлох фотоколориметрийн арга MNS 17.2.5.11-88, Агаар дахь хүхрийн хийн хэмжээг тодорхойлох фотоколориметрийн арга MNS 17.2.5.12-88 стандартын дагуу нэг агшны хөндлөн огтлолт судалгааны загвараар тухайн нөхцөл дэх уртраг, өргөргийн тодорхой солбилцолд тоосний хэмжилтийг нийт тоос /TSP/, нарийн ширхэглэгт тоосонцор /PM2.5/, том ширхэглэгт тоосонцор /PM10/ үзүүлэлтээр DUSTTRAK II Aerosol Monitor DRX багажаар, Хүхэрлэг хий болон Азотын давхар исэлийг SKC Pocket Pump TOUCH, MP-ΣNII Series багажуудаар 20 минут хэмжсэн. Дээжийг лабораторийн орчинд азотын давхар исэл /NO2/-ийг

нэг удаагийн агууламжийг шингээгч гуурсанд 0.25 л/мин-ын хурдтай 20 спектрофотометрийн аргаар, хүхэрлэг хий /SO₂/-г нэг удаагийн агууламжийг шингээгч гуурсанд 0.5 л/мин-ын хурдтай 20 минутын турш соруулж тетрахлормеркурат /ТХМ/ натрийн аргаар тодорхойлсон. Судалгааны үр дүнг агаарын чанарын стандарт (MNS 4585:2016)-тай харьцуулж дүгнэлт өгсөн.

Зураг № 37. Агаарын мониторинг хийсэн цэгийн байршлын зураг

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

Хүснэгт 4.1 Агаарын мониторингийн цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл

№	Цэгийн нэр	Нэр	Уртраг	Өргөрөг
1	19M-A-1	Төв кемпийн хашаан дотор	116° 15' 47.7"	46° 57' 08.8"
2	19M-A-2	19-3	116° 13' 27.4"	46° 56' 11.0"
3	19M-A-3	19-3 олон замын үүлзвэр	116° 13' 28.1"	46° 56' 04.9"
4	19M-A-4	Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км	116° 11' 53.2"	46° 53' 37.5"
5	19M-A-5	Петротранс	116° 14' 58.15"	46° 58' 35.27"
6	19M-A-6	Дорнын их гэгээ	116° 12' 01.11"	46° 58' 22.9"
7	19M-A-7	Нэгдсэн байгууламжийн ажилтийн хэсэг	116° 15' 11.0"	46° 57' 40.2"
8	19M-A-8	Зүүн талын айлууд	116° 17' 34.3"	46° 57' 42.0"
9	19M-A-9	1-9 дэд станц	116° 19' 00.8"	47° 01' 33.3"
10	19M-A-10	1-11 хувиарлахын бүлгэлт	116° 21' 08.3"	47° 04' 49.8"
11	19M-A-11	Баянхошуу чиглэлийн автозам 20 км	116° 24' 51.8"	47° 02' 59.5"
12	19M-A-12	Хатуу хог хаягдал	116° 20' 14.0"	46° 55' 20.7"
13	19M-A-13	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх	116° 20' 48.0"	46° 55' 19.8"
14	19M-A-14	1-4 хувиарлахын ЦДАШ	116° 14' 57.9"	46° 54' 47.3"
15	19M-A-15	Хавьа нуур	116° 13' 27.2"	46° 53' 20.4"

Хүснэгт 4.2 Хэмжилт хийх үеийн цаг агаарын төлөв байдал

№	Нэр	Температур, °C	Салхины хурд, м/с	Дуу чимээ, дБа	MNS 4585:2016
1	19M-A-1	32	1.8	52.5	60
2	19M-A-2	25	2.2	48.3	60
3	19M-A-3	30	0.8	56.4	60
4	19M-A-4	28	1.2	50.8	60
5	19M-A-5	29	1.5	42.8	60
6	19M-A-6	26.6	1.2	52.4	60
7	19M-A-7	24	2.4	50.7	60
8	19M-A-8	26	2	48.1	60
9	19M-A-9	28	1.35	56.4	60
10	19M-A-10	27	1.2	52.6	60
11	19M-A-11	31	2.6	50.2	60
12	19M-A-12	33.1	1.7	44.5	60
13	19M-A-13	24.8	2.2	48.7	60
14	19M-A-14	30.4	1.08	46.0	60
15	19M-A-15	32	1.5	47.2	60

Хүснэгт 4.3 Агаар дахь тоосны хэмжилтийн үр дүн

№	МЦ	Нийт тоос		MNS 4585:2016	Pm ₁₀		MNS 4585:2016	Pm _{2.5}		MNS 4585:2016
		зун	намар		зун	намар		зун	намар	
1	19M-A-1	0.009	0.022	0.5	-		0.1	-		0.5
2	19M-A-2	0.018	0.034	0.5	-		0.1	-		0.5
3	19M-A-3	0.021	0.108	0.5	0.011	0.022	0.1	0.009	0.02	0.5
4	19M-A-4	0.038	0.042	0.5	0.016	0.016	0.1	0.009	0.014	0.5
5	19M-A-5	0.009	0.048	0.5	-		0.1	-		0.5
6	19M-A-6	0.011	0.03	0.5	-		0.1	-		0.5
7	19M-A-7	0.013	0.029	0.5	-		0.1	-		0.5
8	19M-A-8	0.008	0.03	0.5	-		0.1	-		0.5
9	19M-A-9	0.027	0.048	0.5	-		0.1	-		0.5
10	19M-A-10	0.023	0.033	0.5	-		0.1	-		0.5
11	19M-A-11	0.034	0.051	0.5	0.015	0.016	0.1	0.013	0.15	0.5
12	19M-A-12	0.01	0.043	0.5	-		0.1	-		0.5
13	19M-A-13	0.013	0.035	0.5	-		0.1	-		0.5
14	19M-A-14	0.034	0.05	0.5	-		0.1	-		0.5
15	19M-A-15	0.28	0.028	0.5	-		0.1	-		0.5

Хүснэгт 4.4 Агаар дэх хийн хэмжилтийн үр дүн

№	МЦ	SO ₂		MNS 4585:2016	NO ₂		MNS 4585:2016 намар
		зун	намар			зун	
1	19M-A-1	0.006	0.003	0.45	0.035	0.049	0.2
2	19M-A-2	0.008	0.007	0.45	0.029	0.047	0.2
3	19M-A-3	0.005	0.006	0.45	0.039	0.056	0.2
4	19M-A-4	0.008	0.003	0.45	0.028	0.042	0.2
5	19M-A-5	0.005	0.01	0.45	0.053	0.057	0.2
6	19M-A-6	0.006	0.005	0.45	0.034	0.048	0.2
7	19M-A-7	0.01	0.011	0.45	0.024	0.052	0.2
8	19M-A-8	0.007	0.005	0.45	0.02	0.044	0.2
9	19M-A-9	0.008	0.005	0.45	0.064	0.063	0.2
10	19M-A-10	0.009	0.009	0.45	0.034	0.051	0.2
11	19M-A-11	0.008	0.009	0.45	0.026	0.053	0.2
12	19M-A-12	0.009	0.008	0.45	0.019	0.063	0.2
13	19M-A-13	0.011	0.01	0.45	0.019	0.063	0.2
14	19M-A-14	0.008	0.005	0.45	0.02	0.072	0.2
15	19M-A-15	0.009	0.002	0.45	0.021	0.044	0.2

Төслийн талбайд хэмжсэн агаарын чанарын хэмжилтийн үр дүнгээс харахад орчны хяналт шинжилгээ хийсэн 15 цэгт агаар дахь нийт тоос /TSP/, нарийн ширхэглэгт тоосонцор /PM2.5/, том ширхэглэгт тоосонцор /PM10/, хүхэрлэг хий, азотын давхар исэлийн хэмжээ нь Монгол Улсын “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS4585:2016 стандартаас бага буюу бохирдолгүй байна. - Агаарын чанарын мониторингийг үргэлжлүүлэн жилд 2 удаа тогтмол гүйцэтгэж үр дүнд анализ хийж байх - Бүх төрлийн тээврийн хэрэгслийг нэгдсэн зам маршрутаар зорчиход хяналт тавьж ажиллах - Хог хаягдлыг мэргэжлийн байгууллагын зөвшөөрөлтэй технологийн дагуу шатаах, дур мэдэн хог хаягдал ил задгай шарааж устгахыг хориглох.

4. Ургамлын мониторинг

Судалгааны зорилго: “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт хэрэгжиж буй Тосон-Уул XIX талбай түүний орчимд ургамлан нөмрөгийн хэв шинж, бүрхэцийн үндсэн үзүүлэлтүүд, биомасс, зүйлийн бүрдэл, ангилал, нэн ховор болон ховор ургамлын төрөл, зүйлүүд түүний тархалт, хамгааллын статус, ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдал өөрчлөлт, доройтлыг илрүүлэх, ургамалжилтын зураглал боловсруулах зорилгоор ургамлан нөмрөгийн хээрийн судалгааг 2022 оны 06 дугаар сарын 28-30-ны өдөр, 09 дүгээр сарын 09-11 хооронд нийт 30 цэгт хийж гүйцэтгэсэн.

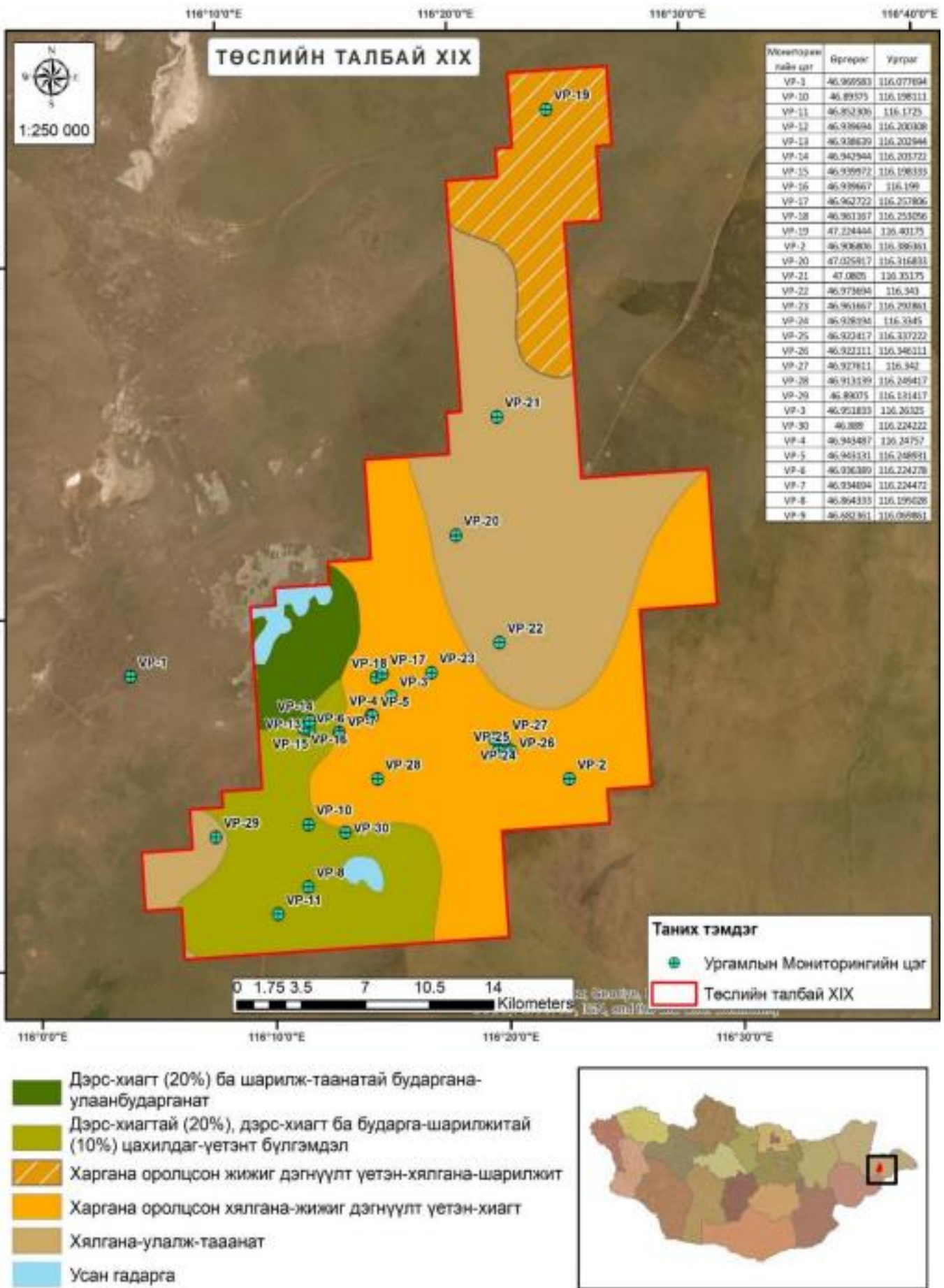
Ургамлан нөмрөгийн судалгаа хийсэн арга зүй:

Ургамалжилтын судалгааг хийхдээ ургамлын зүйлийн бүрэлдэхүүн, түүний өөрчлөлтийг Друдегийн аргаар, тусгаг бүрхэцийг Л.Г.Раменскийн аргаар тодорхойлсон. Геоботаникийн бичиглэл хийхдээ нөлөөлөлд өртсөн болон нөлөөлөлд өртөөгүй газарт 10x10 м², 1x1 м² раменскийн тор ашиглан тодорхойлсон бөгөөд санамсаргүй байрлуулан зүйл тус бүрээр бичиглэл хийж, хээрийн судалгааны мэдээ материалуудад үндэслэн ургамлын тайланг боловсруулсан.

Геоботаникийн бичиглэлд Зүйлийн бүрэлдэхүүн:

Ургамалжилтын зүйлийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо зүйл тус бүрийг флорын баялаг тодорхойлох аргаар бүртгэж, зүйлийн латин, Монгол нэрийг И.В.Грубовын (1982) бүтээлд зааснаар тус тус нэрлэсэн. Арви: Ургамалжилтын зүйлийн арвид О.Друдегийн нүдэн баримжааны аргаар үнэлгээг өгсөн. Тусгаг бүрхэц: Ургамалжилтын зүйлийн тусгаг бүрхэцийг Раменскийн 1 м²-ийн хэмжээст тороор тодорхойлсон. Өсөлт: Ургамлын өсөлтийг тодорхойлохын тулд өндрийг сантиметрийн хэмжээст шугамаар газрын хөрснөөс дээш 0 см-ийн өндөрт хэмжсэн. Ургац: Бэлчээрийн төрөл тус бүрээс ургацын дээжийг газрын хөрснөөс 0 см өндөрт хайчлан зүйл тус бүрээр дээж авч, нойтон ба хуурай жинг жигнэж авсан.

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2022**

Зураг № 38. Ургамлын мониторинг хийсэн цэгийн байршлын зураг

Хүснэгт 3.2 Ургамлын мониторингийн цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл

№	Цэгийн байршил	Хатуу цэгийн оноосон нэр	Уртраг	Өргөрөг
1	Дорнод аймгаас 190 км	19M-G-1	116°04'39.7"	46°58'10.5"
2	Хог хаягдлын цэгээс цааш 5 км фон	19M-G-2	116°23'10.9"	46°54'24.5"
3	Төв кемпийн хашаан дотор	19M-G-3	116°15'47.7"	46°57'06.6"
4	ШТС	19M-G-4	116°13'44.5"	46°56'38.0"
5	Петротранс ангийн кемпийн хашааны гадна тал	19M-G-5	116°14'56.15"	46°56'35.27"
6	19-3 цооногийн орчим	19M-G-6	116°13'27.4"	46°56'11.0"
7	19-3 олон замын уулзвар орчим	19M-G-7	116°13'28.1"	46°56'04.9"
8	Малчин Шаравнямбуугийн өвөлжөөний орчим	19M-G-8	116°11'42.1"	46°51'51.6"
9	Бичигт боомт чиглэлт нөхөн сэргээлт хийсэн зам	19M-G-9	116°04'11.5"	46°40'56.5"
10	Бичигт боомт чиглэлийн зам дагуу 5 км	19M-G-10	116°11'53.2"	46°53'37.5"
11	Бичигт боомт чиглэлийн зам дагуу 10 км	19M-G-11	116°10'21.0"	46°51'08.3"
12	Дорнын их гэгээ ангийн зүүн талд	19M-G-12	116°12'01.11"	46°56'22.9"
13	Дачингийн цооног үйлчилгээний анги 50 м	19M-G-13	116°12'10.6"	46°56'19.1"
14	Матад хороолол	19M-G-14	116°12'13.4"	46°56'34.6"
15	Химийн бодисын агуулах байсан газар	19M-G-15	116°11'54.0"	46°56'23.9"
16	Цацрагийн анги байсан газар	19M-G-16	116°11'56.4"	46°56'22.8"
17	#20 худгаас 50 м	19M-G-17	116°14'49.4"	46°58'29.4"
18	Нэгдсэн байгууламжийн ачилтын хэсэг	19M-G-18	116°15'11.0"	46°57'40.2"
19	19-318-197 цооног	19M-G-19	116°24'06.3"	47°13'28.0"
20	1-9 дэд станцаас 100 м	19M-G-20	116°19'00.6"	47°01'33.3"
21	1-11 хуваарилахын буулгалт	19M-G-21	116°21'06.3"	47°04'49.8"
22	Баянхошуу чиглэлийн авто зам дагуу 10 км	19M-G-22	116°20'34.8"	46°58'25.3"
23	Зүүн талын айлууд	19M-G-23	116°17'34.3"	46°57'42.0"
24	Ууршуулах бетон далан	19M-G-24	116°20'04.2"	46°55'41.5"
25	Хог хаягдлын цэг	19M-G-25	116°20'14.0"	46°55'20.7"
26	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж	19M-G-26	116°20'46.0"	46°55'19.6"
27	Нөхөн сэргээлт хийсэн шингэн хаягдлын сан	19M-G-27	116°20'31.2"	46°55'39.4"
28	Кемпээс 1-4 хуваарилах явсан ЦДАШ	19M-G-28	116°14'57.9"	46°54'47.3"
29	1-16 явсан далд шугам хоолой	19M-G-29	116°07'53.1"	46°53'26.7"
30	Хөвөө нуур	19M-G-30	116°13'27.2"	46°53'20.4"

Ургамлан нөмрөгийн тусгаг бүрхэцийн хувийг 2022 оны эхний хагас жилийн мониторингийн хэмжилтийн үр дүн буюу тусгаг бүрхэцийн хувьтай харьцуулахад ихэнх талбайд өссөн үзүүлэлттэй байна. Ургамлын зүйлийн бүрдлийн хувьд *Iris tigrida*-Бар цоохор цахилдаг нэмж бүртгэгдсэн. Ургамлын вегетатив, ургамал ургалтын хөгжлийн үе шатаас хамаарч зарим зүйл ургамлын тусгаг бүрхэцийн эзлэх хувь өөрчлөгдсөн байдал ажиглагдсан. Жишээ нь: Эхний хагас жилийн мониторингийн хэмжилтээр дагуурын хүж өвс-*haplophyllum dahurica*, дагуур хатны цэцэг*cymbaria dahurica* зэрэг зүйлүүдийн цэцэглэлтийн үе шат байсан тул бүлгэмдэлд эзлэх хувь нэмэгдэж, харин сүүлийн хагас жилийн хэмжилтээр бүлгэмдэлд үслиг манан хамхаг-*bassia dasyphylla*, *leuzea uniflora*-өнчин хонгорцгоно, дагуур хошоонбут-*lespedeza dahurica*, гоо юлт- *goniolimon speciosum*, алтан бэрмэг-*limonium aureum* зэрэг зүйлүүд цэцэглэж бүлгэмдэлд эзлэх тусгаг бүрхэцийн хувь нэмэгдсэн байна.

Ургамлан нөмрөгийн судалгааны үр дүн, товч дүгнэлт:

Ургамалжилтын судалгааны үр дүнд судалгааны талбай түүний орчимд ландшафтын онцлогоос (д.т.д 630-750) хамааран хэд хэдэн хэв шинжид хамаарах хуурай хээрийн бүлгэмдлүүд тархсан байна. Судалгааны талбай болон тухайн орчмын нутаг дэвсгэр нь ургамлын экологи, тархах ургамлан нөмрөгөөрөө хуурай хээрийн ургамалжилтай бөгөөд 1 хэвшинж, 1 хэвшил, 3 бүлгэмдэл болгон ангилагдлаа. Үүнд: 1. Харгана оролцсон жижиг дэгнүүлт үетэн – хялгана – шарилжит бүлгэмдлийн ургамлын тусгаг бүрхэц дунджаар 46-64%, ургамлын дундаж өндөр 34 см, ургац дунджаар 4.0 ц/га, 1м² талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 5-10 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. 2. Судалгааны талбайн хойд хэсэгт, нөлөөлөлд бага өртсөн хэсгээр тархана. Хялганаулалж-таанат тусгаг бүрхэц дунджаар 41-91%, ургамлын дундаж өндөр 30-35 см, ургац дунджаар 2.2 ц/га, 1м² талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 8-10 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. 3. Судалгааны талбайн төв хэсгээр буюу нөлөөлөлд өртсөн хэсгээр тархсан Харгана оролцсон хялгана-жижиг дэгнүүлт үетэн – хиагт бүлгэмдэл тархсан байна. Бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц 31-78%, хиаг зонхилж ургасан, ургамлын дундаж өндөр 20-25 см, ургац дунджаар 2.6 ц/га, 1м² талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 5-8 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. Бүлгэмдэлд зонхилогчоор хиаг - *elymus chinensis* нийт ургамлын 32%-ийг дангаараа эзлэх бөгөөд том хялгана-*stipa grandis* 24%, дэрвээн хазаар өвс-*cleistogenes squarrosa* 6-10%-ийн тусгаг бүрхэцтэйгээр тархсан байна. 4. Дэрс – хиагт – бударганат бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц дунджаар 83%, гялгар дэрс болон бударгана зонхилж ургасан, ургамлын дундаж өндөр алаг өвс 15-20 см, дэрс 40-45 см, ургац дунджаар 2.7 ц/га, 1м² талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 3-5 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. Бүлгэмдэлд зонхилогчоор гялгар дэрс-*achnatherum splendens* улаанбударгана-*reaumuria soongorica* нийт ургамлын 63%-ийг дангаараа эзлэх бөгөөд хиаг - *elymus chinensis* 11%-ийн тусгаг бүрхэцтэйгээр тархсан байна. 5. Дэрс – хиагт бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц дунджаар 23-66%, хиаг болон ширэг улалж зонхилж ургасан, ургамлын дундаж өндөр 10-15 см, ургац дунджаар 2.3 ц/га, 1м² талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 2-6 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. Бүлгэмдэлд зонхилогчоор хиаг - *elymus chinensis* нийт ургамлын 7-8%-ийг дангаараа эзлэх бөгөөд ширэг улал-*carex duriuscula* 6%, *achnatherum splendend sp* үнэлгээтэйгээр тархсан байна. - Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн зүйлийн бүрэлдэхүүний хувьд 32 овгийн, 77 төрөлд хамаарах 107 зүйл ургамал бүртгэгдсэн. - БОАЖЯ-ны сайдын 2020 оны А/677 дугаар тушаалаар батлагдсан Ашигт ургамлын жагсаалтад орсон нэн ховор тархалттай 2 зүйл (*vincetoxicum sibiricum*-сибирь тэмээн хөх, *limonium aureum*- Алтан бэрмэг) ургамал, ховор тархалттай 4 зүйл (*saposhnikovia divaricata*- дэрвэгэр жиргэрүү, *glycyrriza uralensis*-урал чихэр өвс, *stellaria dichitoma*-ацан ажигана, *allium anisopodium*-шувуун сонгино) ургамал, элбэг тархалттай 28 зүйл (*agropyron cristatum* -саман ерхөг, *allium mongolicum*- хөмүүл, *allium polyrrhizum* – таана, *allium senescens* -хижээл сонгино, *amaranthus retroflexus*- урвуу гагадай, *artemisia adamsii* - адамсын шарилж, *artemisia annua*-нэг наст шарилж, *artemisia frigida* –агь, *artemisia pectinata* - шүлхий шарилж, *caragana microphylla* - жижиг навчит харгана, *caragana stenophylla*- нарийн навчит харгана, *cymbaria daurica* - хатны шар цэцэг,

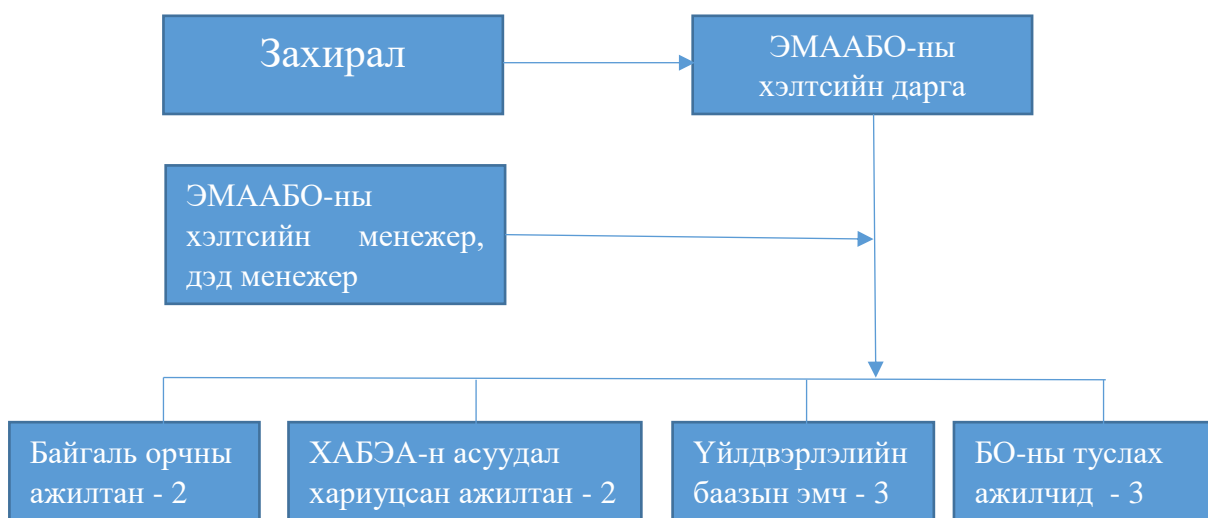
haplophyllum dahuricum -дагуур хүж өвс, *inula britanica* -британий зоосон цэцэг, *iris bungei*- бүнгийн цахилдаг, *iris tenuifolia*- нарийн навчит цахилдаг, *limonium bicolor*- алаг бэрмэг, *polygonum divaricatum* -үхэр тарна, *potentilla acaulis* - навтуул гичгэнэ, *potentilla bifurca*- имт гичгэнэ, *potentilla tanacetifolia* - маралзгана навчит гичгэнэ, *salsola collina* - толгодын будраа, *serratula centauroides*- хонгорзуллаг хонгорзалаа, *taraxacum officinalis*- эмийн багваахай, *thalictrum simplex*- эгэл буржгар, *urtica cannabiana*- олслиг халгай, зүүнгарын улаанбударгана-*reumuria soongarica*, *chiazospermum erectum*-цэх галуун тавар) ургамал ургана. - Монгол орны хэмжээнд ургамлан нөмрөгийн талхлагдлыг тодорхойлох MNS 5546:2005 стандартын дагуу бэлчээрийг доройтлын зэргээр нь сул, дунд, хүчтэй доройтсон ба доройтоогүй хэвийн соргог бэлчээр гэж ангилдаг бөгөөд судалгааны талбайн ургамалжилтыг стандартын ангиллын дагуу хэвийн соргог, сул доройтсон, хүчтэй доройтсон ангилалд хамруулсан. - Мониторинг судалгааны өөрчлөлт, харьцуулалт: Судалгааны талбайн ургамлын зүйлийн бүрдлийг 2022 оны эхний хагас жилийн мониторинг судалгааны үр дүнтэй харьцуулахад мониторингийн цэгүүдэд 100 м2 талбайд бүртгэгдэх зүйлийн бүрдийн тоо, ургамлан нөмрөгийн тусгаг бүрхэц, биомассын хэмжээ ихэссэн үзүүлэлттэй байна. Энэ нь хур тунадасны хуваарилалт болон ургамал ургалтын идэвхитэй үеэс хамааран нэмэгдсэн байна. Ургамлын зүйлийн бүрдлийн хувьд *Iris tigrida*-Бар цоохор цахилдаг нэмж бүртгэгдсэн. Ургамлын вегетатив, ургамал ургалтын хөгжлийн үе шатаас хамаарч зарим зүйл ургамлын тусгаг бүрхэцийн эзлэх хувь өөрчлөгдсөн байдал ажиглагдсан. Жишээ нь: Эхний хагас жилийн мониторингийн хэмжилтээр дагуурын хүж өвс-*haplophyllum dahurica*, дагуур хатны цэцэг-*cymbaria dahurica* зэрэг зүйлүүдийн цэцэглэлтийн үе шат байсан тул бүлгэмдэлд эзлэх хувь нэмэгдэж, харин сүүлийн хагас жилийн хэмжилтээр бүлгэмдэлд үслиг манан хамхаг-*bassia dasyphylla*, *leuzea uniflora*-өнчин хонгорцгоно, дагуур хошоонбут-*lespedeza dahurica*, гоо юлт-*goniolum speciosum*, алтан бэрмэг-*limonium aureum* зэрэг зүйлүүд цэцэглэж бүлгэмдэлд эзлэх тусгаг бүрхэцийн хувь нэмэгдсэн байна. Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ - Тус талбайн үндсэн ургамлын бүлгэмдэлд талхагдлын заагуур ургамлын арви ихэссэн тохиолдолд хамгаалах зорилгоор нөхөн сэргээлтийг ажлыг сайн гүйцэтгэж, хөл газрын ургамлыг буюу шарилжыг тогтмол хугацаанд хадах хэрэгтэй - Шарилж, лууль болон бусад хөл газрын ургамал нь хөрсний үржил шим буурч доройтоход их хэмжээгээр ургадаг бөгөөд хөрсний нөхөн төлжилт, ургамалжилт, ногоон масс нэмэгдэхэд чухал үүрэгтэй. Гэвч эдгээр ургамлын тоосжилт нэмэгдсэнээр иргэдийн дунд амьсгалын замын харшил ихээр тохиолдож байна. Иймээс шарилж, луулийн төрлийн ургамлуудын үрлэх, үр боловсрох хугацаанаас хамаарч тайралтыг 6-р сарын сүүлийн долоо хоногос 8-р сарын дунд үе хүртэл жилд 3 удаагийн давтамжтай тайралт хийнэ. Харин зулгаах, шатаах, хөрсийг хагалах зэрэг нь шарилжийн ургалтыг дэмжиж өгдөг учир тайралтыг дээр дурдсанчлан тогтмол хугацаанд хийх шаардлагатай. - Барилгын ажлын төлөвлөлт, газар ашиглалтыг зөв хийж ургамлан нөмрөгт сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх талбайг хамгийн бага хэмжээнд байлгах; - Нэн ховор, ховор, эмийн ашигт ургамлуудыг түүж бэлтгэхгүй байх; - Шороон замаас үүсэх тоосжилт нь ургамлын өсөлт хөгжил, амьдрах чадварт

сөргөөр нөлөөлж ургамлан нөмрөгийг доройтуулах тул тоосжилт бууруулах талаар зөвлөмжүүдийг мөрдөж ажиллах шаардлагатай. - Барилга, газар шорооны ажил дууссаны дараа эвдрэлд орсон талбайг хэлбэршүүлэх, тэгшлэх, үржил шимт хөрсөөр хучих, шаардлагатай тохиолдолд хөрс сайжруулалт хийх зэргээр ургамалжуулах урьдач нөхцөлийг бүрдүүлэх; - Тэгшилж зассан газарт олон наст ургамлын үр цацах, мод, сөөг тарих зэргээр нөхөн сэргээх; - Нөхөн сэргээлт, ургамалжуулалтын ажлыг хийхдээ Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах техникийн шаардлага MNS 4918:2000”, “Зүлэгжүүлэх талбай бэлтгэх, үр тарих, арчлах MNS 6260:2011” стандартуудыг баримтлах ба дараах агротехникийн аргыг хэрэгжүүлэх нь зүйтэй. Үүнд: а) Зүлэгжүүлэх талбайг бэлтгэх • Зүлэгжүүлэх талбайг явган хүний замын түвшинээс 5 см доор байгуулна. • Хөрсийг 15-20 см гүн хагалж, хайрга чулууг цэвэрлэж, үлдсэн шороог буталж, зөөллөнө. - Хар хүрэн хөрсийг 25мм х 25мм нүхтэй шигшүүрээр шигшиж, ургамлын үндэс бусад хольцоос цэвэрлэнэ. • Шигшсэн элс, хар шороог 1:2 харьцаагаар хольж өнгөн хөрс бэлтгэнэ. • Зүлэгжүүлэх талбайд бэлтгэсэн хөрсийг 20 см зузаан дэвсэж, гадаргууг булдаж, нэгэн жигд тэгшилнэ. • Талбайг засаж бэлтгэсний дараа 10-аас 20 см гүнд нэвтэртэл усална. • Зүлэгжүүлэх 1м2 талбайн хөрсөнд бууц 1 кг, азот 45 г, кали 25 г-ийг хольж өгнө.

**АРАВ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ
УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

“ПетроЧайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын Эрүүл мэнд, Аюулгүй ажиллагаа, Байгаль орчны (ЭМААБО) хэлтэс нь 2022 оны тайлант жилийн хугацаанд нийт 10 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны явцад хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй болоод байгаль орчинд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, түүнд хяналт тавих чиглэлээр үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажилласан.

**Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх
удирдлага зохион байгуулалтын баг**

10.1. Аж ахуйн нэгжийн хог хаягдалын менежментийг сайжруулах

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд дулааны оргил үед 1000 орчим хүн 20 гаруй анги, аж ахуй нэгжүүд улиралын чанартайгаар үйл ажиллагааг явуулдаг. Үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс БХГ-т XIX талбай дээр Монгол улсын хог хаягдлын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, гэрээгээр үйл ажиллагаа эрхлэгч аж ахуй нэгжүүдийн хог хаягдлыг зөв зохистой шийдвэрлэж хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгах, бууруулах, цуглуулах арга хэмжээний зохион байгуулалтыг зохицуулахад зориулан “Хог хаягдлыг шийдвэрлэх журам”-ыг компанийн захирлын 2018.08.11 өдрийн 2018/01 тушаалаар баталсан бөгөөд уг журмын 3 дугаар хавсралтын дагуу талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад 2022 оны тайлант жилийн хугацаанд хяналт тавьж эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгуулж бүртгэлжүүлэн хатуу хог хаягдал хаях цэгт буулгах зөвшөөрлийн хуудас олгож ажилласан.

10.2. Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 56.6 дугаар зүйлд (Хот, тосгоны өнгө үзэмж, эрүүл ахуйн нөхцлийг сайжруулах, газрыг хамгаалах, нөхөн сэргээх шаардлагын дагуу газар эзэмшигч нь эзэмшилд авсан газрын 10-аас доошгүй хувийг ногоон байгууламжтай байлгана.) заасаны дагуу БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс “Байгалиа дээдлэе” ХХК-

тай гэрээ байгуулан 10 зүйлийн 17970 мод болон модлог ургамлыг худалдан авч гэрээт талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч анги аж ахуй нэгжүүдэд өгч улмаар тэдгээр хээрийн түр суурингуудад шилжүүлэн суулгуулан арчлалтыг хийж ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн ажилласан.

Тариалалт хийгдсэн мод, бутны танилцуулга:

№	Суулгацын нэр төрөл	Суулгацын өндөр	Суулгацын нас	Тоо хэмжээ
1	Нарс	2м-2.5м	8-10	142
2	Нарс	30см-60см	3-5	5010
3	Мөнгөлөг улиас	1.5м-2м	3	260
4	Хайлаас	1.5м	4	15000
5	Буйлс	1.5м	4	280
6	Голт бор	1.0м	4	145
7	Өрөл	2.0м	7	16
8	Монос	1.5м	4	195
9	Гүйлс	1.2м	3	32
10	Улаан агч	70см	2	20
11	Шар хуайс	1.5м	5	2530
12	Чацаргана	40см-70см	2	20100
Нийт суулгацын тоо				43730

НАРС МОД - Мөнх ногоон, давирхайтай, дунджаар 30-40 метр өндөр ургаж, 100-1000 хүртэл жил насална. Нарс мод хоосон, үржил шимгүй хөрс шороо, тэр ч байтугай хад хясаан дээр хүртэл ургаж чаддаг. Мөчир нь их биенээсээ сайтар тусгаарлагдан ургадаг. Үндэс нь хааш хаашаа маш их тэлж ургадаг учраас шим тэжээлээ хангалттай олж авч чаддаг.

МӨНГӨЛӨГ УЛИАС - Жилийн өсөлт нь 1-1,5м ургадаг, хөрс голох

нь бага, навчны 2 өөр өнгөөрөө гоёдог, үрээ гөвж хөвөн хаядаггүй, ганд тэсвэртэй мод юм.

ХАЙЛААС - Манай орны байгаль цаг уурт зохицон ургаж чадах тэсвэртэй, эрс тэс хуурай газар ургах чадвар сайтай, чимэглэлд тохиромжтой бут хэлбэрийн ургамал юм. Хайлаас нь хуурайдуу, хур тунадас бага ордог орчинд голдуу ургана. Хөрс нь сийрэг үржил шим муутай, хад асгатай хайргадуу, голын эргийн элсэрхэг хөрсөнд зонхилон тохиолдоно.

МИНДАЛИЙН ДАВХАР ДЭЛБЭЭТ БУЙЛС - Энэхүү сорт нь хамгийн гоёмсог бөгөөд тод ягаан өнгөтэй, давхар дэлбээтэй цэцэгтэй. Цэцэглэх хугацаа 7-14 хоног орчим үргэлжилнэ. 5 сарын эхээр цэцэглээд дараа нь навчилна намар навчны өнгө улаан хүрэн болно. Өндөр нь 2-2.5 метр болж бутлаж ургадаг.

ӨРӨЛ - Хүйтэн, хуурай агаарт тэсвэртэй, гоёл чимэглэл, хамгаалалтын өндөр ач холбогдолтой балт ургамал юм. 6-7 м өндөр болж ургана. Цагаан цэцэгтэй. Хэлбэржүүлэлт сайн авна.

МОНОС - Хүйтэнд тэсвэртэй, хурдан ургадаг навчит мод юм. Цэцэрлэгжүүлэлт, чимэглэлийн зориулалтаар тарихад тохиромжтой. Тайралт, тандалт сайн даадаг, хэлбэржүүлэх боломжтой. Анхилуун үнэртэй. 3-7 метр өндөр ургана.

ГҮЙЛС - 0.5-2 метр өндөр, ихэвчлэн уулын энгэр газарт хайргархаг, элсэнцэр хөрсөнд сайн ургана.

УЛААН АГЧ - 6 м хүртэл өндөртэй ургадаг бут хэлбэртэй мод юм. Түүний намар цагийн модны өнгийг санагдуулам час улаан, хурц өнгөөр 9 сарын дунд үеэс өөрийгөө чимэглэдэг.

ШАР ХУАЙС - 6 м хүртэл өндөр ургадаг модорхуу сөөглөг ургамал. Хурдан ургадаг. 6-8 сард цэцэглэж, үрээ гаргана. Таналт, хяргалт сайн даана. Ургамлан хашлага хийхэд нэн тохиромжтой. Ган, хүйтнийг сайн даадаг.

ГОЛТ БОР - 1-5 м хүртэл өндөр ургадаг, чийглэг, шаварлаг хөрсөнд дуртай бут. 6-7 сард ягаан өнгийн багц цэцэг гарна, анхилуун сайхан үнэртэй.

ЧАЦАРГАНА - Ойжуулалт болон хөрс бэхжүүлэгч чиглэлээр голчлон тариалдаг бөгөөд 1–6 м өндөр ургана.

Зураг № 39. Хээрийн түр сууринд мод шилжүүлэн суулгасан байдал

10.3. Замын менежментийг сайжруулах

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс дотоод нөөц бололцоог дайчлан олборлолтын талбайн технологийн хамгийн их эвдрэлтэй ус тогтдог эвдэрсэн 5 км замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийж ажилласан. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсанаар “Авто агро” ХХК-тай гэрээ байгуулан Тосон Уул XIX - Бичигт боомт чиглэлийн сайжруулсан авто зам, Тосон Уул XIX - Өвдөг Баянхошуу боомт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замуудад засвар арчлалтын ажлыг жилийн турш тогтмол хийж ажилласан.

10.4. ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилчдыг чадавхжуулах сургалтанд хамруулах

2022 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болоод сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Политехникийн коллежтэй хамтран ажиллах сургалтын гэрээ байгуулсан бөгөөд уг ажлын хүрээнд 2022.09.14-19 болон 2022.10.26-30-ны өдрүүдэд Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн 10 цагийн сургалтанд хамруулан ажилласан.

Зураг № 40. Сургалтын зураг

10.5. Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах

БХГ-т талбайн үйлдвэрлэлийн баазын ажилчдад болоод тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа таниулга хийж хэрхэн урьдчилан сэргийлэх талаар байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж ажилласан.

10.6. Химийн бодисын зарцуулалтын тайлан гаргах

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн олборлолтын ТА1 ил байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх технологи үйл ажиллагаанд 11 төрлийн химийн бодис ашиглагддаг бөгөөд түүний өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалт, зарцуулалтанд нэгдсэн байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх байгууламжийн оператор хяналт тавьж зарцуулалтыг бүртгэн ажилладаг.

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь 2022 онд химийн хорт болон аюултай бодисыг экспортлох, импортлох, хил дамжуулан тээвэрлэх, үйлдвэрлэх, ашиглах, худалдах аж ахуйн үйл ажиллагааны №0002252 дугаартай тусгай зөвшөөрлийг 3 жилийн хугацаатай БОАЖЯ-аас 2022.09.15-ны өдөр авсан.

Петрочайна дачин тамсаг ХХК-ний химийн бодисын зарцуулалтын тайлан

№	Монгол нэр	Олон улсын нэршил	Томьёо	CAS дугаар	Зөвшөөрлийн дугаар, хүчинтэй хугацаа	Зөвшөөрөл авсан тоо хэмжээ	Импортолж оруулсан тоо хэмжээ	Өмнөх үлдэгдэл	Ашигласан, худалдсан тоо хэмжээ	Тайлан хамаарах хугацаа	Агуулахад үлдсэн үлдэгдэл хэмжээ
1	Ус цэвэршүүлэгч бодис	Water purification agent	SiO ₂ Al ₂ O ₃	7631-86-9	2019.11.27/0001243			79.585	52.085		18.5
2	Тунадасжуулагч	Coagulant aid	[(CH ₂ CHCONH ₂) _n]	9003-05-08	2019.11.27/0001243			1.837	0		1.837
3	Эмульсгүйжүүлэгч	Demulsifier	RO(C ₃ H ₆ O) _n (C ₂ H ₄ O) _n (C ₃ H ₆ O) _n	9010-79-1	2019.11.27/0001243	40	30	40.562	19.88		50.682
4	Төмрийн оксид	Gel breaker	Fe ₂ O ₃	1317-60-8	2019.11.27/0001243			36.85	31.75		5.1
5	Шингэн ялгач бодис	Fracturing flowback fluid treatment agent	CaO, SiO ₂	1305-78-8 7631-86-9	2019.11.27/0001243			52.425	32.675		19.75
6	Ус шахах процесст тос цэвэрлэх угаач бодис	deoiling agent and washing agent TCZ-1 for water injection	C ₃ H ₁₀ O ₂	24969-06-0	2021.07.27/0001928	100	12	0	3		9
7	Усны гадаргуу дээрх хальсан бүрхүүлэн тосыг цэвэрлэх бодис	Cleaning premembrane with water treatment cleaning agent ZD-005B	Petroleum sulfonate 10%-30%	68608-26-4	2021.07.27/0001928	100	12	0	1.5		10.5
8	Буцах урсгалын шингэнийг боловсруулагч бодис	Flowback fluid treatment agent	C ₁₆ H ₂₆ O ₂	9002-93-1	2021.07.27/0001928	100	12	0	0.7		11.3
9	Ус цэвэршүүлэхэд хэрэглэдэг флокулянт	Polyaluminum chloride	AlCl ₃	132741-9	2021.07.27/0001928	150	12	0	3.65		8.35
10	Буцаах станцийн гелийн зуурадлага бууруулагч бодис	Gel breaker pij of flowback station	HKO ₆ S	70693-62-8	2021.07.27/0001928	150	20	0	0		20
11	Ус цэвэршүүлэх бодис	Water purification agent	C ₈ H ₁₆ ClN	7398-69-8	2021.07.27/0001928	200	12	0	3		9
						840	110	211.25925	136.39		164.01925

10.7. Химийн бодис ашиглах үед гарч болзошгүй ослын төлөвлөгөөг Онцгой байдлын газраар батлуулах

2022 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.

10.8. Шинээр хэрэгжих төсөлд БОНБНУ хийлгэх

Петрочайа Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ-нд “2022 оны олборлолтыг нэмэгдүүлэх бүтээн байгуулалтын төсөлд” Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг хийж гүйцэтгэхээр тусгагдсаны дагуу мэргэжлийн эрх бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуй нэгж болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. “ЕАСС” ХХК үнэлгээний хээрийн судалгааны ажлыг гэрээт талбайд 2022.06 сард ирж хийж гүйцэтгээд байгаа бөгөөд одоо тайлан боловсруулалтын ажил хийгдэж дуусаад БОАЖЯ-тай батлуулахаар хүргүүлэн ажиллаж байна.

АРВАН НЭГ. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД БОМТ-НИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

Петрочайа Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ 2022.07 сард батлагдсаны дагуу байгаль орчны ажлын гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалыг Дорнод аймгийн төвд нээлттэй тендэр зохион байгуулан шалгаруулан энэ жилийн байгаль орчныг хамгаалах ажлыг эхлүүлсэн.

11.1. БОМТ болон гүйцэтгэлийн явцыг орон нутгийн иргэдэд танилцуулах

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. Төслийн нөлөөллийн бүст оршин суугчдад БОМТ болоод түүний явцыг тайлагнах танилцуулах зорилгоор 2022.07.21-ний өдөр Дорнод аймгийн Матад сумын ИТХ-ын төлөөлөгч нарт гэрээт талбайд ирж үйл ажиллагаатай танилцсан. Үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс Дорнод аймгийн Матад сумын 4 болон 6 багийн иргэдийн нийтийн хуралд 2022.10.07-2022.10.10 өдрүүдэд оролцож БОМТ болон компанийн үйл ажиллагааны явцын талаар мэдээ мэдээлэл өгч ажилласан бол мөн 2022.12.02 өдөр Дорнод аймгийн Матад сумын иргэний танхимд, 2022.12.04-ны өдөр БХГ-т талбайд оршин суудаг ард иргэдэд БОМТ-ний гүйцэтгэлийн тайланг танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч ажилласан.

Зураг № 41. БОМТ болоод гүйцэтгэлийн тайланг орон нутгийн иргэдэд тайлагнаж буй байдал

11.2. БОМТ-ний биелэлтийн тайланг хүлээн авах комисст хүлээлгэн өгөх

БОАЖСайдын 2019.10.29-ны өдрийн А/618 тоотор батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах тайлагнах журамд” заасны дагуу “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн БХГ-г Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ-ний гүйцэтгэлийг дүгнэхээр Дорнод аймгийн засаг даргын 2020 оны А/500 дугаар захирамжийг үндэслэн тайланг газар дээр нь шалгаж үнэлэлт, дүгнэлт өгөх 2022.11.01-ны өдрийн удирдамжтай ажлын хэсэг БХГ XIX талбайд 2022.11.30-ны өдөр ирж ирж ажилласан.

Зураг № 42. БОМТ-ний хэрэгжилтийг хүлээн авах ажлын хэсэгт тайлагнаж буй байдал

11.3. Буйр нуур мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Дэлхийн усны өдрийг угтан Хэрлэн голын сав газрын захиргаа, Боловсрол шинжлэх ухааны газартай хамтран дараах тэмцээн арга хэмжээг зохион байгууллаа. Үүнд: Дорнод аймгийн Хэрлэн суманд үйл ажиллагаа явуулж байгаа улсын болон хувийн цэцэрлэгийн ахлах, бэлтгэл бүлгийн хүүхэд багачууд багш нарын дунд уур амьсгалын өөрчлөлт, хог хаягдлын хор уршгын талаар WALL-E хүүхэлдэйн киноны гол утга санааг илэрхийлсэн богино хэмжээний видео бичлгийн уралдаан, ЕБС-ын сургуулийн 1-12-р ангийн сурагчдад 3 насны ангилалаар “Нүхэн жорлон ба Усны бохирдол” сэдэвт гар зургийн уралдаан сав газрын пейж хуудасны дагагч нарын дунд “Хоггүй орчинд амьдрах таны шийдэл” нийтлэл /comment/ уралдаан, Дорнод аймаг болон Сүхбаатар аймгийн гэрэл зураг сонирхогчын группт “Байгалийн үзэсгэлэн” гэрэл зургийн уралдаан амжилттай зохион байгуулсан.

Зураг № 43. БНМТСГЗ-тай хамтран Дэлхийн усны өдрийг тэмдэглэж буй байдал

№	2022 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ХУРААНГУЙ				
	Дэд төлөвлөгөө	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлууд	Төсөв (\$)	Хийгдсэн ажил	Гүйцэтгэл
1	Нэг. Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт урьдчилан сэргийлэх	Усан орчин болон нөлөөллийн арга хэмжээ, нийгмийн хариуцлагын хүрээнд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ	Гүйцэтгэлээр	Дэлхийн усны өдрийг тохиолдуулан БНМТСГЗ-тай хамтран Дорнод аймгийн цэцэрлэгийн ахлах, бэлтгэл анги хүүхдийн дунд видео бичлэгийн уралдаан, ЕБСургуулийн 1-12 ангиудын сурагчидын дунд “Нүхэн жорлон ба усны бохирдол” сэдэвт гар зургийн уралдаан ”Хоггүй орчинд амьдрах таны шийдэл нийтлэлийн уралдааныг хамтран зохион байгуулж ажилласан.	100
2		Усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хангах	Гүйцэтгэлээр	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.	100
3		Ахуйн цэвэршүүлэх байгууламжид хяналт тавих	Гүйцэтгэлээр	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжид бохир буулгах тухай бүрт зөвшөөрлийн хуудсыг бөглүүлэн бүртгэл хөтлөн ажилласан	100
4		Олборлолтын талбайн технологийн зам эвдрэх	Дотоод нөөцөөр	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.	100
5		Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	Гүйцэтгэлээр	2022 онд 7 цооног өрөмдөхөөс 5 цооног өрөмдөж өрмийн шаврын хаягдлын сан байгуулан үржил шимт хөрсийг тусад нь овоолон пайз тавьж ажилласан.	100
6		Жолооч нарт маршрутын бус замаар явахгүй байх талаар сургалт хийх	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.	100
7		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	18000	2022 оны БОМТ-нд тусгагдсаны дагуу 30 нөхөн сэргээлт хийсэн цоонгийн талбайгаас хөрсний дээж авч БОТЛ болоод Геологийн төв лабораторид шинжлүүлэх ажлыг “Байгаль тандалт” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийж гүйцэтгүүлж ажилласан.	100
	Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх	120000	2022 оны БОМТ-нд 100 га газрыг хаглаж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн замын 30-	100	

8				64,5 км зам дагуу өмнө ашиглагдаж байсан эвдэрсэн дунджар 22 метрийн өргөнтэй 34,5 зам буюу 100 га талбайд Дорнийн уудам тал ХХК-тай гэрээ байгуулан хаглаж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	
9		Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх	Гүйцэтгэлээр	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 10 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна.	100
10		Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдлэе” ХХК-тай гэрээ байгуулан 17970 модыг гэрээлэгч ангиудад тараан суулгуулсан бол Дорнод аймгийн Матад суманд Чацарганы суулгац 20000ш, Нарс модны суулгац 5000 ширхэгийг тус тус хүлээлгэн өгөөд байна.	100
11		Ариутгал, халдваргүйтгэл хийх	18000	БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2022 оны 07-р сарын 02–04 өдрүүдэд, 2022 оны 09-р сарын 26-27-ны өдрүүдэд 2 удаагийн давтамжтай хийж гүйцэтгэсэн.	100
12	Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	Техникийн нөхөн сэргээлт хийх	94000	2022 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 өрмийн зүмп, 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдалын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Эко ургамал” ХХК-аар гүйцэтгэв.	100
13		Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	50000	2022 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт, 1000 ш улиас мод суулгахаар ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Эко эрдэнэс бюлдинг” ХХК хийж гүйцэтгэсэн.	100

14	Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх	50000	2022 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд “ЕАСС”ХХК-тай гэрээ байгуулан 2017-2021 онд хийж гүйцэтгэсэн ажилд ерөнхий дүгнэлт өгөх, суурь судалгааг хийх, холбогдох төрийн байгууллагуудаас санал авах, ан амьтны амьдрах орчинд нөлөөлөгч хүчин зүйлс болох уур амьсгалын өөрчлөлт, цөлжих үйл явцад мониторинг хийх, 2023-2027 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлын төлөвлөгөөг боловсруулан батлуулах ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
15	Дөрөв. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа бөгөөд төсөл хэрэгжиж буй газар нутаг нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул нүүлгэн шилжүүлэх ажил хийгдэх шаардлагатай байдаг. Зайлшгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал гарсан тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэнэ.	Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2022 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн байдлаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага тулгаараагүй болно.	-
16	Тав. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	2010-2011 онд Шинжлэх ухааны академи, Архелогийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээг байгуулан БХГ-т XIX талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгэлсэн.	Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2022 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад түүх соёлын ямар нэгэн өв илрээгүй болно	-
17		1. Аюултай бодис асгарах 1.1 Химийн бодисыг тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, химийн бодис асгарсан, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд ашигладаг химийн бодис 3 төлөвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хамгаалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой Байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг батлуулж ажилласан.	100

18		2.	Тос асгарах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдолд гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт цэвэрлэж ажилласан болно.	100
		2.1	Тос асгарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг шуурхай цэвэрлэх			
19		3	Гал түймэр	Дотоод нөөц	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2022 онд БХГ-т талбайн болон ойр орчмын бүсэд гарсан 10 гал түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.	100
		3.1.	Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авч ажиллах			
20	Зургаа. Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	4.	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайн олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг “Бласт Сэлэнгэ”ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг.	100
		4.1.	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөнө.			
21		5.	Хүний эрүүл мэнд муудах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.	100
		5.1.	БХГ-т талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.			
22		6.	Автомашин осол гарах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.	100
		6.1.	Замын хөдөлгөөний дүрэм тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх			
23		Ахуйн хог хаягдал		50000		100

24	Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал		БХГ-т талбай нь хог хаягдалыг ангилан ялгах, давир бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “Матад БЭШН”ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллалаа	
25		Үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдал	75000	2022 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 өрмийн зүмп, 3 үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдалын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Эко ургамал”ХХК-аар гүйцэтгэв.	100
26		Өрмийн шингэн хаягдал	16000		100
27		Ахуйн шингэн хаягдал	Дотоод нөөц	Ахуйн шингэн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжид буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж. 2022 онд нийт 13766 м.куб бохирыг буулгаж цэвэршүүлэн байна.	100
28		Тосоор бохирдсон хөрс	Гүйцэтгэлээр	2016 онд “Петротест”ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. Сүүлийн жилүүдэд дэлхийн нийтийг хамарсан цар тахлын нөлөөгөөр хил гаалийн хүндрэл бэрхшээл үүссэнтэй холбоотойгоор тосоор бохирдсон шороог цэвэршүүлэх ажил тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй болоод байгаа тул тосоор бохирдсон шороог хадгалах ажил хийгдэж байгаа ба 2022 онд 100 м.куб бохирдсон шороог тус компанид хүлээлгэн өгч буулгаад байна.	100
29		Химийн хорт болон аюултай бодисын хаягдалын устгал	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайгаас 2022.09.1-ээс 2022.09.04-ны өдөр хүртэл хугацаанд нийт 9 удаагийн автотээврийн хэрэгслээр Дорнод аймгийн Матад сумын нутагаас Төв аймгийн Сэргэлэн сумын 1-р багт байрлах “Түмэн Эгшиг”ХХК-н “Химийн хорт болон аюултай бодисын сав баглаа боодол дахин боловсруулах “Эко үйлдвэр”-н талбайд батлагдсан маршрутын дагуу тээвэрлэн зөөж буулгасан болно.	100
30		Ашиглалтын хугацаа дууссан химийн хорт болон аюултай бодисын хаягдалын устгал	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд олон жил хуримтлагдсан ашиглалтын хугацаа дууссан химийн бодисыг шийдвэрлүүлэхээр “Элемент”ХХК-тай 2022.09.25-ны өдөр гэрээ байгуулан 2022.09.23-аас 2022.10.23-ны хооронд химийн бодисыг ангилан ялгах, савлах, тээвэрлэх үйл ажиллагааг хийж гүйцэтгэлээ.	100
31	Найм. Орчны хяналт шинжилгээний	2022 онд БХГэрээт талбайд 2 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг	20000	2022 оны орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг “Цавчирын хөндий”ХХК-тай гэрээ байгуулан 2 удаагийн давтамжтайгаар буюу 7 болон 9-р сард дээж авч шинжилгээ	100

	хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний биелэлт	байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах		хийлгэх ажлуудыг хийж гүйцэтгүүлэн тайлан мэдээг хүлээн авсан	
32	Ес. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	Аж ахуйн нэгжийн хог хаягдалын менежментийг сайжруулах	Дотоод нөөц	Компанийн захирлын 2018.08.11 өдрийн 2018/01 тушаалаар батлагдсан журмын 3 дугаар хавсралтын дагуу талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж гэрээлэгч ангиудын хогийн цэгийн тохижилт, хадгалалт, тээвэрлэлтэнд хяналт тавьж эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгаж, бүртгэлжүүлэн хатуу хог хаягдал хаях цэгт зөвшөөрлийн хуудас олгож, хяналт тавьж ажилласан.	100
33		Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ	Дотоод нөөц	Хээрийн суурин газрын 10 хувь ногоон байгууламжтай байх журмын дагуу туслан гүйцэтгэгч гэрээлэгч ангиудад модны суулгацын шилжүүлэн сулгаж ажиллалаа.	100
34		Замын менежментийг сайжруулах	Дотоод нөөц	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн. “Авто агро”ХХК-тай гэрээ байгуулан Бичигт – 19-р талбайн сайжруулсан автозам, Баянхошуу – 19-р талбайн хатуу хучилттай авто замын засвар арчлалтыг тогтмол хийж гүйтгэсэн.	100
35		ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах	Дотоод нөөц	Дорнод аймгийн Полетехник коллежтэй хамтран сургалтыг зохион байгуулж ажилласан.	100
36		Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж ажилласан.	100
37		Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагат хүргүүлэх	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд химийн бодис ашигладаг өрмийн 3, цагаан хэрэм, дачин шингэн хагалгааны анги, ТА-1 нэгдсэн байгууламж химийн бодисын зарцуулалтын тайланг гарган ажиллалаа.	75
38	Химийн бодис ашиглах үед гарч болзошгүй ослын төлөвлөгөөг холбогдох төрийн байгууллагаар батлуулан ажиллах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд ашигладаг химийн бодис 3 төлөвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хамгаалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой Байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг батлуулж ажилласан.	100	

39		19-р талбайн Байгаль орчинд нөлөөлөх байдалын үнэлгээ	40000	2022 онд Байгаль орчинд нөлөөлөх байдалын үнэлгээг “ЕАСС”ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлэн БОАЖЯ-тай батлуулахаар хүргүүлэн ажиллаж байна.	90
40	Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Дорнод аймгийн Матад сумын 4, 6 багийн иргэдийн нийтийн хуралд 2022.10.07-2022.10.10 оролцож БОМТ болон компанийн үйл ажиллагааны талаар мэдээ мэдээлэл өгч ажиллав. Дорнод аймгийн Матад сумын иргэдэд 2022.12.02 өдөр ЗДТГ-ын иргэний танхимд мэдээ мэдээлэл өгч ажиллав.	100
41		БОМТ-ний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Дорнод аймгийн Матад сумын ИТХ-ын төлөөлөгч нарт БОМТ-ний явц болон компанийн үйл ажиллагаатай 2022.07.21 ний өдөр танилцав.	100
42		БОМТ-ний биелэлтийн тайланг хүлээн авах комисст хүлээлгэн өгөх	Гүйцэтгэлээр	Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг 2022.11.30 нд БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлууд хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гарган ажиллав.	95
43		Дэлхийн усны өдөрт зориулан БНМТСГЗ-тай хамтран ажил зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Дэлхийн усны өдрийг тохиолдуулан БНМТСГЗ-тай хамтран Дорнод аймгийн цэцэрлэгийн ахлах, бэлтгэл анги хүүхдийн дунд видео бичлэгийн уралдаан, ЕБСургуулийн 1-12 ангиудын сурагчидын дунд “Нүхэн жорлон ба усны бохирдол” сэдэвт гар зургийн уралдаан ”Хоггүй орчинд амьдрах таны шийдэл нийтлэлийн уралдааныг хамтран зохион байгуулж ажилласан.	100
Нийт					99

ДҮГНЭЛТ

Манай компани үйл ажиллагаагаа эхлэсэн цагаас Монгол улсын хууль тогтоомж, дүрэм журмыг биелүүлэн ажиллахын зэрэгцээ жил бүр байгаль орчинд зориулах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэн, байгаль орчинтой холбоотой ажлыг үр дүнтэй байдлаар зохион байгуулахыг зорилго болгон ажиллаж ирсэн. 2022 онд Байгаль орчины менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг мэргэжлийн эрх бүхий аж ахуйн нэгжүүд хийж гүйцэтгэсэн. “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2022 оны БОМТ-нд нийт 43 ажил төлөвлөсөнийг тухайн ажил бүрэн хийгдсэн тохиолдолд 100 оноо, харин тухайн ажил хамааралгүй тохиолдолд оноонд тооцохгүйгээр нийлбэр дүнг тооцон гаргаж хувилж дүгнэсэн. Уг 43 ажлаас (Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт, Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт) гэсэн 2 ажил хийгдэх шаардлага гараагүй тул хамааралгүй гэж авч үзэж үлдсэн 41 ажлын гүйцэтгэлийг 1-100 оноогоор дүгнэхэд үзэхэд гүйцэтгэл 99 хувьтай гарсан болно.

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ	
2022 онд 19-р талбай нь Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийтдээ 381.000 ам доллар зарцуулаад байна.	
Гүйцэтгэсэн ажил	Зардал ам.доллар
Нэг. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	
Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	15,000
Ашиглагдахгүй болсон зам хагалах, сийрүүлэх	120,000
Ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн ажил	20,000
Дүн	155,000
Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	
Техникийн нөхөн сэргээлт хийх	16,000
Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	50,000
Дүн	66,000
Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	
Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх	50,000
Дүн	50,000
Дөрөв. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Тав. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Зургаа. Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	
Ослын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөнд 6 ажил тусгагдсан.	Гүйцэтгэлээр
Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт	
Ахуйн хог хаягдал	50,000
Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	
Дүн	50,000
Найм. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлт	
БХГэрээт талбайд 2 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах	20,000
Дүн	20,000
Ес. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	
19-р талбайн Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ	40,000
Дүн	40,000
Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	Гүйцэтгэлээр
Нийт зардал	381,000

